

УДРУЖЕЊЕ ДРАМСКИХ ПИСАЦА СРБИЈЕ
ПОЗОРИШТЕ “МОДЕРНА ГАРАЖА”

БЕОГРАД 2021.

Едиција *Савремена српска драма*
КЊИГА 59

Издавачи:
УДРУЖЕЊЕ ДРАМСКИХ ПИСАЦА СРБИЈЕ
11000 Београд, Господар Јевремова 19
ПОЗОРИШТЕ “МОДЕРНА ГАРАЖА”, Мајке Јевросиме 30

www.drama.org.rs
biljana.ostojic@mpus.org.rs

За издаваче:
Миладин Шеварлић
Момчило Ковачевић
Бољдан Пејковић

Одговорни уредник
Миладин Шеварлић

Главни уредник
Биљана Остојић

Редакција:
Др Бошко Сувајић
Радомир Пушник
Александар Ђаја
Својан Срдић
Иван Панић

Лектура и коректура
Редакција

Ликовно и техничко решење
Ново Чоџурић

Припрема за штампу
Светозар Станкић

ISBN 978-86-85501-59-3

Штампа и повез:
“ГРАФОРЕКЛАМ”, Параћин

Тираж: 300 примерака

Издавање ове публикације подржало је
Министарство културе и информисања
Републике Србије

ISSN 2620-1712

САВРЕМЕНА СРПСКА ДРАМА

59

БЕОГРАД 2021.

НОВОСАДСКИ САЈАМ

6. МЕЂУНАРОДНИ СЛОВОМ КИТА

НАГРАДА ЛАЗА КОСТИЋ ДРАМА

за пројекат

САВРЕМЕНА СРПСКА ДРАМА

Музеј позоришне уметности Србије,
Удружење драмских писаца Србије и
Завод за проучавање културног развоја Србије

ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР

Мироslав Костичић

ПРЕДСЕДНИК ЖИРИЈА

Милан Несторовић

У Новом Саду, 19. 4. 2000.

САДРЖАЈ

Милан Миловановић, <i>Анестезија</i>	7
Милан Миловановић, <i>Бесмртник</i>	59
Зоран Стефановић, <i>Валцер за Олгу</i> Крвава бајка и народна забава	117
Милица Стојановић, <i>Добри мој</i> , драма	209
Бошко Сувајцић: <i>Апокалипса јуче, данас, сујера</i> , Поговор	271
Едиција <i>Савремена српска драма</i>	281

Зоран Стефановић

ВАЛЦЕР ЗА ОЛГУ

Крвава бајка и народна забава

„Излићу Духа свога на свако тијело, и прорицаће ваши синови и кћери, ваши ће старци сањати сне, а ваши младићи гледати виђења.“

Књиџа пророка Јоила

Дешава се на планети Земљи лета Господњег 1918: брод на Волги, железничка станица у Сибиру и Ипатијевски дом као „Кућа посебне намене“ у Јекатеринбургу.

За неке јунаке – дешава се и на Марсу, планети будућности.

ЗОРАН М. СТЕФАНОВИЋ рођен је у Лозници 1969. године. Драматичар и сценариста, продуцент, истраживач културе. Дипломирао је драматургију на Факултету драмских уметности у Београду 1994. године.

Дебитовао је у драмским уметностима 1987, а професионално је у њима од 1991. године. Уметнички радови су му извођени, приказивани и превођени у десетак земаља Европе, Сједињеним Америчким Државама и у Малезији. Члан је више уметничких и научних удружења у Србији и иностранству.

Добио је четрдесетак признања, између осталог и награде „Јосип Кулунџић“ и „Бранислав Нушић“ за драму и „Миодраг Ђукић“ за афирмацију драмског стваралаштва и допринос раду Удружења драмских писаца Србије.

Зоран СТЕФАНОВИЋ

ВАЛЦЕР ЗА ОЛГУ
Крвава бајка и народна забава

ЛИЦА

ОЛГА НИКОЛАЈЕВНА РОМАНОВА (22) – Велика кнегиња Русије

НОВИНАР – вечно млад, долази преко седам мора,
српских или енглеских

ЛЕТОНАЦ (22) – большевички регрут, стиже преко седам гора,
руских или свачијих

НИКОЛАЈ П АЛЕКСАНДРОВИЧ РОМАНОВ (50) – Олгин отац,
Цар сверуски, Краљ Пољске и Велики кнез Финске,
човек који није отишао

КОМАНДИР ЈАКОВ ЈУРОВСКИ (40) – рођен као Јанкељ
Хаимович, большевик, часовничар, светлописац и поправљач врлина

АЛЕКСАНДРА ФЈОДОРОВНА (46) – Царица сверуска,
Олгина мајка, немачка дошљакиња и кваритељка мана

АЛЕКСЕЈ НИКОЛАЈЕВИЧ РОМАНОВ (14) – Цесаревић
и Велики кнез Русије, лутка, анђео, меда и нада

Као нејасни гласови и стубићи светлости: Велике кнегиње Татјана
(21), Марија (19) и Анастасија (17) – све Николајевне и све Романове

Стражари. Војници. Послуга. Морнари.

Галебови.

Топови и Митраљеци.

У доживљајима медведића Мишке на планети Марс: Медведи,
Мајмуни, Пси, Крмци и друга безазлена револуционарна бића
и контрареволуционарна небића

Напомена: Сви наводи из приче о медведу Мишки су узети из стрипа-сликовнице дечака Гљеба Боткина коју је он 1917. радио за своје заточене пријатеље – царску децу Романових. По једином издању: Botkin, Gleb. *Lost Tales: Stories for the Tsar's Children*, Villard, New York City, 1996.

I ЧИН

ДУХОВНИ ПРОСТОРИ

Мрак.

*Девојачки ѓлас шаїуће на ивици разумевања речи. Као да ѓевуши.
„Молиїва“ Серѓеја Бехїејева, ѓосвећена 1917. великим кнеѓињама
Олїи и Таїїјани.*

ЦАРСКА

ПОРОДИЦА: *(Глас ѓреко: Олїа сама.)*

Пошљи нам, Господе, трпљења силе,
у години мрачних дана страшних,
да поднесемо прогон гомиле
и сва мучења целата наших.

Бруїи средовечни мушки ѓлас, а касније и више девојачких ѓласова.

ЦАРСКА

ПОРОДИЦА: *(Глас ѓреко: Цар се ѓридружује кћери.)*

Праведни Боже, снагу нам јави
зло ближњега да простиг' смемо
и крст свој тешки и кржави
с кротошћу Твојом да сретнемо.

*Тоїїиање ѓара босих сїоїалала, у бесїрекорном риїму. Повеїарац и
їїаласи.*

*Назнака свеїїла. Сенка девојке која ѓлеше. И звук – одјек најновијеѓ
лондонскоѓ хиїи валцера. Све јачеѓ и јачеѓ.*

*Песма “Some day waiting will end” из мјузикла “The girl behind the gun”
(1918). Меша се и ѓреклаїа са рециїовањем.*

ЕНГЛЕСКА

ПЕСМА: “SOME DAY WAITING WILL END”

Tho' weary and dreary,
I'll only be lonely
Life seems today,
a short time more
And tho' the man I love
is far away,
For golden days, I know,
life holds in store.
Still near me to cheer me
he seems to be;
Tho' aching and breaking
my heart may be.

ЦАРСКА

ПОРОДИЦА: (Марија, Олџа и Анастѣасија се ѿридружују; ѿласови ѿреко.)

У дане метежа, хаоса, туге,
када се мржњом врагови гласе,
увреде трпети и поруге
помози нам, о Христе Спасе!

Девојка ѿлеше. ОЛГА (22), велика кнеџиња, најстѣарија царска кћи.
Иџра у екстѣази, на сунцу и веџиру.

У балској је хаљини, али боса.

Плесне цѣцеле носи у руци.

ЕНГЛЕСКА

ПЕСМА: (Настѣавак.)

And all the while I hear.
I know a day of joy
– him call to me – will come to me
I hear him still whisper
The shadows will vanish.
so soft and clear
the sun will shine.
His message of hope and cheer.
He says that
And his eyes will gaze in mine.
I know that.

Придружује јој се у ѿлесу НОВИНАР (33) – стѣранац, Елеџаниѿан,
радосѣан и одмерен свейски човек, бесѣрекоран у свему.

ЦАРСКА

ПОРОДИЦА: (Глас ѿреко; сви заједно, са Алексејем.)

Владико света, Боже свемира,
Ти благослови молитвом Нас,
а души даруј покоја, мира,
у неподносиви, страшни час.
Крај двери гроба, крај могиле
надахни да се слуге Твоје,
кротко, уз помоћ надљудске силе,
за непријатеље моле своје.

Олџа и Новинар се заврѣе, у смеху. Девојка се на врхунцу валцера
одваја од Новинара.

Међуѿим...

БРОД

... *што је све била сцена у Олгином уму.*

Женски џласови. И дечији. Галебови вршишће. Бродска сирена џруби.

У сиварности, на џалу би речног брода Новинар џозира, као да џлеше сам са собом. Олга џокушава да сними најновијим фотџо-аџаратџом.

Девојка се нешишџо мучи са уређајем. Жмирка збуњена.

НОВИНАР: *(Пева настџавак енџлеске џесме.)*

Some day waiting will end:
Some day troubles will mend:
We'll forget our sorrow,
clouds are breaking
Will it be tomorrow?
Hope is waking. Someday hating will cease:
Some day there will be peace,
And with laughter and singing and with
wedding bells ringing
We'll drive all our tears away

ОЛГА: Како рекосте да се зове? „Девојка иза оружја“?

НОВИНАР: Не, то је мјузикл. Песма се зове: „Једном ће и чекању доћи крај“.

ОЛГА: Добро. Реците већ једном и *новостџи!*

НОВИНАР: Молим?

Она није забављена.

ОЛГА: Па јесте ли новинар или нисте?

НОВИНАР: Добро. Шалу на страну. Канађанке добијају право гласа за који дан! Винзор Мекеј ради цртани филм „Потапање Лузитаније“ те зато не црта Малог Нема! „Тарзан од мајмуна“ зарадио милион и по у биоскопима. Насеље Кодел у Канзасу је доживело торнадо на исти датум већ треће године! Чаплин приказао „Псећи живот“, човек да помисли да је и филм уметност... Музички хитови ове године ће бити: у Француској...

ОЛГА: Да питам поново?

НОВИНАР: Хмммм... Ви би о кланици? Ајде-де.

(Удахне дубоко.)

Марљиви Немци, дакле, имају плодну пролећну офанзиву на Западном фронту, први дан је погинуло 20.000

Британаца. Швабе туку Париз топом са 114 километра даљине, за неверовати – тога нема ни код Жила Верна. Е, да, Црвени барон је управо погинуо у борби, а Гаврило Принцип умро у затвору. Рекли су му пре тога да Србије више нема.

Девојка заустџи, ња за љрен занџми.

ОЛГА: Нисте од помоћи. Русија? Шта ће с нама бити?

Он „чиџа“ са своџ длана.

НОВИНАР: Ви ћете се лично добро удати, велика кнегиња Олга Николајевна. Са вама је све, колико, видим у реду. Излет из Тобољска у Јекатеринбург. Код родитеља идете, дуго топло лето да планирате.

Долази ЛЕТОНАЦ, бољшевџчки сџражар. Сџаје исџред Олџиноџ аџарайџа. Она се џрави да џа не види.

ЛЕТОНАЦ: Ваше височанство.

Олџа џлуми заузџџостџ снимањџм.

ЛЕТОНАЦ: Ваше височанство – Олга Николајевна.

Олџа руком џоказује да се Новинар мало боље намесџи.

ЛЕТОНАЦ: Ваше височан...

ОЛГА: Молим!?!

Он се збуни.

ЛЕТОНАЦ: Обећали сте командиру Кобиљском! А царска се не пориче!

Олџа џуџиџиџо џледа у џџџа, џа хуќџе себи у браду.

Вади мали дамски револвер из чизме и даје џа Леџиону.

ОЛГА: Ово је поклон од Оца!

ЛЕТОНАЦ: Знам, али не смете стићи у Јекатеринбург са оружјџм, угрозили бисте и Цара и... Тамо је преки суд.

Олџа џа џледа. Враћа се аџарайџу.

ОЛГА: Па ваши кажу да није више Цар...

ЛЕТОНАЦ: А ви, господине, друже, роћаче?

НОВИНАР: Шта „ја“, господине-друже-роћаче?

ЛЕТОНАЦ: Оружје. Имате ли ишта што се не би свидело Црвеној армији у Јекатеринбургу, а што нисте пријавили кад сте се ушуњали у задњџм трену?

НОВИНАР: *(Шерџјски џледа девојку.)*

Мана сам пун, али сам ван тога душа памучна, голу-

бија. Ненасиљан, ненаоружан, нешкодљив. Људима пуштам да сами одаберу како ће себе позледити. Уосталом – имам имунитет!

ЛЕТОНАЦ: Дипломата?

Новинар му шајће. Лейтонац клима ѓлавом, имџресиионииан.

Олѓа се наѓло ѓридиѓе. Лейтону.

ОЛГА: Хоћете ли ми помоћи да снесем брата на палубу?

ЛЕТОНАЦ: Наравно.

Пуиѓиа Олѓу исѓред њеѓа, али му се ноѓа од ѓревелике усредсређеносѓи изокрене и ѓоклекне.

Лейтонац ѓресне на даске. Очиѓледно је ѓо њеѓовом лицу да је добро шичашио ноѓу. Олѓа се сва ѓоѓресе.

ОЛГА: Не мичите се!

Она му оѓиѓава ноѓу. Момак ѓрави ѓримасе, али онда ѓоѓгледа у сѓѓрану и намиѓне Новинару.

ОЛГА: Скидајте чизму, да видимо чланак!

ЛЕТОНАЦ: Ма какав чланак, побогу!

ОЛГА: Неки не знају, али ја сам скоро две године била болничарка најтежим рањеницима.

НОВИНАР: То није знала публика у Тунгузији, јер је прескакала дневне новине и филмске журнале.

Девојка схваѓиа да се овај шали с њом.

ОЛГА: Дакле!

ЛЕТОНАЦ: Молим вас, немојте!

Она Лейтону, не чекајући, скида циѓелу, а он ѓочиње сѓѓварно да јечи. Лесѓе се ѓовредио.

ОЛГА: Сироти, убоги! Ето, а ви се ту магарчите, шегу са женама терате.

(Удубила се у дијаѓнозу.)

Биће ово добро, али уз мировање и облоге.

НОВИНАР: Хоћете ли ја да изнесем Алексеја?

ОЛГА: Не сама ћу. Који је данас дан?

Мушкарици не знају. Она слеѓе раменима.

ОЛГА: Како се можете појести календар! А где су мојих четрнаест дана живота?

Сѓѓраѓар усѓијаје и ѓрави болну ѓримасу – не зна нишиѓиа о календару.

Девојка ѓодииѓе и носи браѓиа-луѓѓку Алексеја, неће да зависи од било коѓа.

 МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА I

Мрак. Олџа нежно сјушића брајџа-луџку на сјолицу. Сјавља себи безличну маску Пријоведача. Брајџу сјавља маску медведића Мишке.

Шејајући долази Лејџонац, хоће и он да слуша бајку.

Девојка ојџвара уникајну сликовницу, разгледа је, чића у себи, шайће без речи. Зайџвара књиџу и одлаже је брајџу на крило.

Усјрави се. Подиџне џрсџ. Обзнани.

ОЛГА: Изгубљене приповести! Приче за царску децу! У сликама написао и исприповедао Глеб Боткин, уметник узраста 17 година! Ускоро Племенити!

У џросјору изнад ње иџрају свејлосне слике сјџрија – човеколиких живојшња у врјлоџу исјорије.

ОЛГА: Света истина о историји времена Велике Мајмунске Револуције! Део први: Мишка Пушкивић Топтигински!

Покаже на брајџа-медведа, нејџмичноџ. Зайџм се наклони се на чејџири сјџране свејџа.

Седне џоред брајџа. Пријоведа, наџлашава широким џокрејџима руке.

ОЛГА: У краљевини на планети Марсу након Мајмунске револуције избио је устанак Медведа који је водио комитет из Малишева! Устанак је срушен мајмунском суровошћу, а медвеђи становници Малишева депортовани су на најисточнију границу Краљевине, где су основали Ново Малишево. Али ни тамо прогон није окончан. Ново Малишево је било под таквим економским притиском да су становници, упркос огромним напорима и изузетном богатству земљишта, једва могли да зарађују довољно за кору хлеба. До 1917. године, Ново Малишево је показало суморан приказ пустошења и сиромаштва. Штавише, Мајмуни су основали своју четврт у граду, и очас посла су потпуно збунили Медведе, продајући на кредит и позајмљујући новац са каматом. Ускоро је Мајмунска четврт постала плодно тле за све врсте невоља и прљавштине – како физичких, тако и моралних.

Погледа око себе, да види да и је џоенџа схваћена.

ОЛГА: У том граду је живео наследни племић Пушок Пушковић Топтигински, са својом породицом, у веома лошим околностима; његов понос га је спречио да ради за оне у влади Мајмуна који су га и довели у пропаст. Породицу су му чинили два сина и две ћерке. Сванула је округна 1914. година – година рата и ужаса. Топтигински се дуго држао, али је коначно увидео да то више није могуће. Одбацујући све остатке поноса, прихватио је веома уносан положај конзула у име Мајмуна у колонијама Ескимских Хаскија у Африци. Првог априла 1917. отишао је са својом породицом, оставивши у граду свог млађег сина, дванаестогодишњег Мишка...

Девојка значајно погледа у браћу.

ОЛГА: ... који је учио у локалној школи и требало је да пође у Други разред следећег пролећа. Медведић Мишка је дуго стајао на друму, махавши у опроштај својом марамицом и покушавајући да задржи јецаје који му у грлу нарастали. На крају је обрисао очи, стуткао марамицу у џеп, и жалобно отруптао у собицу изнад мале продавнице Качице. Соба је изнајмљена за Мишку до краја школске године након чега би могао да се придружи родитељима.

Она нагло њрекине чииање.

Скида браћу медвећу маску. Уишљи му се у ћуиљиво лице.

Слике живоишњског сирџа око њих несџану.

ЖЕЛЕЗНИЧКА СТАНИЦА

Хук шочкова и ћук возова који негде одлазе. Киша ромори.

Олџа и Новинар су се скуирили под сџреху на железничкој сџаници. Хладно је.

Леџонац хода низ џерон – најџио чува уљедне заробљенике јер су на џросџору који је свачији и ничији – неџријаџељски.

На Олџином крилу је браџи, Царевић Алексеј, обезнањен. И Олџу умор сџиже, али она џосвећено чииа из књиџе.

ОЛГА: „А онда су свиње и медведи, и све друге живуљке двора и генералштаба, закопчале своје свечане униформе и спремиле се за цареву инспекцију...“

НОВИНАР: Ви то брату, толиком момчини, басне за дечицу читате?

Цура се насмеши, џокаже му књиџу. И Новинар се насмеши.

ОЛГА: Животиње, али ове познајемо. То је наш Глеб, син доктора Боткина, исцртао причу о двору и нама. Све нас је у животиње претворио, читаву земљу у басну сакрио.

Показује му сцѐранице.

ОЛГА: Ево. Прича о мајмунској револуцији у белој држави и дванаестогодишњем медведићу Мишки Топтигинском, који је поразио издајнике и на престо вратио ухапшеног Цара-Медведа. А сваки овај лик у стварности постоји! Ова свиња је... Док је мајмун...

Она шајуће имена и кикоће се.

НОВИНАР: Цртачки таленат! И одличан сатиричар.

Олга клима у смеху. Новинар, развеселин, чкиљи и записује неку мајушину мисао у мајушину свешчицу мајушном оловком.

ОЛГА: И ви ћете нас у неку басну ставити!?

НОВИНАР: Не! То ми је задатак, да извештавам о вама. Али, ја ћу вас у непојамну бајку лично сместити.

Она се смеје, шћо Лејџонац лоше ѝрихвајџа, љубоморан.

ОЛГА: Ето, заспао је...

НОВИНАР: Приђите ближе, височанство, наслоните се. Да се грејемо као мишеви, заједно. Ко зна колико ћемо још чекати. Уф, нисте деловали кошчати.

Олга се сћидљиво смеје. Зури у мрак.

ОЛГА: Како су смешно обучени ови црвеногардејци. Свуда нешто виси или штрчи.

Лејџонац-Сцѐражар и ѿо чује. И није му ѝраво. Намерно се склони који мейџар даље и укојџа се. Надгледа сцџуацију.

НОВИНАР: *(Смеје се.)*

И тако путују кроз време – између два календара. Нису од овог света.

Олга се нагло уозбиљи.

ОЛГА: ...Кад не бих... Кад не бих имала свест да се све расипа и уништава – могла бих да се смејем. А овако... Тешко ми пада што су променили датум. Не знаш како да се понашаш.

НОВИНАР: Бах, то је само време. Но, видим да је Русија добила и нови правопис?

ОЛГА: Аха. И ружан и глуп.

НОВИНАР: Али, разумите и њихову логику. На почетку свега увек лежи реч. Лежи време. Они то раде у циљу олакшавања...

ОЛГА: *(Мејталним гласом, мејталних очију.)*
 „...У циљу олакшавања учења руске граматике широким народним масама, те подизања општег образовања и ослобађања школе од непотребног и непродуктивног трошења времена и рада у проучавању правила правописа, предлаже се без изузетка, да све државне институције и школе у најкраћем могућем року пређу на нови правопис.“

НОВИНАР: Истини за вољу, кнегињо, Императорска академија је и сама припремала реформу руског правописа.

ОЛГА: Ипак! Како то тако може?! На трзај и преко ноћи: збогом, мудри Ђирило! Збогом, Методије Сремски! И Фотије, и Стари Словени, и Византијо и Дунаве... Збогом непрактична и дивна етимологијо и сећање на претке писмене.

Новинар се насмеши, зајише и ову мисао у мајушину свеичицу. Истада му црвена свеска из џепа.

ОЛГА: А и ви црвене књиге читате. Вас нису претресали...? Да нам не би донели новац и пасоше...

НОВИНАР: А шта код мене да нађу? Путник, извештач, проста особа, добрих намера према свима. Но, можда и... гласник?

Олга бљесне у нади.

ОЛГА: Сањала сам глас преко вода! Из Британије?

Новинар се љуби да не разуме. Олга љуби ваја и љуби.

ОЛГА: Дошао је прошле године председник привремене владе Керенски, да се упозна са нама, „не као с царском породицом“, већ каже „као са људима“. Сав зелен и блед, као искувана кухињска крпа. Учтив. Каже пред нама: „Доносим вам поздраве од преко воде. Краљица се занима за здравље бивше владарке“. Мислио је на нашу рођаку Мери, енглеску краљицу, а „бивша“ је моја мајка Александра. А мајка тако слуша како је од сада бивша и не реагује. Као сопствени портрет у мермеру седи поред прозора, сва у светлу. А од рођака Џорџа Петог ни речи. И Керенски тако – баца нам да глођемо за тај дан умирујућу фразу и оде у инспекцију страже.

Новинар њљуцне.

ОЛГА: Од тад сањам велику воду. И необично се занимам за поруке у њој и преко ње.

Олга њијне уснулоџ брајиа.

НОВИНАР: Алексеј се много трза.

ОЛГА: *(Обраћа се Лејиону.)*
Опет врућица! Бунило!

Лејионац се ѡрѓне, зна да је кријично. Долази до њих и ѡијне Царевића ѡ челу.

ЛЕТОНАЦ: Да га носим, док до доктора не дође!

Онако ѡод оружјем, муницијом и ранцем, Лејионац узима Алексеја без даљих ѡређовора. Носа џа као бебу низ ѡерон. Заједно сѡра-жаре.

НОВИНАР: Шта је момку? Шпански грип?

ОЛГА: Повредио се толико да не може ни да стоји. Пада у та стања, очи не отвара – ни овај ни онај свет. Нас три смо га чувале у Тобољску, док није ојачао да се придружимо родитељима и сестри у Јекатеринбург.

Лејионац носа дечака низ ѡерон и мумла неку своју дивљу ѡесму, ѡлушаманску. Подиже и сѡушѡа дечака као врећу, али нежно.

НОВИНАР: Еј, момак, лакше са тим трешењем. То је Царевић Русије.

Лејионац џа учѡиво, али мало ѡрезриво џледа.

ЛЕТОНАЦ: Нема овде више Царева. Па ни Царевића. Друже.

Тајац међу ѡрисујинима.

ЛЕТОНАЦ: Грађани су то. Друже. Добри и лојални, обични. А млади Алексеј Николајевич можда ускоро неће бити чак ни грађанин.

Схваѡи иѡиа је рекао ѡек онда кад види Олѓине засузеле очи.

ЛЕТОНАЦ: Извините, Олга Николајевна! Праштајте вепру, гаду летонском!

Пружа руке: ѡказује Алексеја.

ЛЕТОНАЦ: Видите како се смирио и опустео, лутка мирна. И пада му врућица, рекао бих. Прија му носање!

Олга види да је њо истина. Пушића сиражара да даље носе дечака.

ОЛГА: *(Новинару.)*

Ви сте слободни и не разумете колико је ово тешко. Заробљеници а без кривице. У изолацији а без пресуде. И шта ћете ви уопште овде?

НОВИНАР: Ово ми је задатак и страст. Путујем, бележим, извештавам! А од Срба глас носим.

Олга живе.

ОЛГА: Србијица! Јесу ли је ослободили од Немца и Бугарина?

НОВИНАР: За коју недељу се њихова армија враћа из изгнанства у отаџбину, предвођена...

ОЛГА: ...принцом!

У очима јој је мало меланхолија и нежност.

НОВИНАР: Регент Александар Карађорђевић вас, милостива, и лично поздравља.

Олга се нејријатно њрзне. Схватила да Новинар није обичан човек.

НОВИНАР: А још више вашу сестру Татјану. Али сад не питајте о томе. Место не ваља, час је лош.

Олга се бори да не њостави одједном десет њићања, али се уздржава.

ОЛГА: А можете ли ми бар рећи вести са наших фронтава, да не живимо као гуске у магли?

Новинар се уозбиљи, климне. Узме њену сликовницу и њостави је као фронтловску мају. Руком „њресече“ бојиштице на две њоловине и њрсштима „хода“, њонашајући жусштире војне јединице. Девојци се очи шире, изненађење за изненађењем је сштиже. Новинар се смеје на њене реакцију...

Нагло њрекину већање, јер Летонача њруине чизмом и сштиане мирно исштиред њих. Намерно их њрекида. Пружа руке.

ЛЕТОНАЦ: Ваш брат је скоро будан, Олга Николајевна. И нема врућицу!

ОЛГА: *(Тронућа.)*

Хвала вам, добри наш! Господ да вас благослови у сваком прегнућу!

Узима брајџа и ушушкава ѓа себи у крилу. Ојейџ узима „Приче за царску децу“ и насџавља да чийџа, овоџ џуџа са жаром и надом, осокољена.

ОЛГА: „И медведић Мишка је пожурio, јер је увидео да је његова помоћ Владару потребна хитно, најхитније...“

Новинар и Лејџонац се зљедају. Војник склони џоџлед у сџрану, бесан.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЃУИГРА II

Олџа сџавља себи маску џријоведача. Брајџу сџавља маску медведића Мишке.

Око њих иџрају свејџосне слике сџријџа – љујких живојџиња заробљених у исџорији.

ОЛГА: Као што знамо, мишкословенски цар, Мишка I, 1. јула 1914. објавио је рат Мајмунима. И Цар и његов премијер, господин Крмоје, припадали су умереној странци, а њих двојица су су се одрекли мирног начина живота с великим опирањем. Али, као и сам Цар, премијер није био глуп и више је волео да избегне било какав сукоб са становништвом. Због тога су њих двојица прогласили рат, у жељи да се не сукобе са општим захтевима становништва за непријатељствима, који су подстицани под притиском мале, али опасно моћне и очајне војне странке под вођством Царевића и Великог војводе Предоја. Међутим, после скоро три године рата, мишкословенски Медведи поново су почели да се повлаче. На ратном већу је одлучено да се све стави на коцку у једној одлучујућој бици. Свака предност била је на страни Мајмуна, изузев једне – примивши 10 милиона фалсификованих франака од Медведа, начелник штаба надвојводе Алберта, командујућег Мајмунима, претворио се у издајника; а надвојвода и његова цела војска су заробљени. Након сазнавања ове вести, стари краљ Лудвиг XXV умро је од срчаног удара. У земљи без сопственог краља и његовог наследника, револуција се распламсала.

ДВОРИШТЕ КУЋЕ ЗА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ –
ИПАТИЈЕВСКИ ДОМ

Узбуђени узвици жена и девојака. Брундање ѓосїоде. Радосїї породичноѓ сусреїа.

Цар Николај II Романов држи за рамена Олѓу, најсїарију кћер. Уїиљно се у њено једносїавно и мило лице – їокушава да види колико се девојка їроменила за неколико недеља.

Оїац и деїе се заѓрле.

ЦАР: Ала си омршала, Ољенка. Коске да ти човек преброји!

Олѓа му дискреїно їокаже да ћуїи. Није у їиїању ребро, већ нешїо ушивено у одећи.

ОЛГА: Добро је да се човек не занесе и отежа, папа. Треба се удавати, спретан бити.

ЦАР: Како је Алексеј?

ОЛГА: Не хода, преспава дан. Али је боље него кад сте отишли из Тобољска. Беба.

Олѓа се осврће.

ОЛГА: Ограде и митраљези! А лепа зграда! „Кућа посебне намене“! Чујеш ти њих: „намене“! Кад су ми рекли где идемо, звучало је да је већа од Зимског дворца, усред неке ледене тврђаве.

ЦАР: Чекај мало, ово јесте посебно место – и кућа, и трг, и брдо. Пре свега, добро се сад држи: ово се зове, пажњу молим, *Иїаїїјеvски дом!*

ОЛГА: Откуд „Ипатијевски“, побогу?

ЦАР: Власник је неки војни инжењер Ипатијев. Сад је на боловању а ови су узели кућу да би нас сместили.
(Суѓесїивно, їриїоведачки.)

Но, знајте, књегињо, пре куће овде је некад била стара Вазнесењска црквица, дрвена. Монахиње нам доносе храну, па нам причају да је цело брдо под неком старом силом. Кажу да се од ове куће, па испод дворца Расторгујева-Харитонова, Вазнесењског трга, па чак и новог храма, налазе подземни ходници! А у њима је – веле – и скривено благо староверца Расторгујева.

ОЛГА: Уф, истражићемо подземље кад ово прође. Поделићемо благо.

ЦАР: *(Озбиљно, дубоко.)*
Али благо уме бити и проклето. Прича се да су се обе кћери власника утопиле у рибњаку дворца...

Девојка рашири очи.

ЦАР: ...што је, наравно, измишљотина, живеле су обе скоро сто година. Али ти припази на сваки начин – све што овде будеш писала однећемо у манастир и додаћемо Ипатијевском летопису.

ОЛГА: *(Смеје се.)*
Па романтично су удесили. Романови су на трон дошли у Ипатијевском манастиру, па ћемо и тристо четрнаесту годишњицу династије славити у Ипатијевском дому. А Алексеј да буде млади Михаило Романов.

ЦАР: Знаш ли спољне вести? Има ли ичег доброг?

ОЛГА: Биће! Прво, био си далековид и дозволио си оснивање Чехословачке легије пре две године.

ЦАР: Шта сад с њима?

Девојка се осврне око себе. Дискрејно и сћрасно љовори.

ОЛГА: Па они су... Чинилац! Шездесет хиљада легионара, момчине, од њих зависи Трансибирска пруга! Бољшевици су Легији обећали миран пролазак, под оружјем. Али су се исти бољшевици обавезали и Немцима да неће Чехе пребацити на Западни фронт, у Француску.

ЦАР: Па то ће читава драма испасти!

ОЛГА: Већ јесте! Пребацивали су Чехе на исток, а ови се срели са ослобођеним Немцима и Мађарима, који се истом пругом враћају на Западни и Балкански фронт. И Чеси се онда свуд побуне – Поволжје, Урал, Сибир. Зато су сад Немци притисли црвене господаре рата, неког Троцког, да прекрши обећање о сигурном пролазу Чехословацима, и траже да Црвена гарда одмах разоружа и зароби Легију.

ЦАР: Из тога може само бити рат!

ОЛГА: Не, не, не разумеш: рат је већ при крају! Легија се бори са Бољшевицима на више тачака, све гори уз пругу! Легија је узела Чельабинск, а за ове две недеље узимају или ће узети све градове који су им на путу...

ЦАР: Како све, побогу? И Петропавловск? и Курган? И Новониколајевск? Маријинск? Њижнеудинск? Канск...!?

Девојка клима срећно на свако име града.

ЦАР: А... Наши?

ОЛГА: Цветају. Легија помаже да се успостави наша Сибирска армија. И где Чеси улазе, ту наши не губе време. За недељу—две ћемо контролисати пругу од Урала до Бајкала!

ЦАР: Ко води Чехословаке?

Девојка је поносна да и њу веси саопшти.

ОЛГА: Неко твој. Генерал Дитерихс!

ЦАР: Михаило Константиновић! Плећа православна, витез! Жалио сам кад је одлазио са Солунског фронта, али ово му силе наменише!

ОЛГА: И? Шта сад?

Цар инјензивно размисља. Ноћом повлачи по прабини, линије проучава.

ЦАР: Мила, да се не радујеш унапред. Лењин је Брест-Литовским уговором издао Савезнике и омогућио Швабама мир на Истоку. И дао је да Немац пређе на Западни фронт пре но што Американац стигне у помоћ Савезницима. Али су тим пактом Лењина и Кајзера ослобођене и црвене снаге. Против нас.

Цар уздахне.

ЦАР: А одакле ти све ово, мала, знаш? Као да си у Ставки седела.

Девојка се помери и позове некога руком. Појављује се Новинар.

Наклања се.

ОЛГА: На друмовима пријатеље срећем. Као у свакој бајци.

Двојица мушкараца се згледају. Новинар прави значајну паузу. Осврће се у ојрезу, ња погледа Олгу. Девојка климне главом.

НОВИНАР: Пријатељ, да! И од пријатеља стижем, ваше величанство.

Новинар се дискрејно наклони и предаје два писма Цару. Цар их обрће по рукама. Збуњен.

ЦАР: Одакле је ово?

НОВИНАР: Са Дунава. Средњег.

ЦАР: Из Србије? Зар тамо још није аустроугарска војска?

Новинар се смеје мистериозно.

НОВИНАР: Јесте... Али, лако се крећем. Прешао сам и преко Хиландара, Свете горе Атонске... Дуг је пут од Солунског фронта до овде.

ЦАР: Али нисте Србин.

НОВИНАР: Како знате?

ЦАР: Па, три смо века династија, ваљда имамо слух за нагласке. А ваш је чудан.

НОВИНАР: Замешен од више врста брашна...

ЦАР: ...племство, дакле.

Смеше се.

НОВИНАР: Но, опрез, није свако од *наших!* Бољшевици ће вам ових дана послати писма ваших лажних официра, лоялних круни. И најавиће долазак једног Србина-спасиоца, Магића, Мићића. Али да ли тај човек постоји?! Пазите како одговарате на понуде.

Цар њреврће њисма која је добио.

ЦАР: Оба писма шаље иста особа?

НОВИНАР: Друго писмо није за вас.

Цар њогледа Новинара у њи њно. Новинар одмахује џлавом.

ЦАР: Али, ово је писмо за... За...

Новинар клима џлавом. Цар се осврће око себе.

ЦАР: Је ли ово добро адресирано?

НОВИНАР: *(Уздахне.)*

Јесте. Али вама дајем да прочитате и сами одлучите да ли ћете га дати коме је намењено.

Цар се ѡремишља, у њему се разне силе боре. С ѡавља оба ѡајанс ѡивена ѡисма у ѡе ѡ.

ЦАР: Имате ли још коју вест за нас?

Новинар се осврће, за ѡим се дискре ѡно наслони.

НОВИНАР: Можете очекивати скори долазак К његи ње Јелене, ваше рођаке. А можда са њом стижу и вести поводом траженог азила.

Ле ѡонац се ѡојављује. Одмахује оружјем.

ЛЕТОНАЦ: Време је да се уђе у кућу, Николаје Александровичу.

О ѡац и К њи ѡр ѡељиво слушају команду. Новинар ос ѡаје у дво-риши ѡу.

 МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА III

Цео мрачни њросѝор се ѝреѝивара у ѝројекцију – сѝѝриѝ са сликама цивилизованих живоѝиња са Марса.

Олѝа носи маску ѝриѝоведача. Браѝу има маску медведића Мишке.

ОЛГА: Револуција је већ дуго била припремана у Мајмунском краљевству. Првог дана су револуционари угмизали у винске подруме, и успех револуције био је обезбеђен јер је другог дана сав Марсовски Париз био мртав пијан. Уследили су пљачка, убиство и гадости! Пијани војници су убијали офицере! Радници су тукли војнике! Војници и радници су тукли буржоазију! Буржоазија, војници и радници клали су аристократе! Почело је потпуно безвлашће, и сви су схватили колико је врло у праву била мишкословенска ратна странка када је тражила рат против Мајмуна. Власт Мајмунског краљевства била је подељена између „Прелазне владе“ (састављене од буржоазије и парламента) и „Синдиката пролетера који су у опасности да буду лишени слободе“. Синдикат, ослањајући се на симпатије човека са улице, постао је претња влади. Нови облик владе дочекан је усхићењем широм земље. Ужаси револуције заразили су чак и Ново Малишево. Али, ту се збило нешто сасвим неочекивано. Јунак наше приче Мишка Топтигински уживао је велику омиљеност. Група од четрдесетак школараца је била спремна да му служи. Сада је Мишка сакупио дружину ван града и подижући високо десну шапу, изјавио: „Наши преци су се успротивили Мајмунском народу који их је угњетавао и тиме навукао на себе гнев Монарха. Дошао је свети час у ком унuci добише средства да окају грехе својих предака. А ја, овде пред свима, свечано се кунем – сунцем под којим живујем, ваздухом који удишем, свемиром, свим што ми је свето и велико, чашћу и мојом и мојих предака, сенима мојих преминулих предака, грозном неизвесношћу која нас чека ван овог града, свима с којима се могу заклетити на освету против подлих Мајмуна за унижавање и скрнављење престола, за патњу наших предака, за исмевање и омаловажавање племства, за проливање река недужне крви, и за све њихове безбројне злочине – узимам ову страхотну и неприкосновену заклетву верности легитимном Владару и Краљу, Алберту IX, ухваћеном на издају; и изјављујем да ме ништа и нико, чак ни претња смрти, и било које трпљење, неће

спречити да испуним многе заклетве овде дате, за које позивам Небеса као сведока. Ко је са мном?“
 „Живео краљ! Vive le roi! Ура! Сви смо с тобом!“ викали су младићи.“ Кунемо се! Изгинућемо, али се нећемо повући!“
 Цела гомила је кренула за својим Вођом, који је већ хрлио у град.

ТРПЕЗАРИЈА

Цар улази у трпезарију. Носи обзнањеног сина – као највећу драгоценост у свемиру – у собу царског брачног пара.
За њим иде Олџа: вуче шишкати кофер преко целе трпезарије и односи га у другу просторију, девојачку.
Враћа се кроз собу, иде најоље и доноси дружи кофер.
Али из девојачке собе се чују женски врискови.
Поред Олџине главе пролећу онај први кофер и удара у зид.
Његов садржај се расија свуд по просторији: шалови и ешарје, доњи веш, накит, прибор за писање, понека усјомена из дејинства.
Из праваца бацања излазе три човека у накарадним шињелима: Бољшевици на којима све висе. Маске су им на лицима.
Један од њих искорачи и пристојно узме од Олџе дружи кофер. А затим и њега зафрљачи.
Све се расија, укључујући и мнозобројне књиџе. И иконе. Много икона. И шаховски комилеј са шаблом од тканине и фигурицама у кеси.
Олџа гледа Бољшевице без беса али са саосећањем.
Девојка иде по соби, као по бојном пољу, прикупила своје бројне ствари. Прво иконе и фигуре.
Но, стравари у демонској игри, балету шакорећи, деликатно и весело шутирају фино власништво девојке.
А онда најакну њен веш на бајонетом. Хиџели би да сечивима комадају. Добацују се међу собом.
Девојка слеће раменима, пушица их да се играју, али гледа да брже кући ствари него што они стигну да их набоду.
Черсто је сјегла кофер, пркосно – буди се официрска крв у њој.
Најмлађи од стравара, Лејонац, залази иза Девојке.
Хиџео био да јој задигне сукњу бајонетом, али она се на време окрене. Погледа га прекорно – сад је претерао.
Лејонац скида маску, постојећен.

Девојка и он се згледају, бројне су дилеме њихових животића.

Олга је усјравна као сџуб, кий класичног мајсџора. Тренуџак се слеђује у времену. Леџонац као да се расџвара од срамоџе ове сџџуације.

Друђа два бољшевика насџављају да шуџирају сџвари и бајонетџима џодџу одеђу.

Одједном засџају.

Са једне сџране, из дворџиџа, улази Новинар и џогледа их сџрођо.

Са друђе сџране, из собе брачног џара, улази Цар.

Бољшевици долазе себи.

Леџонац рукама, а друђа двоџица бајонетџима сабирају сџвари.

И Новинар исџо ради. Цар је на друђој сџрани оџворио кофер и џакује сџвари своје кђери у њеђа.

Новинар улучује џрилику кад су Бољшевици удаљени и шаџуђе Олђи најновије весџи.

НОВИНАР: Па, милостива, имам вести од пре пола сата.

Мрмља, у џоверењу... Олга џеџико верује добрим весџима.

Сусџређуђи радостџ она сакуџља сџвари као да џлеше. Преноси весџи Оџу који сџавља сџвари у кофер.

ОЛГА: Чехословачка Легија је ослободила Самару од бољшевика!

И сам Цар је изненађен. Уџџино џогледа, али девојка веђ џрчи назад Новинару – џо нове весџи.

Избеђава Бољшевики у џролазу. Понавља се изђа извешџавања.

Олга леџи назад на џрсџима. Прича оџу.

ОЛГА: Командант чешке Прве дивизије је успоставио нови фронт и оштро се супротставља Брест–Литовском уговору и савезништву Немаца и Бољшевика. Како је кренуло, током лета бољшевичке власти неће бити у Сибиру!

ЦАР: Али ко је још уз Чехе?

ОЛГА: Наши, бели. Французи и Јапанци. Неки Срби. У Архангелск стижу Британци са Американцима, Канађанима и Аустралијанцима да би...
(Покушава да се џрисеџи.)

Хоће да заштите ратне залихе од Немаца и Црвених! Да обнове Источни фронт! Да помогну Чехословачкој легији и Белима. Вилсон најављује и Далеки Исток.

Цар размишља. Сипавља шаховске фигурице у кофер. Пресавија шаховску шаблу од ткањине, а у глави пребира по глави распоред раиша.

ЦАР: Вилсон – лисица! Али требаће им пар месеци да дођу на Далеки исток.

(Размишља. Схваћа.)

А и онда ће бити уздржани према Црвенима! Види, мила, шаљу нам залихе само да би Русија остала у рату против Немачке, и желе да пребаце Чехословаке на Западни фронт, да им помогну.

Бољшевици на бајонети доносе Цару сивари, помажу да се предмети брже скупе.

Цар се окрене Лејонцу и Новинару.

ЦАР: А ви шах не играте?

Лејонац је одричан, али Новинар појврђује.

НОВИНАР: Како да не! Али нисам неки лумен.

Њих двојица се згледају са Олџом. Она држи фигурицу – пешачића, испред својих очију. Пиљи.

ОЛГА: *(Новинару.)*

Берите кожу на шиљак.

Девојка убацује пешачића у кесу и преузима кофер зашварујући га наглашено – да брава цакне.

КРАЈ I ЧИНА

II ЧИН

ТРПЕЗАРИЈА

Цар Николај и Царица Александра седе, окренући леђима. Он крћи њанијалоне, она нешијо чииа, благо се наслонила на његово раме, умирена и безбедна.

Чизме ударају око њих.

Из мрачних кујкова собе њовремено измиле безлични Бољшевици, ојремљени са хиљаду андрамоља на себи: оружје, оруђе, ранчеви, лимено њосуђе. Изађу на свејлосиј ња се брзо враије у мрак. Зашиим се ослободе, ходају у круж око царског њара. Повремено ударе бичем о чизму, шаком о сиио, кундаком у њод. Само шиио не заиџрају, као у ѡредаху на бојишију.

Царски ѡар као да их не ѡримеђује.

СТРАЖАР 1: Царе!

СТРАЖАР 2: Господаре!

Бољшевици вршиије од смеха, у чуду како им је и ово у живоију ѡишло за руком.

СТРАЖАР 1: Колико има сати?

СТРАЖАР 2: Колико има календара?

СТРАЖАР 1: Пет мачијих сати!

Тајкају на врховима ѡрсиића ѡрема Романовима.

СТРАЖАР 2: И три мишја!

Још сииније.

СТРАЖАР 1: И један магарећи. Али повелики.

Бољшевици заједно ѡрујну ѡред брачни ѡар.

СТРАЖАР 1: Колико има сати?

СТРАЖАР 2: Глуво је доба!

СТРАЖАР 1: А колико има царева? И колико ли је Царство?

СТРАЖАР 2: Нема Царства. Ни колико за црно под ноктом.

СТРАЖАР 1: Ако нема Царства, нема ни Царице.

СТРАЖАР 2: О, још како има. Ту је с нама, племенита. Богобо-
јажљива.

Обојица крену као да ће да мазе Царицу ѡо ѓлави.

СТРАЖАР 1: Швабица.

СТРАЖАР 2: И горе од тога!

СТРАЖАР 1: Енглескиња!

СТРАЖАР 2: Још горе!

СТРАЖАР 1: Лутка Распућинова!

СТРАЖАР 2: Да! Лутка-лепотица старчева! „Саша“! Следбеница на узици и приповест на улици!

СТРАЖАР 1: Где нам је сада мудри старац, милостива? Купа ли се и освежава у Неви? Мирише ли земљу и цвеће по дворским парковима? Где ли је његова топла мужичка рука да вам благосиља свилену швапску главицу?

СТРАЖАР 2: Где је чудотворство његово, да Царевића-крволипаца из мртвих поврати? Да онолико Царство ваздигне!

СТРАЖАР 1: Да великим кнегињама олакша нервозу?

СТРАЖАР 2: Баш као што је и вама олакшавао, Царице-леденице...

СТРАЖАР 1: ...уштво–крвопилице, мила мајко народна.

СТРАЖАР 2: А можда нам и јесте олакшао, преврат гладнима и беднима донео, мудро саветујући и вас и мужа и целу државу. Леп нам је то ум био да нас на фронту поставља, као оловне војнике. Нашли сте га, сељачки школованог и шумски достојног...

СТРАЖАР 1: Причај нам сад на црквенословенском, Милостива, баш као да се с њим саветујеш. Али немачким нагласком. Објасни нам како си постала душа православна словенска.

СТРАЖАР 2: Како ти оно нама кажеш? ... „Вјерују во јединога Бога Отца, Сведержитеља, Творца небу и земљи, видимим же всјем и невидимим.“

СТРАЖАР 1: „И во јединога Господа Исуса Христа, Сина Божија, јединороднога, иже от Отца рожденаго преже всјех вјек.“

СТРАЖАРИ: *(Заједно.)*

„Свјета от Свјета, Бога истинна от Бога истинна, рождена, несотворена, јединосущна Отцу, Им же всја биша.“

СТРАЖАР 2: Није ли те сестра твоја Јелисавета, светица на црној руској земљи, лепо поучила где да дођеш? Како да се поставиш пред мужицима и бојарима, са тупом светином словенском? Да се крстиш тропрстјем а не шапицом лутеранском?

СТРАЖАР 1: А могла си бабу Викторију послушати, унучице најмилија. Јасна ли је била кад је рекла да она у мир за Русију не верује, да твој свекар не воли Немце, а и да се невеста млада може наћи у невољи? Али више волиш своју памет него лондонску, ти...

СТРАЖАР 2: ...жено са пет имена и ниједном памећу! О, Аликс, Викторијо, Хелено, Лујзо, Беатрикс...

СТРАЖАР 1: ...звана „Сунашце“...

СТРАЖАР 2: ...испричај нам како си могла бити британска краљица.

СТРАЖАР 1: ...а ниси могла једну породицу на окупу да задржиш.

Большевици у неким ѿренуцима ѓубе смисао за реалноси. Малѿене би сели брачном ѿару у крило.

Улази Новинар. За њим улази Олѓа, носи обезнањеноѓ браѿиа.

Лудило наѓло сѿаје.

СТРАЖАР 1: Пао сат у бунар!

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА IV

Маскирана Олѓа је у ѓрозничавом ѿриѿоведању браѿу, око њих је од свейла начињен ѓиѓанѿски сѿирѿ са живоѿињама.

ОЛГА: Мишка је водио свој одред у правцу Мајмунске четврти, иза које су биле смештене касарне, као и складишта са оружјем и муницијом. Тешка врата брзо су се срушила под силовитим ударима младих ројалиста. Група дечака је брзо претворена у величанствени наоружани одред, опремљен заплењеним пушкама, патронама, митраљезима, опасачима за митраљеску муницију, револверима и мачевима – речју, свим врстама оружја. Дружина је ослободила ухапшене царске офицере.

Ослобођени официри нису веровали својој срећи кад их је Мишкин одред ослободио. Сам Мишка им се обратио: „Господо, обећавам да ћу у наредних неколико дана имати на располагању не четрдесет младих људи, већ целокупно становништво града способно да буде под оружјем. Тврдим да ће за недељу дана стари режим бити потпуно обновљен у Новом Малишеву. Сагласан сам да се одрекнем од живота у случају неуспеха. Једна ствар коју тражим да би ми омо-

гућила одржавање обећања јесте да мени оставите команду, са условом да ће један од госпoде официра преузети улогу техничког саветника.“

Мишкин одред је одмах доведен у одговарајуће стање. Сваки припадник био је наоружан по свим правилима ратне вештине. Одред је устројен у праву борбену јединицу. Официри су заузели своја места. Мишка и његов ађутант одмах су зајашили коње које су им довели. Џекију је био поверен бубањ на којем је бриљантно тукао такт; и одред је по удару бубња, с једнаким кораком и у стопу, кренуо савршеним редом у Мајмунску четврт.

ДВОРИШТЕ

Сџражар-Лејџонац излази у дворџише. Носи Алексеја. За њима иде Олџа, жељна сунца и ваздуха.

Наилазе на безличног Сџражара, новог, који им не да да прођу.

ЛЕТОНАЦ: Друже.

СТРАЖАР 1: Друже.

Али неће да им се склони.

СТРАЖАР 1: Наређење, друже.

Олџа је збуњена.

ОЛГА: *(Лејџонцу.)*

Хоћемо ли проћи до ручка?

ЛЕТОНАЦ: Изгледа да данас нема проласка.

ОЛГА: Па разјасните се. То су ваши.

ЛЕТОНАЦ: Не, ја сам Летонац! Ови су друга постава. Литвански стрелци и локални чекисти.

ОЛГА: Ах, све неки стрељачки народи око мене, витешки. А храбрих Естонаца нема?

Олџа, онако мала, узима брајџа у наручје.

Уместо да се врајџи у кућу, она иде према новом Сџражару.

Сџражар се накосџреши. Чак и зарежи мало. Звук из џрла му се настџавља, али девојка пролази иако ишџо Сџражар узмиче корак џо корак, са џолууџереним џишиџољем.

ОЛГА: Хвала. Да, тако. Здрави да сте. Благословени. Сунца му треба, јунаку. Пати се и он, не знате ви његове дане и његове ноћи. Да, благодарим. Хвала...

Олџа се њробије на средину дворишџа и загледа у сунце.

Удахне-издахне, набира носић и жмирка њод зрацима.

ОЛџА: Човек не разуме прозоре док не остане без њих!

Сџисне браџа, лице уз лице, као дражу мачку и окрене се заједно с њим.

Задихана, уз њомоћ Сџражара-Лейџонца њосџавља браџа у сџиолицу. Лейџонац заџим одлази.

У дворишџе излази Новинар, за њим Цар. Цар сџави руку на чело Алексеју. Погледа уџиџно у Олџу – девојка, искусна болничарка, задовољна је браџовим сџањем.

Цар климне умирен, џе се с Новинаром њовуче који корак даље. Осмоџре заједно врхове ограда и миџраљеска гњезда на уљловима имања.

Онда раде џелесне вежбе. Соколске, с џочейџка 20. сџолећа.

ЦАР: Знате ли ви шта сте нам донели са Свете горе Атонске?

НОВИНАР: У манастиру Хиландар су ми рекли да је то ваше, породично. Црквена књижевност?

ЦАР: Да, занимљива. Непозната пророштва монаха Авеља.

НОВИНАР: Неки познати пророк?

ЦАР: У Русији и у мом дому – познат. Народ вели да је тај Авељ 1801. нешто о будућности земље саопштио мом претку, цару Павлу Петровичу.

НОВИНАР: Онда да се не бринемо.

ЦАР: Али ово што сте донели је другачије! Овде старина пише о далекој будућности: одлазак на друге светове, долазак машина и другачијег ума, разне димензије неопазиве оком, крај времена... Не као Жил Верн, више Велс, Циолковски, Тесла... Занимљиво, чак и као научна спекулација.

НОВИНАР: Сад морам да задовољим знатижељу, а ви реците да не објавим. Височанство, имате приступе архивама цео живот. Да ли сте се лично посведочили да су се пророчанства испунила?

ЦАР: Хм, да, уверавали су ме да истинита пророчанства постоје – чак и неки образовани и наизглед присебни људи. Али, за уназад се још нисам до краја уверио, а будућност тек треба да дође и да ми се докаже. Питајте за коју годину.

Новинар вади малу црвену књиџу и даје је Цару у руке.

НОВИНАР: Неки Швајцарац с којим се дружим, доктор Јунг из психоаналитичког круга, бележи у своју „Црвену књиџу“ ноћна виђења. Ово су изводи.

Цар ѿрелисџава књиџицу.

НОВИНАР: Он мисли да су то психотичне епизоде. Но, у питању је лекар и официр, те је вероватније да је добио неко корисно стање за које не знамо шта је. Нека „Света болест“?

Цар враћа књиџицу.

ЦАР: „Излићу Духа свога на свако тијело, и прорицаће ваши синови и кћери, ваши ће старци сањати сне, а ваши младићи гледати виђења.“

НОВИНАР: Књиџа пророка Јоила. Браво. Поводом ње, доктор Јунг ми рече да и наука и његово искуство указују да су древни били у праву. Он сам је пред Велики рат сањао „Реке крви...“... Након тога му се отворило и виђења му сад само надиру.

ЦАР: Неки стари су сигурно били у праву. Али не бих се усудио да будем тај који оцењује. Искрено, моја природа ми не дозвољава да пророчанстава и усуд уважим као главне феномене. То би, мним, скинуло личну одговорност и укинуло нам слободну вољу. За разлику од моје продуховљене жене, ја сам приземан човек. Али чак и ја осећам трунку јереси и ненауке у ослањању на виђења.

НОВИНАР: А чуда?

ЦАР: Чуда се... дешавају. Три пут ми је глава необјашњиво спасена. Добили смо мушко дете чудом, и само чудом још живи. Но, човек је дужан да буде трезвен – а наша вера нека остави Господу простор за учешће. Опет, претпостављам да су нека чуда лажна, а нека пророштва опасна ствар, најчешће измишљотина и сујеверица. И пропаганда...

НОВИНАР: ...непознатих сила?

ЦАР: И познатих. Сходно томе, између туђег виђења и вишег гласа у мени, јасно је шта ћу одабрати.

Труйће чизма, долази неко важан.

*У дворичије сѣуѣа нови команданиј куће у име локалних бољше-
вика – ЈАКОВ ЈУРОВСКИ.*

*Из сваке сѣињице се види ѡсебносѣ овог човека, а са њим и
времена која долазе. Јуровски је сложена личносѣ: одсечан, идеа-
лисѣа, образован, искусан, суров, али и сензибилан.*

ЈУРОВСКИ: Добар вам дан, грађанине Николаје Александровичу.
Ја сам Јаков Јуровски, и нови сам заповедник ове куће,
у име Уралског совјета радника и сељака.

ЦАР: Моје поштовање, командиру.

*Јуровски службено климне главом и Новинару и Олѣи. Осмоѣри
сѣање у дворичију. Гледа увис, у мѣираљеска гнезда, ѡказује
руком неком да се нешѣо ѡодигне.*

ЈУРОВСКИ: Дижѣ, дижѣ. Сваки митраљез да се замени!

(Цару.)

Нећете веровати шта затичемо овде, људи раде ствари
за представу, позориште глуматају, Потемкинова села
дижѣ, а не Револуцију. Играју се са собом, другима и
самом главом... Али, сад ћемо ми ред устројити, сај-
цијски.

*Олѣа је срећна због ових речи. Хѣела би да каже нешѣо, али Цар
ѡодигне руку – даје знак да Јуровски буде ѡушѣен да изрекне
новосѣи до краја.*

*Јуровски извади ѡодсѣйник. Званично саѡишѣава и ѡази да не
ѡроѡусѣи ниједну ѡачку.*

ЈУРОВСКИ: У име Уралског совјета! Изражавамо званично жаље-
ње породици Романових због непријатности против-
правно учињених од стране недисциплинованих војни-
ка Црвене гарде! Сви такви су данас замењени поуз-
данијим људима и биће кажњени.

(Цару.)

Упркос вашој пропаганди – ми нисмо дивљаци, нити
суманути. Ми бранимо природни поредак.

(Насѣавља.)

Прво, све што вам је украдено или одузето против
правила, биће данас сабрано, комисијски пописано и
након вашег увида – депоновано код овлашћених лица.
Два: ако је ишта код вас преостало – накит и друге
драгоцености – предаћете нам под истим условима.
Три: корпе хране које вам монахиње доносе више неће

бити поткрадане, нити ће се ико од стражара тиме служити. Четири: поменуте корпе ће бити рационисане и сведене на разумну меру,

(Цару.)

...јер није ово Александровски дворац, нити Ливадија на Криму...

ЦАР: Дужан сам напоменути да је та храна, најобичнија, од помоћи мом болесном сину и болесној супрузи.

ЈУРОВСКИ: Хвала. И ја вама, грађанине без еполета, напомињем да сте у црвеној престоници Урала, граду где је хиљаде људи већ чекало на станици да вас растргне. Из поштовања према народу који је патио под вашом породицом, а нарочито под вама, али и због мојих личних принципа, укидам сваки луксуз и бахаћење.

ЦАР: Ја сам, дозволићете, веровао да смо прилично скромна породица.

ЈУРОВСКИ: ...у поређењу са енглеским двором сигурно сте у праву. Но, с моје тачке гледишта, нисте одрасли у глади, немаштини и болести, те се не поклапате са мојим искуством скромности.

(Немићо ља ѿера на размишљање.)

Занимљиви сте, да! Потомак тако великих људи! Пасмина титанска, наслеђе које планету може покори памећу и снагом. А овамо – од сопствене млитавости умислио да је скромност. Крсти државу крвљу, частио глађу, оплодио болешћу...

ЦАР: Захвалан сам командиру што је бар уважио част мојих предака.

Олџа би хћела да реаџује, али види да је оћиац одусћиао од даље расћраве.

ЈУРОВСКИ: Нема на чему, истина је важна.

(Осврће се. Крајње искрено шири руке.)

Време је за правду. Време је за истину.

(Цару.)

Срећан сам да смо се упознали. Од овог тренутка дисциплина биће већа.

Цар климне џлавом, ѿрихваћиа. Он и Новинар носе сћйолицу са удреманим Царевићем унућира.

 МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЃУИГРА V

Олга са маском ѓрићоведача хода у живим увећаним сликама сїрија.

ОЛГА: Храбри револуционарни мајмунски војници су били мртви пијани у таверни у Мајмунској четврти. Пуцали су бојевом муницијом из пушке, борили се и бавили се свим врстама неприличности. Пошто су пијани Мајмуни одбили да положи оружје, Мишка је наредио да се гостионица запали не би ли избацили побуњенике. Када су пламени окружили зграду, револуционари су истрчали у бесу и отворили ватру на Мишку. И одред је, скривен иза различитих заклона, отворио ватру пушака и митраљеза. Мишка и његов ађутант, сами у целом одреду, нису заузели заклон, већ отворено јахаше на коњу, посматрајући бојиште. Да мајмуни нису били толико пијани већ би набрзо могли убити обојицу. Најзад, мајмуни нису могли издржати митраљеску ватру. За око два сата, пијани војници, са рукама везаним за леђима, смештени су у касарне где су били закључани и обавештени да ће, све до преког суда, бити задржани у хапсу и храњени само хлебом и водом. Сам Мишка је заједно са Џекијем и Зеленооким отишао у Гувернерову палату да ухапси комесара „Прелазне владе“, који је тамо био као код куће. Булки и петорици помагача је наређено да ослободе из затвора све оне које су револуционари ухапсили.

 СПАВАЋА СОБА

Царица – изгледа 20 година сїарија неџо шїћо заисїа јесїе – носи обезнањеноџ Алексеја и ѓева му усїаванку. Неуморна је, ѓосвећена.

Улази Цар. Засїане ѓануїћ кад види њих двоје.

Пажљиво узима драџоцени ѓерей од суйруџе. Иде у круџ и љуља обезнањеноџ момчића.

Цар сїави свој образ уз дечаков а онда уїшїно ѓогледа жену.

Царица одмахне ѓлавом.

ЦАРИЦА: Не попушта. Врућ као самовар.

Цар још ѓриљежније хода у круџ.

ЦАР: *(Као усїуї.)*

Олга пита како си...

Царица савија осушену одећу. Засиане.

ЦАРИЦА: Зашто ти долазиш уместо ње?

ЦАР: Побогу, „зашто“. Зато што нам стражари не дају да причате на енглеском и француском... Нису имали стране гувернанте.

ЦАРИЦА: ... „А ти, Аликс, сунашце, не знаш довољно добро руски да би fine нијансе ћеркиних речи разумела“...

ЦАР: Није то! Ољенка не жели да те овде узбуђује својим присуством. И да узнемирава Алексеја док је у бунилу.

ЦАРИЦА: *(Ојонаша његов ѓлас и ѓон.)*

„Немој да си престрога према њима. Није добро време за дисциплину. И немој да кињиш Олгу.“

ЦАР: Она моли да јој опростиш. Случајно ти је рекла да си Немица.

Царица засиане, ѓовређена.

ЦАРИЦА: Случајно, али са свешћу шта то значи.

Цар ѓрећуѓи.

ЦАРИЦА: Некада реч „Немац“ није била увреда у Русији.

Цар је овоѓ ѓуѓа ѓоѓледа ѓраво у очи. Воли своју жену и не би да ѓрича о очиѓледним сѓварима.

ЦАРИЦА: Добро. Знам.

Накраѓко ћуѓе, ѓремѓшљају се шѓа ће важно рећи.

ЦАРИЦА: Олга је... Неадекватна. Није довољно стриктна, није јака за терет који ће имати. Сва је нијансама као ти, а својеглава и принципијелна. Нема горе душевне комбинације за племкињу у овом свету који тражи директност.

ЦАР: Не можемо бити по калупу. И личност човекова је важна, и слобода воље.

Царица се ѓрисеѓи мноѓих сѓвари, извлачи закључак из искусѓива.

ЦАРИЦА: Има дана када нема ни личности ни слободе, када вас сви напуштају. А има и таквих живота.

Цар јој ѓриђе. Хиѓе би да је заѓрли, али не може од ѓереѓа.

ЦАРИЦА: Остаје само обавеза трпљења и одговорности – ваљда то одваја људе од подљуди и нељуди. Остаје надање и вера без брзог доказа, али то је можда и лудило... У пракси је то обавеза сабирања туђих и својих болова. Архивираш и ходаш даље.

Она приђе Цару, једну руку сјава на његов образ, другу на Алексејев. Загледа их. Појмак је замишљен између њих. Њој је лепо, најоко се мало ојушило.

ЦАРИЦА: Ти ту лекцију тек сад учиш, драги, јер си одрастао у земљи отворених простора и дивљих радости. И у својој породици, ужој и широј. Теби твој живот није био туђи. Ти тај животни рат ниси водио, твоје кћери нису водиле. А ја сам га водила, иди и реци им, и то од шесте године – откако сам остала без мајке и сестрице, ишчупана из завичаја.

ЦАР: Али..
(Тражи било шта лепо да каже.)
...Била си „Сунашце“ бака Викторије, средиште енглеског двора!

У Царици се заигра леме леће и ружне усмевене. Цар узима иницијалну.

ЦАР: Мудрост је... игнорисати вишу силу, да би човек мало и живео, да би се посветио својима који су сад и овде.

ЦАРИЦА: Ти ту видиш вишу силу, а ја видим провиђење. И суђену обавезу. Али има твоја Аликс снаге за све обавезе, мили, још откако је постала свесна себе. Русија ме је унапред одбацила – ја сам њу унапред пригрлила. Свекрва и свекар ми се нису радовали, као да сам бирала хоћу ли се родити као Немица и стидљивица – а ја сам њих заволела. А и...

Она се одваја на цар мейшара, ишло њега прене. Он носи нежно Алексеја, да не би зледао њу у очи.

ЦАРИЦА: А знам од почетка и шта су говорили по градовима и пољима: „Верила си се у земљу која те не жели!“ ... „Удала си се идући за ковчегом свога свекра!“ ... „Крунисана си уз крв хиљада слављеника погинулих у људском стампеду!“ ... Као да сам ја била крива. Као да негде већ мера терета није била унапред зацртана. Као да сам могла да бирам... Имаш слободу избора, а у ствари је немаш.

ЦАР: Али, Олга је...

ЦАРИЦА: Али – Олга је дрска. Као и свака младост јер нема искуства да осети и положај друге особе, осим вршњачке. И у реду је то. Али је и даље неадекватна млада жена.

Цар наслућује да улазе на ојасан шерен. Засијаје.

ЦАРИЦА: Знам да си ми рекао да не отварамо ту тему овде, али боли ме што је и Олга била против мене око Григорија Јефимовича...

ЦАР: Нећу о Распућину!

ЦАР: Те: „какав је то човек, какав је то начин живота?“, те: „трпећемо јер га Петроград не воли“, те: „његово убиство је патриотски чин“... Све је то чула од мајке Јелисавете и показало се да тетке више него мајци верује... А не знају колико смо ми том човеку дужни јер је кроз њега Бог поживео Алексеја. И чак сам захвална вранама-Црногоркама, и Стани и Милици, што су старца довеле. Овај је бар био прави...

Царица баца шек сложено рубље, ња га поново слаже.

ЦАРИЦА: Кажу „Прокоцкала енглеска Немица царство!“ А не знају како је носати и из утробе сваких пар година рађати, бити машина од меса. Све да би круна добила мушког наследника у земљи која има закон да сви мушки наследници морају да помру пре неголи женско и помисли да дође на престо.

ЦАР: Да прескочимо тему. Павловски закони су неумољиви.

ЦАРИЦА: ...јер је твој предак, одговорни Павле, био неумољив. А нарочито неумољив према мајци Катарини која је издала његовог оца и узела власт. А шта ако је морала?! Али, и нема везе, то је било у оном тамо веку, међу оним другим људима и историјама!

ЦАР: Све је то исто, мила. Географија се не мења, па и геополитика и дух простора остају као усуд... Рат је наслеђен.

ЦАРИЦА: А да ли су промисао и провиђење Господње линеарни? Да ли све можеш предвидети и у закон–кавез–пресуду за све будуће потомке ставити?!!

Цар ћуши. На ово не жели да одговори.

ЦАРИЦА: Какви су то закони који не предвиђају и реалност? Каква је то држава и куда иде? Зашто Олга не може бити владарка? Где је ту логика, па макар и словенска?

Цар и даље ћуши, посветио се носању Алексеја у круљу.

ЦАРИЦА: (Нежно.)
Стани.

Он сџане, без оџџора и наџора, заџо шџо је воли и џошџује а не заџо шџо је џоводљив. Зџледају се.

ЦАРИЦА: Ти прецењујеш моју снагу и врлине. Када смо довођени овде, две хиљаде људи умало нас није растргло на станици. Наш народ, руски, православни, добри и душевни. Своји а не туђи! Живимо у доба демона, неразума и поживотињења... И ти од мене тражиш да ја имам разумевања? Да ја, бивша владарка највеће земље, постигнем светску равнотежу!

ЦАР: Али нешто јеси постигла.

Она џоџледа уџџџно.

ЦАР: Постигла си тебе и мене. Нас седморо. Заувек.

Грле се.

ЦАРИЦА: *(Шаџуће, брзо.)*

Ја сам... Ја сам благословена овим браком, Господ ме је посебно волео и наградио. Увек сам знала да ћеш се баш ти такав једном појавити, још кад су искушења почела. Волела бих да и ова деца сретну своју сродну душу. Да својим животом зацеле цео свемир уједно, као што је теби и мени Господ дао.

Цар је нежно џољуби у косу. Царица узима у наручје Алексеја.

Цар уџџџно џоџледа суџруџу – чека одџвор. Она наџло омекне, насмеши се.

ЦАРИЦА: *(Живне.)*

Биће све реду, Господ ће дати! Али Олга мора да се уозбиљи. Објасни јој да ме нисте довољно слушали. Реци јој да имамо позвање! И док се ово не заврши ми смо неважни, сви! И девојке, и ти, и ја.

(Наџлашава владарски и свесно.)

Само је Алексеј важан. Не зато што је наш, већ што судбине стотина милиона бедних, тупих и невиних душа можда и даље од њега, јунака, зависе.

ЦАР: Могу ли да кажем Олги да си се одљутила и да ће све бити у реду? Хоћеш ли јој опростити?

Она џа џоџледа усџакљеним, оџџџмисџџичним очима.

ЦАРИЦА: Наравно да ћу јој опростити. Вероватно већ овог месеца.

Куца, џа одмах заџџм улази Олџа, сва у снази и радосџџи, да џџџџа за неку џџривџџалносџџ. Примећује најџџџосџџ родџџџџџа.

Девојка џросџџодушно и џросџџо, скоро дечџџим џесџџом, додирује образ мајџџи, џомаже јој да се оџусџџи.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА VI

Олџа, са маском њриповедача, ојей се налази у оџромним сликама сѡрија.

ОЛГА: На Мишкин улазак, комесар је скочио. Са бесом и страхом спазио Мишкину огромну сабљу и револвер. „Шта могу учинити за тебе, младићу?“ упитао је комесар.

„Будите љубазни да одговорите на моје следеће питање“, рече Мишка не веома обзирно. „Ко сте ви, уосталом?“

„Ја“, узвикнуо је комесар, „а какав си ти глупи Меџед, ако не знаш да сам комесар Прелазне владе?“

„Банда силеџија, варалице и преваранта није Влада и не може имати комесара. Ако сте обичан заступник лоповске банде, онда вас хапсим.“

„Шта мислиш ко си ти? Ја сам комесар 'Прелазне владе', а ако сада не одеш одавде, позваћу револуционарну војску.“

„Револуционарне трупе су давно ухапшене. Желим да плунем са највише висине на вашу 'Прелазну владу'. У име краља, изјављујем да сте ухапшени, господине.“

Мишка је извукао свој револвер и држао га на слепочници Комесара.

До шест сати, у граду је завладао потпуни ред. По Мишкином наређењу, све црвене заставе заменила је национална застава. А Мишка је наложио Џекију да одзвони звоно грађанима да се сакупе, сам отишавши у градску већницу.

ТРПЕЗАРИЈА

Цар крѡи своје ѡанѡалоне. Ради ѡо на војнички, методичан начин. Показује Олџи како ради. Девојка ѡакође шије, вешија са рукама.

Јуровски улази, заинѡриџиран је оним шио види.

Разгледа шиваће сѡинице са сѡола, ѡодиже већ сређене Цареве ѡанѡалоне.

Не може да сакрије ѡошиовање.

ЈУРОВСКИ: Могли сте имати руку занатлије, да сте се раније определили! Згодно сте ово удесили.

Јуровски погледа Олгу која се савила над одећу и уздише јер се боцнула и сисе прси.

Прекорно зледа и иллу и Јуровскоџ. Онда кичму исјравља.

ЈУРОВСКИ: Видите ли како је радном народу који по цео дан пршљен по пршљен из кичме чупа и уграђује у сваки предмет који произведе...

ЦАР: Но сад... Па и ја сам одгајен да будем радан народ! Да знам како је све свима, да се телесног рада најмање плашим! Једино што се додатно очекује да чиним како морам, а не како хоћу. Али, да! Знам како је и радном и сваком другом народу.

ЈУРОВСКИ: Дозволите, веровање ускраћујем. У свили и кадифи одрасли. Луксузу, можда мрвици блуда. Где стићи да Маркса читате?

ЦАР: А зашто не и Маркса, молићу? Зашто бих баш ја истину заобилазио? Можда је мој душевни оквир уистину аскетски, скроман, грози се кадифе? Моје образовање је, уз правне и војне науке, укључило понешто и других ствари... И годинама сваког јутра – ред полицијских и обавештајних извештаја, ред економије и филозофије. Па и Маркса, више но трунку. Па опет извештаје. Да бих вас разумео.

ЈУРОВСКИ: Нас, не мене? Па јесте ли нас разумели?

ЦАР: Искрено? Не.

ЈУРОВСКИ: Па то је наука, може се мерити. Није сујеверје.

ЦАР: Осим ако заиста јесте сујеверје.

Јуровски би нешто да каже, али би и Олга. Цар се сав удубио у шивење, скоро их не зледа, али повремено одмахује рукама, да ћуће, док не каже поенићу.

ЈУРОВСКИ: Већ видим да ће бити приче о сатанизму младог Маркса.

ЦАР: Не! Не. Не. Држаћу се политичке економије, мада не у свим финесама... Дакле: није све у производњи! Није све у глади за предметима.

(Подигне иллу професорски.)

И услуга ће, драги моји радници, чинити економију напредног друштва. Није сваки капитал исти, негде улагање подиже животни стандард и вама драгу продуктивност. Понављам – није све у већој продуктивности, али она мора бити довољна! Сељаку отмите

земљу и сви ће бити гладни. Старамајци одведите унуке у градове – умреће она, а с њом и део државе. Узмите слободу и одговорност човеку, пренесите је на Партију, цео народ ће ишчезнути.

Цар засијаје. Најокон схваћа ишћа жели рећи, негде у дубини њоџођен. Погледа Јуровскоџ.

ЦАР: Филозофски гледано, да ја вас питам – чему преврат? Чему терор да би друштво напредовало? Зар нисмо надишли животињско и лудачко у људској природи?

ЈУРОВСКИ: Поједностављујете, карикирате. Тамо где ви видите тамну стране наше појединачне личности, иза тога је одлука групног ума. Ми просто видимо нужност рашчишћавања неразрешивог. Мудру гордијевску одлуку коју није имао ко да донесе.

ЦАР: Па и сами сте рекли да је неразрешиво. Неки чворови се разрешују, само им ваља поклонити стрпљење.
(Погледа у своју кћер.)
Богиња Историје суманутост не воли. Не поштује.
(Погледа у Јуровскоџ.)

Али, кад смо већ и доведе стигли – знам ја и где лежи узрок. Поштовани Маркс је сматрао да човек глуп и туп као биће. Проницљиви није веровао у еволуцију, да је човек способан за промену, а камоли да то може капиталиста који вишак хлеба и гаћа принципијелно неће дати пролетеру, макар цркао. Идеалиста материјализма је сматрао да су Словени и сродници реакционарно смеће цивилизације.

Јуровски се иронично насмеши, али не коменћарише. Али џа је Цар разумео.

ЦАР: По Марксу, дакле, социјалдемократија, наводно, не може успети. Зато вам је рекао да вадите револуционарни мач. Али, видите, историја ми је добра познаница – револуција може успети само ако је против страног зла, окупатора. Српска револуција је отерала турску окупацију и донела друштвени напредак. А шта ћете овде, у Русији, континенту, где границе нема осим у људима? Након мача ваше умишљене правде само ће горчина остати, друштво ће се заувек расцепити. Сваки способан лудак ће ударити жиг своје семењивости на историју. Развој мора бити мекан, у корачићима, човеку и разуму самерен. Заједнички, саборан.

ЈУРОВСКИ: Али то је споро. Патње ће се умножавати.

ЦАР: Стрпљен-спашен! Према малом црву, власнику црвље својине, ваља бити добронамеран – нарочито спасилац такав мора бити. А не уништити и нестворено, одузети и оно неимано. Ако су кораци ситни, онда се свака памет може испробати – било да је усвојена или одбачена. Зато се не сме унапред пресецати: геније можеш бити, сваку нијансу у грешкама поретка можеш видети а опет слепац бити за једини начин решења.

ЈУРОВСКИ: Али је много тачног геније видео.

ЦАР: Није спорно, али није довољно. Али, да ли ви мислите да сте ви измислили филозофију? Да и пре вас већ није био низ Божјих изасланика, свемирских јахача и народних поправљача? Да ли мислите да је у свему овоме само Маркова породица страдала јер је он бринуо бригу планете, потпаљиваче призивао у револуцију, а свој дом занемаривао?

ЈУРОВСКИ: Сав разуман свет је тражио промену, Маркс је само анализирао и позвао на акцију.

ЦАР: Ви не знате шта сте призвали! Па не шећка се мајка комунизма сама Европом. Велики је то бал и маскенбал. Са њом иду и њене сестре аветињске којима име ви сада не знате, али ћете их сретати, као да су вам род рођени, по сеновитим местима које сад правите и тамо где ће ускоро печено људско смрдети.

ЈУРОВСКИ: Осим природног поретка не правимо ми ништа!

ЦАР: Правите, правите! Из ваздуха извличите! Увис стремите. Не у складу са немилосрдном и економичном природом, већ у складу са вашим саосећајним и бескомпромисним радничким душама. Сви радите за невидљиву руку великог мајстора! Руку која бритко ради и све што пред њу падне поправља, талентована и неуморна, образована. Једино што не знамо зашто та рука унапређује, коме служи и чему ли се нада.

ЈУРОВСКИ: Нисам приметио да сте и ви служили боље и паметније своје кумиру. И да сте неку велику памет показали у целој вашој одговорности.

Цар погледа најлепшу Олгу, која би имала шћи да каже. Насмеши се кћери.

ЦАР: Иди, мила, и нађи се јунаку при руци. Да се не пробуди у празнини собе.

Девојка одмах њослуша, невољно. Усџане усџравна и џприсџојно климне Јуровском.

Бољшевик јој оџклимне, несвесно војнички. Цура одлази.

ЦАР: Да, добро ви видите аристократију, а можда и мене и све нас као породицу. Велики смо колики смо, није спорна ваша проицљивост. Само ми се на трен учини да ви нас племиће видите и као мале гипсане људе који живе у стакленој кугли и да ћемо се зачудити кад нас ви протресете и кад почне да нам пада снег на теме. Али, има нешто и у образовању и обавештениости... У мери одговорности. Наша кугла је често већа од ваше, невином крвљу плаћана и проширивана. Ми снег неретко видимо и унапред.

ЈУРОВСКИ: Видите, но не и за себе.

ЦАР: Рецимо, немојте мислити да нисмо исти дан запазили шта је Керенски, још док је био врли истакнути посланик Думе рекао: „Историјски задатак руског народа је да смета сруши средњовековни режим. Постоји само један пут борбе против оних који крше законе, а то је њихово физичко уништење“.

ЈУРОВСКИ: Прецењујете ствари, нису били одлучни.

ЦАР: Не прецењујемо. Било је то који дан пре Фебруарске револуције 1917, две недеље пре но што се Керенски уздигао. И Царица је шокирана тражила да буде обешен.

ЈУРОВСКИ: Брзо вам се обрнуло. Они су били бржи.

ЦАР: Јесу, али који су то Они? Није Руско царство срушено од бољшевика него од својих – издајника из редова племства, војске, банкара и интелигенције. И оних који стоје иза. Каква случајност: Александар Керенски је изабран у Думу 1912. године у име Социјалистичке револуционарне партије, али је одмах приступио и масонима, што се у Думи тад волело. И убрзо је постао генерални секретар Врховног савета Великог Оријента руског народа. Кад су ме у фебруару 1917. збацили, он је био против да мој брат Михаило дође на престо. И како то да међународни брат, руски антицариста постане министар правде и премијер исте Русије? Откуд ја са породицом овде, а не у безбедном азилу – то питајте Керенског, али и британско и француско посланство. Нисмо ми овде Лењиновом снагом и памећу, него је неко моћан из света то тражио од Керенског.

ЈУРОВСКИ: Није све издаја и рад за странце. Допустите да постоје разни видови родољубља, па чак и код Керенског, гада љигавог.

Цар одмахује руком.

ЦАР: Од вас сам чуо израз „Корисни идиоти“. Али... Људи који не виде тло од чије су глине замешени, неће имати тло у чију ће глину бити враћени.

ЈУРОВСКИ: Ви то нешто о мени? Па шта ће нам тло?! Глибаво и лепљиво, не да нам да се уздигнемо.
(Згледају се.)
Спаљиваћемо се.

ЦАР: Не о вама, извињавам се! А спаљивање је било само за јунаке, али се понекад и ваздух склапао над ломачом. Не може се тек тако димом у небо.

Јуровски се загледа горе у чкиљаву лампицу.

И Цар погледа лампицу, а онда се врати панталонама.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА VII

Олџа, са маском приповедача, наставља сїријску причу о цивилизацији животиња на Марсу.

ОЛГА: Од јутра, становници Медвеђе четврти више су волели да не ризикују излазак ван својих домова. Пуцњава која је већ почела током ноћи, церемонијални улазак комесара „Прелазне владе“, пожар у Мајмунском кварту, почетак пљачке и долазак милиције ширио је живчано и страхотно расположење кроз град. Штавише, готово сви младићи истрчали су напоље да гледају нереде. Због тога су мајке плакале, док су очеви потпуно изгубили разум.

Али када су уплашени становници одлучили да провире иза својих врата, угледали су потпун ред – нити једног војника, нити једног милиционара. Штавише, на сваком углу стајао је полицајац. Истовремено, ниједан члан Мишкине дружине се није вратио, и из тог разлога су у домаћинствима зацарила потпуна малодушност и збрка.

„Па, сад, тако, ооо,“ развлачио је градоначелник Ма-китка Зрикави. „Не разумем ништа. Одакле је дошла полиција? Штогод да се дешава тамо, Мајмунско краљевство се распада, и ускоро ћемо бити слободни. А ко

год да је победио тамо, републиканци или ројалисти, само мени не дајите да будем градоначелник ако морам да радим за било којег Мајмуна, без обзира на то колико посао може изгледати привлачно.“ Зеленооки је утрчао да каже да су се сабрали градски оци и читаво становништво и да ће командир-ослободилац Мишка да говори.

ТРПЕЗАРИЈА

Олџа намешиџа велики фоџио айарай. Сџавља ѓа љред оџледалом. Сва је унесена у механику и љрецизносџи фоџиоџрафскоџ љосџиуџка. Кад је сџвар сџремна, Олџа дубоко уздахне и љоџаџше се љо образима, да се зарумене. Скида мараму, намешиџа косу.

Сџане исџред оџледала и наџрави љлесну љозу. Каблом даје команду за сликање. Шкџоџ.

Мења фоџиоџрафску љлочу, мало се мучи око бравице айарайџа.

Друџа љоза љред оџледалом. Иза леџа јој се љридружује Новинар.

НОВИНАР: Имам нешто за вас.

Вади виолину иза леџа.

НОВИНАР: Валцер!

Он свира. Девојка је искрено задивљена.

ОЛГА: Чији?

Новинар се наклони и љружи јој руку. Али музика се сама насџавља.

НОВИНАР: Олгин!

Она је љолико оџчињена музиком да у љрвом љџрену и не љримаењује њеџову руку.

НОВИНАР: Знам! И ја сам био опчињен кад сам чуо.

Девојка љрихваџа руку и заџлеше љуна срца.

НОВИНАР: Дозвољавате?

Она се смеје. Плешу на музику коју он сад имџровизује џласом.

ОЛГА: Већ сте себе дозволили.

Онда засџану. Намесџе се. Залеђени у љокреџу „џлешу“ за фоџиоџрафисање.

Шкџоџ.

ОЛГА: И шта сад ако сте ми потрошили последњу плочу? Да ли љу набавити следећу?

НОВИНАР: Ово сте ви бирали?

ОЛГА: Отац и ја. Фотографска династија, без премца по европским дворовима, скромно бих приметила. Моћи ћемо живети од тога, за невољу.

Намешта скаламерију за пројектовање.

ОЛГА: *(Ушањи џласом, оџлашава на све чешири сџране свеџа – као нека џариска мадмоазел.)*
 “L’Atelier photographique de Romanoffs! Le plus récent!
 Très chic! Très moderne!”

Он се као шџарица хваџа од среће за џлаву.

НОВИНАР: Oh, mon Dieu!

Она пројектује на зиду џородичне фоџоџрафије. Кад је џриказана фоџика коју је сама снимила, она значајно клима џлавом и џодиже џрсџ, џа џокаже на себе.

Као деџе шџчекује џеџову реакцију. Новинар је искрено задивљен.

ОЛГА: Ви, аматери, мислите да ми правимо успомене? Да као деца хоћемо да задржимо време? Али не! Не! Светлост служи у потрази за суштином. Наш atelier photographique трага за истином.

НОВИНАР: Али шта је Истина?

ОЛГА: Не шта, већ: ко?

Сџџу до фоџоџрафија из болнице. На џима су Олџа и Таџџјана као болничарке са џџешким рањеницима.

НОВИНАР: Ово сте ви?

ОЛГА: Ја. Она ружнија, лево. Мили и напаћени! Душице!

НОВИНАР: Срце заболи јер нежне књегиње морају да гледају крв и ужас по војним болницама. Је ли то пропаганде ради, да би се народ умирио?

Њој се лице озари. Разнежи се џледајући слике.

ОЛГА: Неее! Па где бисмо у рату, ако не у болницу? Цео живот смо са униформама, од малих ногу нас чувају. Сви у породици и чинове имамо, чак и Алексеј. Време је да их оправдамо. Уосталом, за мислећег и верујућег нога или живац или орган мање не мења ништа – па и даље је човек унутра! Онај кога волите и поштујете.

НОВИНАР: Колико зрелости у вашем младом бићу!

ОЛГА: Ја зрела? Једном смо Тања и ја збрисале у град, у куповину. Једино што две тупавице нису знале како се купује. Нити где су које продавнице. Нити чему новац служи. Нити колики је Петроград!

НОВИНАР: Па царски је град. Још да се вратите као царица у џега!

ОЛГА: Молим?

Тишина довољна да анђели њролеће.

НОВИНАР: Ви сте мудра млада дама, и мој вам је савет: док је младости, размишљајте на велико, на широко и на слободно. Значиће сутра Вашим родитељима, а можда и Русији.

ОЛГА: Како то мислите?

НОВИНАР: Сви течемо, сви се мењамо. Породице опстају кроз промене, али само онда ако бар једна особа одлучи да буде матица. Средиште. Стуб.

Девојка се њрзне сумњичаво.

ОЛГА: Ја вас данас не разумем.

Новинар гледа слике на њлајну. Гледа њу на фоиографијама.

НОВИНАР: Ах, толико сте дивни и скромни да не видите шта вам је светло на овим снимцима нацртало.

Заједно гледају слике. Он њрсјом њодигне њену браду, гледа њен царски њрофил. Олга схвајти. Мисао не да мира.

ОЛГА: Павлови закони су јасни. Жена не може да наследи престо Русије.

НОВИНАР: *(Цијтира Царицу-мајку.)*

Ах, закони, регуле. А да ли су промисао и провиђење Господње линеарни? Да ли све можеш предвидети и у закон-кавез-пресуду за све будуће потомке ставити?! Какви су то закони који не предвиђају и стварност? Каква је то држава и куда иде? Зашто једна Олга не може опет бити владарка? Где је ту логика, па макар и словенска?

ОЛГА: *(Суочи се с њим.)*

Ви прецењујете моју снагу и врлине. Уосталом, Алексеј је наследник престоља.

НОВИНАР: Боже саклони да имплицирам, здравље да служи Царевиха! Али шта ако је ово ваше време? Час да слободно преузмете одговорности? Ви сте, уосталом, спремни.

Новинар је значајно гледа. Онда одлази.

Олга клекне. Зури у слике своје њпородице на њлајну, нарочийно на њренујке који њоказују однос сесјара и Алексеја.

Сјавља себи на главу мараму коју је носила. Седне на њод, њешко. И свали се на сјрану. Држи рукама своју главу – њејомична је.

Навлачи себи мараму на очи, скврчи се.

Љуља се. Певуши њејшо замисљено.

„Олгин валцер“.

 МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЃУИГРА VIII

Олџа њод маском ѓриѡведача ѓриѡведа сїриѡску ѓричу.

ОЛГА: „Уважена господо,“ Мишка је гласним и јасним гласом ословио грађане: „Мојих четрдесет младих помагача и ја позвали смо вас да вам кажемо да сте напустили своју дужност и издали заклетве док су ваша деца, сама, испунила своју дужност као што сте требали ви учинити. Једном када сте напустили своје обавезе, постала је наша дужност да искупимо ваше грехе. Ја сам вас запитао, не тражећи, већ захтевајући да све становништво узме оружје и помогне нам. Има нас само четрдесет, и не би сломили Мајмуне ни ако би они послали тек само једну јединицу против нас. Али ја ћу знати како да умрем јер не желим да живим да видим даљу срамоту мог народа. Не желите спасити краља и његову владу у овом тренутку погibeљи јер је он краљ Мајмуна. Али, уосталом, зар је важно чији је он краљ када сте се заклели њему на верност; или сте се заклели из кукавичлука? Али комесар који долази овде у име оних који држе моћ над народом Мајмуна – њему можете служити? Можете ли то учинити гледајући како Мајмуни пљачкају ваш град? Реци ми право, да ли сте ви они медвеђи јунаци чија слава неће нестати све док планета Марс постоји? Ако јесте, устаните за праву ствар; ако не, ако сте само робови и лакеји Мајмуна, онда то отворено признајте, а овде, истакнута господо, пред свима вама, пустићу себи метак кроз главу јер не желим да преживим такву срамоту.“
Мишка је извукао свој револвер и заћутао, чекајући одговор.

 ТРПЕЗАРИЈА

Цар ѓули кромїир. Звиждуће „Мари Сибирских сїрелаца“ – мелодију код Срба ѓознају као „По шумама и ѓорама“.

Улази Олџа.

ОЛГА: Треба ли ти помоћ?

ЦАР: Не. Али друштво увек. Хватај нож!

Заједно ѓуле кромїир. Згледају се колико су вешии.

ЦАР: Биће од тебе нешто!

Олга се заинтересује.

ОЛГА: Шта? Шта? Шта?

Цар је ухваћен у замку

ЦАР: Па, нешто велико, колико видим!

ОЛГА: До које мере велико? Сјајна домаћица? Бриљантна мајка? Нечија бака? Краљица на три мора?

ЦАР: Ове прве три ствари без проблема. А за краљицу то питај тамо где си нуђена па одбила – у Лондон, па Београд и Букурешт...

ОЛГА: А Царица?

Цар је наједном збуњен.

ЦАР: Како иде она песма јункера?

ОЛГА: *(Збуњено њева.)*

Једут пајут јункера гвардејскај Школи.

И он њева с њом.

ЦАР

И ОЛГА: *(Певају.)*

Труби, литаври на солнце бљестјат.

Лејс' песњ' маја, љубимаја.

Буљ-буљ-буљ бутилачка казенава вина!

Девојка је њој њуно збуњена.

ОЛГА: А Царица?

Цар љули, као да не чује. Певуши јункерску њесму. Онда сѡјаје.

ЦАР: Нисам хтео да те оптерећујем прошлог новембра, али у Москви није било као у Петрограду. Много је људи погинуло када су Бољшевици срушили владу Керенског. А знаш ко је једини бранио Кремљ против руље крвожедне? Млади јункери и кадети који су те ову песму учили! Твој узраст и твојих сестара. Артиљеријом су их тукли, цркве Кремља гранатама пробијали. На крају су предали бољшевицима оружје и пуштени су да иду. Ех, сада та једина младост коју имамо оставља кости у грађанском рату...

Цар каменоџ лица ѡлаче, сузе му каѡљу на кромѡир.

ОЛГА: Ја сам те нешто питала.

Цар љули кромѡир. И љули. И љули. Кора је ѡрактѡично умеѡничко дело. Гледа кђер, али му рука не ѡресѡјаје да ради.

ЦАР: Ти ниси свесна шта тражиш. Требало би да желиш живот обичног човека после свега овога. Не тражи ни Бог више од оног шта највише можеш.

ОЛГА: Могу много више.

ЦАР: Павлови закони су јасни: жена не може да наследи престо Русије.

Девојка покушава да се присејти шћа јој Новинар причао. Тражи речи. Муца.

ОЛГА: Закон?! А да ли је промисао Господња линеарна да се може записати? Да ли све можеш предвидети и пресуду донети за све потомке?! Какви су то закони који не предвиђају и стварност? Каква је то држава и куда иде? Зашто једна жена не може опет бити на престолу? Где је ту логика, па макар и...

Цар је гледа и даље сузних очију, али сада са чуђењем.

ЦАР: Ја... Нисам спреман да причам о томе сада.

ОЛГА: Кријеш нешто од мене, папа. А то није добро, јер...
(Прекида мисао. Осврће се.)
Јелена!

ЦАР: Шта Јелена? Која Јелена?

ОЛГА: Ма снајка Јелена – Српкиња! Жена Јована Константиновича! Како не чујеш, побогу, као да имаш 50 година?

ЦАР: Па и имам! Ах!

ОЛГА: Јеленушка! Храбри створ! Једина нам је дошла од свих наших!

ЦАР: Није то без разлога, доноси нешто! Нешто важно!

Олга га погледа.

ОЛГА: Одлуку о азилу? У Британији, можда?

Цар не зна шћа да каже, али је увесељен. Слеже раменима.

СТРАЖАР: *(Иза сцене.)*

Одбијте! Одбијте. Пуцаћу. Станите ту!

Вика и дерање војника. Високи женски глас неразумљиво виче, моли, преклиње и проклиње. Наједном шћина.

Романови схваћају да је рођака оштерана.

Ошћац и кћи се наслањају ушима на прозор. Разочарано.

ОЛГА: Одведоше је.

ЦАР: Добро је да је није убо бајонетом у стомак.

ОЛГА: Ко ју је могао одвести?

ЦАР: Поверљиви људи Јуровског.
ОЛГА: Надам се да јој неће чинити ништа нажао.
ЦАР: Не брини.
ОЛГА: Али неку вест је донела.
Цар се смеши. Грли своје дејте, и он њун наде.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА IX

Слике марсовске историје иџрају њо њросџору. Олџа са маском ѡриџоводача насџавља.

ОЛГА: Мишков говор је оставио дубљи утисак. Ту и тамо чуло се живчано шмрктање. Коначно, Старина Медвед који је живео на малом имању ван града и који је био признат и дубоко поштован због своје честитости, памети и здравог разума, устао је, успео се на позорницу и рекао:
„Слушај, Мишкице, не пуцај у себе. Чему крити наш грех? Свако види да смо криви, а зарад тога сте и ражаловали нас старе људе. Не знам за све друге, али ја ћу вас пратити где год да идете; и кажем да се нико неће усудити да положи прст на Мишкицу а да прво не пређе мртво тело овог старог медведа.“
И старик је три пута пољубио нашег хероја, дирнутог до суза.
Громко плескање шапа је био одговор старом Медведу, и бучно „Ура!“ и „Браво!“ уздрмали су градску скупштину. Градоначелник је подигао своју десну шапу. „Раније сам био само дугоуха будала.“ „*Vive le roi!* Ура!“ викали су Медведи као одговор. „Уважена господо“, градоначелник је поново проговорио:
„Предлажем да поверимо врховну команду над оружаним снагама Новог Малишева племићу Мишку Топтигинском. Он је први који нам је указао на нашу дужност и знао је како да за неколико сати са четрдесет јуноша и осам полицајаца обнови ред у граду и уклони са нас јарам народа Мајмуна. Предлажем да њему оставимо да избебре начелника штаба, да брзо закунемо Његовом Величанству.“
„Ура!“ поново завикаше Медведи, и подигавши десне шапе, почели су понављати речи заклетве које је градоначелник свечано читао.

ДВОРИШТЕ

Јуровски њраићи Цара у шејњи, али врши и инспекцију, као добар домаћин.

ЈУРОВСКИ: Смејаћете се, али до мог доласка овде се ред није знао. Јака револуција! Телефони поцркали, митраљеви раде с мене па на уштап, командир се напије око подне, а војници тумарају, сами себи команда.

(Црпа руком сферу у ваздуху и делове унућра.)

А ја сам часовничар, имам потребу да све ради као механизам. Део који се похаба, њега заменимо. Ако се разглавио, ми затегнемо.

(А онда цayne њрсћима – као блиц айараића.)

Али сам и фотограф, држим и до лепоте спољашности.

ЦАР: Пребојили сте нам прозоре.

ЈУРОВСКИ: Како рекох: ја сам и фотограф, држим и до лепоте спољашности. Али ваше спољашности тренутно не може бити.

ЦАР: Флека светлости, тачка сиве у белом.

ЈУРОВСКИ: Док не буде тачка у црном, све је добро. Све је боље него да сте сад на улици, било би опасно за вас.

ЦАР: Да, уверили сте ме да нас ограда штити од света, а не свет од нас.

ЈУРОВСКИ: Да, свет сад слободно мисли о вама, племству, и овој земљи, и поретку. Никад ми није било јасно зашто се толико сви ми сиромашни мучимо, деловало ми је – без икакве потребе. И моји преци, и ја, и она моја жентурача, и несрећна деца...

ЦАР: Жао ми је што је тако.

Јуровски га погледа сумњичаво. Цар мирно објасни.

ЦАР: Владар је одговоран, чак и ако није лично крив.

ЈУРОВСКИ: Аааа, али ви сте мени лично криви. И то деценијама, откако се познајемо!

ЦАР: Одакле имам част?

ЈУРОВСКИ: Ето, у гомили се лица утопе, нарочито кад имате сто шездесет милиона лица под собом. А ја сам био ваш највернији слуга! Из породице највећих обожавалаца и поданика Романових. И много сам се радовао нашем првом сусрету. Царевић сте још били, а ја, четрнаестогодишњи магарац, Јеврејче одано, одушевљено сам вас дочекао. У Томску!

Цар се смеши, сећа се доброџ Томска.

ЈУРОВСКИ: Од срца сам вам клицао! Поносан био да вас и Русију имамо. Био сам освешћени поданик – Јевреј–цариста! Али брзо је постало јасно да су муке обичног света непознате племству... А мој отац је веровао у систем, у вас! И деда је веровао! Но, том вером нису могли нас у кући да нахране и заштите и залече. И зато сам кренуо стазом праведника, да свемир крпим тамо где се распарује.

ЦАР: *(Без ироније.)*

Па ви сте у бити филозоф. Али онај који делује.

ЈУРОВСКИ: Затвор и емиграција су ме отврднули, а проклет рат је учинио да у мени, рекао бих, нестане грађанске пристојности. Остала је само принципијелност – да се ствари ураде како морају и да цена правде не сме да буде препрека правди самој.

ЦАР: Дозволите у овом трену искрености да питам оно што ме збуњује месецима. Чему наједном оно што ви зовете „револуционарни терор“? И зашто према невицима? И чему тако масовно? Зар немате неки други филозофски модел?

ЈУРОВСКИ: Имамо! Али га не желимо! ... Ха! Бићу отворен, колико ми разумевање дозвољава: оно што болшевизам доноси није тек нови поредак, него до сада невићен историјски период. Од сада, експеримент којим штитимо човечанство...

(Усџорава реченицу.)

...неће имати граница.

Цар је слећен кад схваџи шџа му је речено.

ЦАР: „Експеримент којим штитимо човечанство неће имати граница.“ То ви цитирате некога?

Јуровски џружа џарче џаџира.

ЈУРОВСКИ: Да не буде да нисте знали... Телеграм који је донела ваша рођака Јелена Петровна, не знам да ли је храбра или је само лудача. И да – знамо да је кћер српског краља, по ког ћемо такође отићи.

Цар чџџа и бледи у лицу. Речи џа издају.

Долази Олџа насмешена, џуна неких џозиџивних мисли.

Јуровски се на џрен суочи са цуром, а онда се лажано џовуче и оде.

Олџа џрли оца, али брзо схваџа да су му мисли неџде друџде.

ОЛГА: Папа, како ти је?

Он одмахне главом.

Она узме шакама његово лице, али он не би да кћер погледа у очи. Избезумљена девојка схватила да је њајир у његовој руци узрок.

Али он не да њајир и најбежу се неколико секунди. Она ојме шелеграм, цејајући, а онда узме и ону њоловину која је њему остала у руци.

Девојка сјаја и чија шелеграм у неверици. Зајим разочарању, бесу, сираху и најокон – ојрежњењу. У сузама је.

ОЛГА: „...услед спречености да Британска круна на простор своје суверености прими поменута лица, превасходно због непремостивих ограничења унутрашње и међународне природе, те безбедности и суштинског интереса Круне.“

Девојка мрмља себи на енглеском сваку реч, да је њровари и разуме.

ОЛГА: Шта ово значи? Каква је ово порука?

ЦАР: Рођак Цорц вели да нам не може дати азил.

Девојка шири руке у неверици.

ЦАР: И да смо опасни ако дођемо у Британију.

Девојка буљи у њајир.

ЦАР: И да се рођак Цорц плаши енглеског болшевизма, тамошње револуције или нечег сличног.

ОЛГА: Па бар Империја има простора!

Он слејне раменима.

ОЛГА: Можемо на неко њихово острвце на Тихом океану!

Он њоново слејне.

ОЛГА: Нећемо им сметати!

Он гледа у сјрану.

ОЛГА: *(Гласније.)*
Заборавиће и да постојимо!

ЦАР: *(Намерно кроз зубе, да друји не чују.)*
...а у другом делу текста дипломатски каже да угрожавамо Британију где год да смо.

Девојка је слејена. Зури у оца немоћно.

ОЛГА: Зашто нас одбацују? Зар то није наша породица?

Цар не одговара.

ОЛГА: Зар нисмо њихов најближи род? Иста крв? Унуци! И прауници?!?! Зар нам енглески није матерњи?

Цар ћуџи.

ОЛГА: Који је интерес Круне да нас нема?

Оџац и сам љокушава да разуме.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЉУИГРА X

Олџа љод маском насџавља љричу браџу.

ОЛГА: На састанку Мишке, градоначелника и Старине Медведа састављена је следећа одлука и поднесена Градском већу.

„С обзиром на тешка времена које доживљава наша Отаџбина, сви мушкарци од петнаест до педесет година позвани су да стану под заставу. Унутрашња администрација ће остати онаква каква је била пре револуције. Само особе које су неопходне за правилан рад унутрашње управе, изузете су из позива. Породице које не могу да се хране у случају регрутовања породичног хранитеља стављају се на надокнаду града.“

Целокупно становништво дигло се на оружје. Мишка, иако је био задовољан успехом, очајан је био због алкавог изгледа грађана и чињенице да не може слободно псовати на овог или оног градског оца током вежбања. Такође му се чинило да нема довољно овлашћења. Процењујући да у овим околностима ствари не би успеле, ухватио се новог плана.

ДВОРИШТЕ

У дворџиџу Цар и Новинар љесџериџу дрва. Јуровски сџиџе, бичем љо чизми удара.

ЈУРОВСКИ: Аааа, вредни, вредни! Поука као из пословице. Јуче: најбогатији, најмоћнији на свету, љубимче Небеса, потенцијални туриста у Британији. А данас – иверје и пиљевина, грејати се треба за који месец.

Цар оџре зној са образа. Смеџи се.

ЦАР: Но, но. Ја ово волим! Са духовним миром треба гледати себе, не узносити се и не снижавати се. Зар хоћете да ми се уз миџић и живац раслаби?

ЈУРОВСКИ: Ја све разумем, грађанине. Мора човек себе себи да објасни. И успон и пад. И пустиловину и коцкања са главама.

(Пауза.)

И брзи улазак у Велики рат, са милионима пешачића.

НОВИНАР: Па није да је Русија призивала рат. Кувало се деценијама.

ЦАР: Ми смо, верујте на официрску реч, учинили све што смо могли као држава за мир. Али рата би било ионако, и то око 1917. године. Само смо имали дилему да ли ће Русија индустријски стићи да се довољно брзо наоружа.

ЈУРОВСКИ: А зар није била повод за рат Србија – незаштићена и невина сестрица словенска? Онај потлачени балкански хришћанин и бескрајна патња, како сте нам са Питерског балкона цмиздрили? О, како сте нам само лепо сви свирали „Опроштај Словенке“ док смо возове чекали – да нас одвезу тамо где ће нам експлозијама удове и живце кидати.

ЦАР: Има ту истине, дабоме. То је народ невино угњетаван вековима. И Беч је проценио да је дошло време да Србија и сваки Србин осим покорног буду предвиђени за нестанак. Да сте читали извештаје Арчибалда Рајса о зверствима Аустро–Угара у Мачви и Рађевини не бисте се сад спрдали. Деца су на Дрини набијана на бајонет или жива бацана гладним свињама од стране војника најкултурнијих држава Европе. Постојали су хуманистички и етички разлози за помоћ Србији и од њих нисам бежао. И нисам једини Рус који тако мисли.

ЈУРОВСКИ: И све сте нас због те лудачке болећивости за далеку родбину ставили у ровове и под гасне маске? У глад увели наше укућане? Милионе побили? Себе и Царство олако свргли?

Цар осїавља дрва. Новинар диже руке, разочаран јер нису завршили посао. Цар ошїаре руке од шїљевине. Узме ѓарче коре.

ЦАР: Бог с вама, како ви то мене видите? Хоћете ли да причам како ви од моје интелигенције очекујете? Или да причам као школовани војник и некадашњи владар? Па, наравно да није Србија била у питању, већ будућност Европе и нарочито Русије. Гле шта нам земљопис каже, а његова је последња.

(Црџа кором њо земљи.)

Немачка војна стратегија је планирала прво муњевити рат са Француском, а после би се сва немачка сила окренула на Русију. Реаговали смо на апел из Париза по тврдом међудржавном савезничком уговору, а и то из интереса Русије.

ЈУРОВСКИ: Лепо вам је на двору тај француски легао. Не примећујете ли да је све било у Европи било као лутка, док ваш отац није руско стратешко савезништво пребацио са Немачке на Француску? И Немци су се наравно уплашили да су уклештени...

ЦАР: Ви кажете да сам од соптвене млитавости умислио да сам скроман. А ја сам само старовремски. Гледам да одржим реч. Да помогнем савезницима кад траже превремену руску офанзиву. Да разумем зашто су Британци преко младог Черчила пустили немачке подморнице у Црно море да нападну моју флоту и пресеку нашу војну помоћ Србији. И покушавам да разумем и нас у Русији – зашто смо забранили Србији да превентивно нападне Бугарску у пролеће 1915. И да схватим зашто је Черчил спречио да савезничка војска из Солуна оде у Србију и помогне одбрану, него су уместо тога отишли у Турску, на крваво Галипоље?

(Пауза.)

Да су Срби узели Бугарску, не би било инвазије три царства на Србију нити Србинове Албанске голготе... Е сад знате зашто се руска и српска војска нису испуниле план да се на Видовдан 1915. састану у Будимпешти и крену да проведу Велику Госпојину у Бечу и Аранђелов-дан у Берлину...

НОВИНАР: Све је јасно. Још само да се објаснимо око брака Немачког царства и Бољшевизма, колико је ту љубави а колико рачуна.

ЦАР: Свестан сам да сте ви, бољшевици, мекани на Немачку. Морао бих вас подсетити да сам ја – баш као и мој отац пре мене – дао иницијативу за разоружање европских народа. Сви моји рођаци из других европских монархија су то одбили, укључујући и све немачке династије. Мира не може бити ако га друга страна не жели. Знате ли ко је био Фридрих Лист?

ЈУРОВСКИ: Не. Рођак Франца Листа?

- ЦАР: Немачки економиста. Залагао се за националну економију наспрам економије појединца или космополитске економије. Сад ћу вам рећи једну строго чувану немачку тајну. Тај Фридрих Лист је још 1840. одредио да је Средња Европа цитирам „биолошки простор опстанка германског народа“, али да им је за то потребан и Југоисток, Балкан. Дакле, ми смо знали да се Немци, Аустријанци, па и Ватикан, 75 година спремају Велики рат.
- ЈУРОВСКИ: Зашто би им то толико требало?
- ЦАР: То је мени непознаница. Можемо само да нагађамо зашто су душе народа толико различите. Неки од мојих научника кажу да се преци Германа још од праисторије хронично плаше глади, због лоше пољопривреде на северу. Ја не знам да ли су Немци урођено напети и преки због тога, али знам да се сигурно неће смирити док своје не истерају. А за то прво морају узети пупак светова, оно што они зову њихово двориште – Балкан.
- ЈУРОВСКИ: Могли сте решити споразумом. Разуман је то народ, рођак Вилхелм би вас схватио.
- ЦАР: Покушали смо, али нам се рођачки разуми разликују. Но има ко је био разумнији од мене. Ви, комунисти. Немачком марком Лењин је револуцију платио а онда је Немцу поклатио сепаратни мир. Неволја је што ће то Словене, Јевреје и друге народе у будућности коштати без мере.
- ЈУРОВСКИ: Зашто сте тако сигурни? Откуд можемо знати будућност? И зар не долази време вечног мира?
- Цар прескаче одговор.*
- ЈУРОВСКИ: И шта је нама Дунав? Ништа! Осим у руским народним песмама. И у освајачкој залуђености.
- ЦАР: Вама ништа, корени су вам од другог тла. Али је Русу и Малорусу и Белорусу Тихи Дунав светиња. И није освајачка залуђеност, јер ми не желимо да живимо тамо – земље имамо за паралелну планету – већ да будемо безбедни. Али има још једна тајна. Тамо је Русу порекло, стара постојбина и колевка.
- ЈУРОВСКИ: Зар није обрнуто?
- ЦАР: Па јесте ако слушате научне валцере Беча и Берлина или пратите како Британац плаћа да се копа Винча крај Београда. Али ако слушате свој род – Соларића,

Суровјецког, Данковског, Шафарика, Милојевића – а изнад свега наша руска писана предања, онда нема сумње одакле Индо-Србин а за њим и Индо-Рус потичу и шта је њима Подунавље. Дунав је онај библијски Фисон или Пишон, прва рајска река, како вели књига Постања.

Цар склаја очи. Почине да рецијује древне сјисе.

Мушкарци не виде да се мала женска особа њојављује и њажљиво слуша – Олџа.

ЦАР: Ипатијевски односно Првобитни летопис, знан и као Несторов! 12. столеће! „Ево повијести минулих љета: откуд је пошла руска земља, ко у Кијеву поче први да кнезује, и откад је постала руска земља. Овако ћемо почети повијест ову: Послије потопа три Нојева сина – Сим, Хам, Јафет – раздијелише земљу. (...) Послије рушења Куле пак и послјије диобе народа, узеше Си-мови синови источне стране, а Хамови синови – јужне стране, Јафетови пак узеше запад и сјеверне стране. Од ова наиме 72 народа би и народ словенски, од племена Јафетова – Норици, који су такође Словени. Послије много времена сјели су Словени уз Дунав, гдје су данас Угарска земља и Бугарска. Од ових Словена разиђоше се Словени по Земљи, и назваше се именима својима по мјестима гдје сједоше. Они који дошавши сједоше уз ријеку по имену Морава, и назваше се Моравци, а други се Чеси назваше. А ово су још ти исти Словени: Срби, Хрвати, и Хорутани. Када Волоси нападаше на дунавске Словене, и сједоше међу њих и угњетаваху их, ови Словени пак дођоше и сједоше уз Вислу, и прозваше се Љаси, а од ових Љаха назваше се Пољаци; други Љаси су – Љутићи, неки – Мозовшани, а неки – Поморјани. Тако исто и ови Словени дођоше и сједоше уз Дњепар и назваше се Пољани, а други Древљани, зато што сједоше у шуме; а неки сједоше између Припјате и Двине и назваше се Дреговици; неки сједоше уз Двину и назваше се Полочани, рије-чице ради што утиче у Двину, именом Полота, од ње се и назваше Полочани. Словени пак који сједоше крај језера Иљмена, прозваше се својим именом – Словени, и саградише град и назваше га Новгород. А други сједоше уз Десну, и уз Сејму, и уз Сулу, и назваше се Северјани. И тако се разиђе словенски народ, а по њему се и писмо назва *словенско*.“

Цар оїварара очї. Слушаоци су заїањени. Прво не умеју шїїа да кажу, а онда се Јуровски їрибира.

ЈУРОВСКИ: Превелики сте идеалиста за Цара! Ви због идеје не видите материју. У светлу данашњег разговора, смаграм да је требало и да се морало и могло са монархијом раније завршити, још пре неколико генерација. И не знам шта смо до сад чекали...

Шмркне незадовољно и оде.

Цар се окрене и види ужаљрене очї своје најсїарије кћери. Намиљне јој.

Девојка се озари.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЃУИГРА XI

Маскирана Олѓа їриїоведа сїрїйску їричу.

ОЛГА: Пушок Пушкивић Млађи, Мишкин брат а старији син државног саветника Пушока Пушкивића Топтигинског, конзула Мајмуна у колонијама Ескимских Хаскија у Африци – прихватио се новина након ручка. Његов отац је мирно пушио цигару. Пушок Сениор је био у тренутку затварања очију, са намером да дремне, када је Пушок Млађи викнуо: „Тата! Само слушај ово!“ Пушок Млађи је читао узбуђено: „Марсовски Париз. 19. април 1917. Извештени смо да је у Новом Малишеву избила контрареволуција под вођством неког дванаестогодишњег Мишке Топтигинског. Побуњеници су ухапсили комесара и извршили низ претреса у којима је учествовао велики број жена бивших полицајаца и жандара као и других нејасних личности. Низ је покушаја насртаја на живот младог Топтигинског, самопроглашеног 'Војводе'. Њега чува дању и ноћу његова дружина. Крај сукоба се сада очекује сваког дана. Мишка ће бити предат револуционарима који су одлучили да опросте становништву, али и да обесе зачетника побуне да би дали пример. Оно што највише узнемирава је то што је Мишков отац, према гласинама, још увек у служби Мајмуна“

Мишкова мајка је почела да јеца. Пушок Старији је скочио узнемирен и са сузама у очима изнео: „Каква је радост што је отац сазнао да је његов син постао сјајан јунак. Каква двострука трагедија је да изгубим сина сада када сам тек у потпуности схватио његову праву

природу – а да га чак нисам пре тог ни видео.“
Пушок Млађи је само рекао: „А ја сам увек мислио да је то будала“.

ТРПЕЗАРИЈА

*Олџа се клаићи на сѝолици заљедана у белу свејлосѝи иза ѝрекре-
ченоѝ ѝрозора.*

Очи су јој усѝаклиле, умилале. Љуља браића, ѝева.

ОЛГА: *(Пева усѝаванку „Сѝи, Исусе, сѝи“.)*
Спи, Исусе, спи,
Голивку склони.
Над Тобоју Дива Мати,
Тебе буде пољихати
Тут теплењко и дехењко!
Спи, Исусе, спи.

Улази Новинар. Она му ѝокаже да ћуићи.

*Новинар хода на ѝрсѝима, брзо, механички, као у слейсѝику, ишѝо
њу забавља.*

ОЛГА: *(Пева.)*
Спи, Исусе, спи,
Голивку склони.
Бурја стогне на двори,
В небе ризку до зимли
Тут тепленко и дехењко!
Спи, Исусе, спи.

*Новинар ѝоново као у слейсѝику скакуће и доноси сѝолицу. Порав-
нава је ѝоред Олџине и седа.*

Заједно ѝледају у сѝуб свејлосѝи иза ѝребојеноѝ ѝрозора.

Чак и Новинар ѝокушава да ѝева усѝаванку.

ОЛГА: *(Пева, Новинар се хорски укључује.)*
Спи, Исусе, спи,
Сердинком твори,
Не питајшчо пољијсмуде
Шчосј годујут пре вси људи
(Сама.)
Спи, Исусе, спи, дитјатко
Сердинком твори.
Спи, Исусе, спи, дитјатко
Сердинком твори.

Новинар завири испод Алексејевог ћебенцеїа.

НОВИНАР: *(Више шаїуће и їрави їримасе.)*

Па он спава!

ОЛГА: *(И она їрави їримасе.)*

Да – он спава! Али му учвршћујем сан.

НОВИНАР: *(Испїо се кревельећи.)*

Правилно!

ОЛГА: *(Завирује їод ћебенце.)*

Баш је чврсто заспао.

НОВИНАР: Да га однесем?

Олїа захвално климне. Новинар нежно їрихваїїа и односи Алексеїа. Она їевуши усїаванку, али без речи.

Новинар се враћа.

ОЛГА: *(Нормалним їласом.)*

Опет ви? Нешто сте хтели?

НОВИНАР: *(И он нормално.)*

Овог пута да се пожалим на ваше сестре.

ОЛГА: Ах, знам ја те цвећке подуже. Да су мале, рекла бих да су штенад. А овако су већ кујице. Шта су опет урадиле?

НОВИНАР: Проблем је у оном што нису. Нису забавне! Неће да разговарају са мном. Одбијају интервјуе, плес, шах, вежбе Чехова – подужи је то списак игнорисања, одбијања и занемаривања. Ето, одмах се празнина отвара у кући, чим сте ви заузети...

ОЛГА: Ех, да сте мало стрпљивији све би било по нашем.

НОВИНАР: А кад ћете имати мало времена и сажалења и за мене? Остали сте ми дужни оне приче како сте одбили да будете краљица Енглеске? Па онда Србије! А затим... Румуније!

ОЛГА: Могу ли да вас замолим да то буде пред вечеру, не осећам се сад најбоље.

НОВИНАР: Разумем.

Девојка морнарски оїїїоздрави.

ОЛГА: *(Шерейски, официрски.)*

Слободни сте.

Он излази, ходајући уназад, као у комедији.

Олїа осїїаје сама, најсамља. Зури у светїло їрозора.

Њена душевна маска їада.

Девојка се пресамићује од болова у желуцу. Нешићо је разара душевно и телесно.

Погледа испред себе, очију мућних и зажаћрених.

Јечи.

Мрмља. Пева. Бунца...

ОЛГА: ...да би онда рекли „Олга има нервни слом због ужаса које дневно виђа“! Али! Али! Олга нема нервни слом од ужаса који виђа! Олга се сломила јер ужас није виђала! Јер није могла да живи мимо болнице! Да учини више онима у трпљењу... Душама које су јој радост доносиле... Јунацима-дечацима који умиру сами и без неге, док она оде да спава у дворцу.

Сћуже на њод и њамо се савије у фећусни њоложај.

ОЛГА: ... А дан кратак! А ноћ дуга. Сан побегао! И тело се исцрпи а живац се стањи! Много је потреба, како свуда и свима стићи? И човек схвати да не може свуда и свима – и онда се живац додатно стањи... Усахне! Изда човека. И како сад бити јак а без живца? Можемо ли живац обновити?

Она се усћрави и клекне. Њише се.

Службеним кораком улази Лећонац. Посћавља се у њоложај крај вратића. Онда ѡрметићи њу. Забаци ѡушку на леђа. Приђе јој на корак.

ЛЕТОНАЦ: Јесте ли добро, Олга Николајевна?

Она јечи усћаванку, али мало болно.

ЛЕТОНАЦ: Да донесем чај? Да позовем доктора Боткина?

Она јечи ѡесму.

Он је доћакне ѡ рамену, најоћрезније.

Она ћа ѡгледа као да се нису видели вековима. Придиже се мало. Мирнија је, иако у сузама.

ОЛГА: *(Умирује ћа.)*

Не треба мени доктор! Оставите ме на миру.

ЛЕТОНАЦ: Полако, побогу!

Она је одушевљена његовом сировом безазленошћу.

ОЛГА: Ама, склоните се од мене! Нестаните!

ЛЕТОНАЦ: Ви сте...

(Тражи руску реч.)

...груби? Нема потребе за тим...

ОЛГА: Јесте ли ви игде ратовали, добри наш? Јесте ли убили кога скорије?

ЛЕТОНАЦ: Не још. Не још!

Она исїравља кичму, враћа јој се снага руске ѿлемићке крви.

ОЛГА: Колико вам је живот, добри наш, до сад донео смрти и рана и обogaљења и страха?

ЛЕТОНАЦ: Па, мене су у априлу регрутовали...

ОЛГА: Ах, па ви сте још жутокљун на овој равни. Али, мора се човек прекалити! На рођењу смо руда, али где је ту метал, где легура, где слојеви челика?! Да вам кажем где је проблем свих нас?! Видели сте моје родитеље? Мекани, је л' да? Повучени, стидљиви? Пар који се бескрајно воли и који гледа да очува пристојност и душевност у нељудским и непристојним временима. Јесу ли то мекушци?

ЛЕТОНАЦ: Ја... не знам, Олга Николајевна. Нису груби, то је сигурно.

Она га доїтакне ѿо грудима.

Намешїа му уїрїаче и гомили оїреме на њему, закоїчава му дузмад.

ОЛГА: Они су најјачи! Носили су муку за све нас, одговорност за ову црну земљу. А до својих мука не могу ни допрети, нити им видети краја. Знате ли, рецимо, колико ће мој брат живети?

ЛЕТОНАЦ: Не бих знао. Док сам био верник то се сматрало и неуљудним да се процењује. Бог зна колико нам је самерено на кантару.

ОЛГА: Бог зна! И медицина је од Бога, а она вели да мој брат тешко да ће доживети шеснаесту годину. Дакле, још три године смо с њим, а после иде да се ушушка у небеску дачу. Цео живот ме ломи да ли смо му довољно муке олакшали, анђелу! Да ли је довољно љубави у својој патњи добио, или смо га негде, ми идиоти, закинули.

ЛЕТОНАЦ: Каква је то болест?

ОЛГА: Успутна награда племству: крволиптање, учено речено – хемофилија. Повредите се и онда са својим ближњима само гледате како животна сила цури из вас. Проклетство крви коју смо из Бакингомске палате добили, од бабе и прабабе краљице Викторије...

Она је завршила сређивање његове униформе и ојреме.

Луџи га њо кичми да се исправи – војник да буде, а не сџрашило.

ЛЕТОНАЦ: Благодарим најдубље, ваше висо... Олга Николајевна!

ОЛГА: Очи ме боле кад видим алкавог војника. Миир–но!

Он се нагонски исправља.

ОЛГА: Браво!

(У ѡверењу.)

Обично не носим еполете на хаљинама, али да се зна: виша сам по чину и од вас и од Јуровског. Са тринаест година сам постала заповедник Трећег хусарског Јелисаветградског пука, изворно српског!

Девојка расѡложена излази.

Момак збуњен и укочен осџаје, не сме да се ѡмери.

Она викне сѡља.

ОЛГА: *(Глас са сџране.)*

На месту – вооо–љно!

Он оџусџи жусџро леву ноџу. Насмеши се.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА XII

Са маском ѡриѡведача Олџа насџавља сџриџску ѡвесџ.

ОЛГА: Мишка је добро схватио да када је прошло усхићење о догађајима, његова ситуација би се могла показати најбесмисленијом и да би, уопште, било шта што је постигнуто захваљујући њему изгледало тако забавно, па чак и смешно, да би здрав разум преузео ствар и становништво се помирило са „Прелазном владом“, поново се окренуло нормалном послу и одбацило читаву контрареволуционарну фарсу. Дакле, да би очувао све што је освојио, Мишка је замислио овакав план: да продужи општу пометњу и истовремено изгради тако чврсту основу под својом владавином, као и под читавим својим подухватом, тако да када становништво дође до своје памети, буде прекасно те да насумице морају наставити са стварима како су и започете.

Да се нико не би освестио о томе шта се истински дешава, Мишка их је све преоптеретио радом. Начелник генералштаба саставио је план кампање; Градоначелник је дан и ноћ копао под хрпама докумената прекривених шкработинама које му је Војвода наго-

милао; Судија је истраживао револуционаре. У Губернаторовом уреду, Мишка је свечано председавао над свим тим хаосом. Несвесно, сви су га убрзо почели гледати као неку врсту идола, чији је печат или нажврљани потпис потврдио или решио нешто.

У међувремену, замоливши прво градоначелника да спреми, као да се ради о успомени за Мишку, подробен опис свега што се догодило, Мишка је за Мировну конференцију, Цару и затвореном Краљу написао дубоко потресан и дирљив телеграм, молећи за помоћ у име умирања праведног циља. Додао је свом телеграму извештај градоначелника, који је, наравно, покушао да представи Мишку у најповољнијем светлу.

Док је чекао одговор, Мишка је и даље бацао прашину у очи јавности; али како не би губио време, студирао је у тишини свог великог уреда те положио испит за четири разреда, освојивши златну медаљу за своје достигнуће.

ДВОРИШТЕ

По дворишћу шћарћиа Лејћонац. Кроз ћрозор се чује девојачки смех. Заћим смех Царев ћа Алексејев.

Олћин ћлас вицеве ћовори на разним језицима. Али лоше изћовара, ћа се сви смеју.

Долазе Новинар и Јуровски. Комесар ћримаћује заљубљен ћоћлед код Лејћонца кад чује Олћин ћлас.

ЈУРОВСКИ: Шта то радиш? Да ли си при чистој свести, друже?

Лејћонац се ћосрами. Јуровски је заћрећиаћен.

ЈУРОВСКИ: Ја нисам био добровољац за ово! Ти, друже, јеси. Одбиј од прозора!

Лејћонац ћослуша, маршевским кораком. Новинар се смеши на Јуровскоћ.

ЈУРОВСКИ: И шта сад ви?

(Пауза.)

Немогуће ми је да не мрзим оно што Царска породица представља. и да не будем огорчен због људске крви проливане у њихово име.

НОВИНАР: Али.

ЈУРОВСКИ: Али.

(Уздахне.)

А опет, уз сва та осећања, тешко ми је да их гледам на тај начин. Човек просто не може пронаћи тако једноставне, скромне и уопште пријатне људе. Да нисам добио одговорност, не бих имао никакав разлог да имам ишта против њих након што сам их упознао. То ми још више отежава положај.

Новинар је сав саосећајан.

НОВИНАР: Пазите на желудац и срце.

ЈУРОВСКИ: Откуд ви знате за те тегобе?

Чују се удаљени њојови.

НОВИНАР: А глас из Москве? Да ли треба следити принцип или срце?

Бољшевик вади мају и њоказује забринутио нештио на маји Новинару.

И сам Лејџонац је наћулио уши.

Тојови у даљини се њојачавају.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА XIII

Маскирана Олџа настџавља Мишкину ѓричу. Слике ићрају.

ОЛџА: Телеграми на Марсу, за разлику од других планета, стижу за пар часова, па је за Краља Алберга, Цара Мишку и Мировну конференцију седмица била довољна за решавање насталих околности. Мишка 16. априла није отишао у Губернаторову палату, већ је по први пут остао кући у целом овом раздобљу. Претходне седмице пролеће је стизало крупним корацима. Сада су се листови развијали, а свежа смарагднозелена трава је никла у Качициној башти. Био је светао, прозирни дан, од оних светлијих, мирисних дана када чудна меланхолија, нека врста неиздрживе жудње за нечим вишим, обузима сва бића, када се човеку плаче, када је однекуд извучен и не може игде пронаћи своје место. Тако је било са Мишком. У таквим данима падао би у неку врсту посебно меланхоличног песничког расположења, а његово срце не би се налазило у било чему. Зато је Мишка тог дана остао у дому, у малој соби изнад Кадушкине радње.

Пред једанаест часова Мишка је јасно чуо бубњеве и гласне аутомобилске сирене. Мишка је истрчао у врт. Дочекао га је најстарији од тројице официра, који су заиста ишчекивали Мишку, поздравио га и рекао:
 „Имам част да се представим – пуковник гроф Монте Глорија ду Бола из Перјанске великовојводске гарде.“
 Затим је Мишки изнео поруке.
 „Имам част да вам пренесем документе са Мировне конференције, од Краља Алберта и Цара Мишке. Осим папира, овде сам допремио хиљаду пакета униформи из Мишкославије и две хиљаде сандука оружја и патрона од Његовог Височанства.“
 Речи нису могле описати Мишкино задовољство; био је ван себе од радости. „Али, грофе“, коначно је изнео:
 „Како сте уопште прошли војску мајмуна – док сте у овом превозили оружје за рат против њих?“
 „Ох, то је било врло лако“, одговорио је гроф. „Морали смо да подмитимо само једног комесара. Осталих пет су се задовољили добром плуском по губици.“
 „Па, сада бих смео да вас позовем на ручак? А после тога ћемо отићи до вашег одреда и погледати све што нам је послато“, рече Мишка.
 Службеници су се са задовољством сложили и отишли у Качицину гостионицу.

ТРПЕЗАРИЈА

Олга прекине са читањем бајке браћу, јер би Лејонац хтео нешто да јој каже.

Она завири испод ћебећа и увери се да браћу спава.

ОЛГА: (Шayne.)

Спава. Изволите?

Лејонац је води на дрући крај собе. Осврће се. Снебива се.

Олга би да оде. Несврљива.

ОЛГА: Увежбајте мисао, па ме позовите.

СТРАЖАР: Ваше височанство. Уф! Мислим: Олга Николајевна!
 Ох! ... Другарице!

ОЛГА: Да? Друзе.

Она сврљиво чека, али он не успева да артикулише мисао која је обома јасна, али је неизрецива директно јер има превише животињих условности са обе стране – „ако ово, ако оно“...

*Он је молећиво гледа у очи. Девојка није равнодушна на њај поглед
џса – истовремено и дивљеж и џишомој, и бесној и здравој.*

Олга џочиње да џрича, одједном џросвејљена.

ОЛГА: Ја знам шта ћете рећи, али вас ваш руски не служи. Смем ли ја да пробам? Па, ево шта ви мислите. ... Човек се постаје, човек се не рађа. И ви ћете, добри, постати све потребно. Али то за неке жене не важи – оне већ јесу то што су, чим се роде, само се врлине усавршавају. Мада неке постану кучке, јер им се хоће. Ви мислите да ја, ето, имам неке вредности. И да сам вам драга. И Татјана вам је била у почетку драга, али се ви сада осећате обавезним мени. А зашто? И куда то води? Ви мислите да негде води, времена се мењају. Гајићемо совјетске кромпире од 200 килограма и научне зечеве од 400, слаћемо мајмуне ракетама Циолковског у хладни свемир, да са херувимима светим језицима говоримо. Ви мислите да баш ја оваква могу међу наш народ, да могу бити атеистичка републиканска царица јер волим људе, али да неко мора да ме чува, јер сам превише осећајна за сопствено добро. И слутите, али не мислите отворено, како би изгледало дете или два које бисте ми направили. И верујете у најбољи могући од свих исхода за ову земљу, која ће бити спасена ако обоје засучемо руке и спаваћице и будемо невидљиви док не ојачамо.

Она склаја очи и насјавља да џрича.

ОЛГА: Колико ја видим ви сте потомак неког витеза који је код вас у кући давно преспавао, а ваша млада прабака ходала врстама да га поред нежних бреза испрати и поклон од њега у себе узме. Ја вам се захваљујем на понуди. Размислићу, али боље да питање оставимо отвореним.

*Он је већ избеzumљен. Покуша да ју џољуби. Олга нагло ојтвори
очи џре но шјшо се џољубац десио.*

Измакне се.

*Дубоко је дирнуџа и изазвана. Али, досјојансјиво сџиуације џре-
владава у њој.*

СТРАЖАР: Ви нисте своји! Ја бих да вас пустим сад преко оградe. И да знате: ако данас не побегнете, више се никада нећемо видети јер ћете бити одведени тамо где се не можемо срести. Ако вечерас успете, а мене моји не стрељају, онда ћемо се сигурно срести – у којем год

положају били ви и био ја. У поверењу – стиже Чехо-словачка легија и освојиће Јекатеринбург, сумње нема. И долазе по вас, циљ им је спасити Цара са породицом. Али то је ризично, нарочито за вас лично.

У Олги сазрева јасна мисао и одлука.

ОЛГА: Ако одлучим да побегнем, шта ће бити ако ме ухвате?

ЛЕТОНАЦ: Нећу дати да вас муче.

У њеним очима, он је све симпатичнији.

ОЛГА: Размислићу.

ЛЕТОНАЦ: Ви морате бити сачувани од даљих искушења.

Гледају се у разумевању.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЋУИГРА XIV

Олга са маском приповедача наставља стириску причу.

ОЛГА: Поручник Мишка сазвао је тајни састанак у Губернаторовој палати. Конференција је трајала веома дуго и одлучено је да се донете резолуције неко време задрже као врхунска тајна. Имајући стварну моћ у шапама, млади Мишка је оштро преокренуо начин на који је радио ствари. Палате, сјај, папири – све је отишло једним замахом његове моћне шапе – и Мишка се од речи окренуо делима. У пет сати ујутро, седамнаестог априла 1917. војска је пробуђена и за пола сата је доведена у борбену готовост. У шест сати, по наређењу врховног команданта, војска је опколила део града у непробојном кругу. Други део војске окупио је Мајмунску четврт; а трећем делу, који је на тргу постројио принц фон Лионбург, прочитана је следећа кратка, али значајна наредба:

„Извршити подробну претрагу читаве четврти и прикупити све списе и доказе који би могли указати на било какве незаконите делатности становништва. Наредба треба да буде у потпуности извршена до дванаест часова поподне. Потписао, поручник Топтигински, Врховни командант.“

Наредба је извршена дословце. Поштар Свињкиин се посебно потрудио. Коначно је схватио истанчане тајне ратовања и чак је био унапређен у виши чин. Истог дана, због изузетне ревности, Свињкиин је постао млађи подофицир.

РАДНА СОБА

Олџа задихана уиџада у собу. Суочава се са Царем.

ЦАР: Зашто то опет радиш мајци? Њој не требају свађе у овој нашој муци..

ОЛГА: Погрешно ме је разумела када сам тражила да се припремимо. Није време за препуштање судбини.

Он је њрекорно зледа.

ОЛГА: Хеј, била сам у сакупљању информација! Живи језици су проговорили. Офанзива наших на Јекатеринбург почиње у следећим сатима. Црвени симијани су у страху, разматрају шта ће бити с њима, али и шта ће са нама. Мени нуде да побегнем.

ЦАР: Мали Летонац? Колико је искрен?

ОЛГА: Веома.

ЦАР: А колико је то његова памет, а колико би то могао бити план?

Олџа се збуну, слежне раменима.

ОЛГА: Ствари се, дакле, мењају. ... Има ли икакве могућности да промениш одлуку о абдикацији са трона?

ЦАР: Не.

ОЛГА: Али тај трон је твој! Имаш ли намеру да овим новим силама решавамо судбину Царства и породице? Нуде нам се решења.

ЦАР: Не. Свима сам све опростио. Зло се злим не решава, већ само љубављу. Видећеш већ у мојим годинама. Моја улога не сме додати ништа братоубилачком рату, док се ствари саме између њих не реше.

ОЛГА: А која је моја улога? Да ли се могу заобићи ригидни закони наслеђивања круне?

ЦАР: Тешко. Било је једва изводљиво и у миру. А камоли сада када демони саобраћају кроз људе.

ОЛГА: Па зар не видиш како је историја обрнула улоге после 300 година?! Да ли ја могу бити нови Михаило Романов, онда сасвим млад, а може ли Русија бити као она држава која је била упропаштена након Смутног доба?

ЦАР: А да ли ја могу бити мајка-монахиња Марта која је, наводим, „са сузама одбијала благословити ступање сина на престо, јер је знала како су кратко владали Михаилови претходници и како је ужасан био њихов крај“...

Олџа настѣавља, још жеиће, припремила се.

ОЛГА: Али! Али! Како оно даље пише? „Тада их је архиепископ Теодорит укорио, рекавши да ће руска земља доживети нове невоље и за њих ће пред Богом одговарати Михаил и његова мајка. Чувши то, Михаило је сав у сузама пристао преузети престо и пред иконом Богородице Теодоровске прихватио избор сабора.“ Крај навода.

Цар ћуиш. Сада већ маишран.

ЦАР: Одлично се сећаш Ипатијевског летописа. ... А колико је имао година Михаило кад је умро?

Ово је било ирик иишање.

ОЛГА: Колико... Колико и ти сад. Зар је битно шта је било онда? Реци ми: да ли ћеш се борити? Да ли нестанак Русије уопште има важност за човечанство, како вели Тургењев?

ЦАР: У оној епохи Русија јесте била неопходна човечанству. Али то тек накнадно видимо. А да ли је данас потребна... Ти јеси млада и ово јесте смутно време, али лично нисам сигуран да је то добро решење. Али ћу увек размислити о свему што си икада рекла и урадила.

Олџа се осећа победнички. Удахне ваздух дубоко и исправи се.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА XV

Ойеи слике. Ойеи живоишње на Марсу. Олџа под маском даље испреда испорију.

ОЛГА: Поручник Мишка је купио једну палату, дворац и све површине за 10 милиона франака. Седамнаестог априла преселио се у свој нови дом.

Сазнавши како је Мишка очас посла смакнуо револуционаре, мајмуни су улетели у бес. Град који је најближи Нојштату, Санжвил д’Оријан, преузео је корпус револуционарних снага, а комесар је упућен у Нојштат у нади да ће се контрареволуционари предати без отпора. Но, када је комесар изразио жељу да ступи у преговоре са војницима, одмах су га послали у палату врховног коман-

данта, за шта комесар није био сасвим спреман. Ипак, када је уведен у малу пријемну собу, покушао је да сакупи своју храброст и полет.

Кроз два минута врата су се отворила, а врховни командант се појавио на прагу. „Шта ти хоћеш?“ Мишка је кратко питао.

„Дошао сам до вас, младићу, као представник 'Прелазне владе'“, започео је комесар свечано.

Но Мишка је ауторитативно показао врата и гласно рекао: „Напоље!“

„Али, младићу...“

„О, тако је то значи“, рече Мишка, зграби јахачки корбач што је лежао на столу и обруши се на несрећног комесара, вичући: „Напоље, напоље, напоље!“

Осећајући ударце корбача, комесар излете из собе, мислећи само на спасавање живе главе. Мишка га је отпозади пожуривао, понављајући: „Излази, излази, излази!“

КРАЈ II ЧИНА

III ЧИН

ДВОРИШТЕ

Олга излази у дворичије, придружује се Браћу који седи у инвалидским колицима. Седне крај њеџа.

ОЛГА: Дошао је тренутак да разговарамо, да ти добре вести кажем. Многе војне силе стижу у помоћ и морамо се одмах одлучити, пошто нам кроз њих и друге више силе говоре. Не замери ако нисам увек била достојна твоје битке! Али није то сад тема између тебе и мене. Ми морамо брже играти, имати више фигура. Пешаке који могу на крају и табле и партије своју суштину да промене, као у бајци. Ја... Ја ћу ти бити достојна сестра, извини ако понекад нисам била. Има шансе да све буде опет добро – имам обавештења са врха! Ако Бог да, нећу одлазити из ове земље, бићу ти помоћ у твом владању, како ти процениш. Али морамо бити спремни за све случајеве и унапред те молим да се не љутиш! У случају потребе или твоје дужне одсутности ја могу бити ти. Могу бити МИ! Имали смо и других кнегиња, имали смо владарки, имали смо Олги – зашто не и опет? Зар павловски женомрзни закони да убију будућност ове дивоте од земље? Причали смо – довољно је неко да побије сваког мушког Романова – и више нема Русије јер нема царског самодржавља да је штити. Зар да због страха од жене, мртвог слова на стогодишњем папиру, нестанемо као држава и самодржавље? Да останемо од влажне глине, непечена форма могућег савршенства? Да одустанемо од достојног ношења сопственог крста? Шта би било да Олга Кијевска није стегла и срце и утробу, и нашла одлуку, макар и сурову, у себи? Да ли би било ове земље и сваког њеног црвића – раба и рабе божје? Ако смо мисли у месу али сишле од нечег узвишенијег, ако јесмо честице Светог духа које овде имају позвање – зар није грех не следити своју идеју? Јадно ли је себе штедети и падати у бесловесност и незнађе и чамотињу? Зар није сутрашњица наша већ у промисли Творца и зар није већ спроведена кроз чисте енергије, макар ми својом ногом и не ступили у њу. Али неко наш ће већ ступити! И реци ми: има ли стварно важности за планету ако Русије више не буде? Има ли нешто што ми као Руси и Словени и Људи још

можемо допринети себи и другима? Ето, то ме мучи док дишем ваздух ових пространава, која не могу да гледам али могу да видим. Сад слушај: Чехословачка легија и наша Сибирска армија надиру ка нама, Срби су тајно већ у граду да нас отму и заштите, а и Западњаци ће ускоро на север у Архангелск допловити... Све опет може добро бити. Изванредно и чудесно! Мораш ми веровати, мораш ми опраштати за све што ћу убудуће чинити за тебе и уместо тебе. Зашто се сад мрштиш? Бебо!? Мили! Не вређај се! Молим те!

Она мало зайлаче, уозбиљена и уилашена шџа је њо урадила.

ОЛГА: Ти си будући Цар! Нисам ја мислила ништа...
(Насмеје се.)

Па ти се смејеш! Штене једно! Крме и мајмунче! Шаљивцијо безобразни и размажени!

Гри браџа.

ОЛГА: Мило ми је да смо се разумели. Немој ово да причаш Мами и Тати, главу ћу ти одвртнути, па бундеву ставити.

Мази браџа њо глави са највећом љубављу на свећу.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЋУИГРА XVI

Олџа са маском њриџоведача настџавља стџриџску њричу.

ОЛГА: Ујутру 19. априла двадесет хиљада мајмуна са стотинама комада убојних средстава изашло је из Санжвила д'Оријан. Као да је све у реду, Мишка је изашао на коњу, да би разгледао како иде посао око утврђивања Нојштата. Мишка је обавештен да су Мајмуни на три врсте од града. „Да ли су веома пијани?“ питао је Мишка. „Мртви пијани, господине поручнике“, одговорио је Ађутант, сада поручник Хеки Веселки. „Које мере наређујете?“ „Ниједну“, рече Мишка. „Забога! Двадесет хиљада њих, када ми имамо тек пет хиљада?“ „Кладићу се на тридесет фунти чоколаде да ћу сломити Мајмуне са она два ескадрона.“ И заиста су се појавили Мајмуни иза шуме. Фон Лионбург је био бесан и, потихо је издао наређења за постројавање у борбену врсту. Мајмуни су се приближавали у руљи, без икаквог реда, машући црвеним заставицама. Војна музика је свирала нешто сасвим чудно.

Када су се Мајмуни већ приближавали брду на којем је Мишка стајао, овај је извукао сабљу и викнуо:

„Ко се не плаши пијаних скитница, нек ме прати!“ И брзо је галопом кренуо ка дну брда. Ескадрони су престали да вежбају и са напереним копљима, стуштили се за Мишком.

Добро је познато да пијанице све виде двоструко. Из тог разлога, или због изненађења, пијана гомила је ухватила такав страх да су се, без и једног пуцња, раштркали у свим правцима, бацајући све своје пушке, оружје и опрему. Скоро десет хиљада се добровољно предало у заробљеништво.

Потпуни пораз двадесет хиљада револуционарних војника оставио је Мајмуне у потпуном растројству. Истина је да су им у време кад је револуција почела мишкословенске снаге наносиле и озбиљније поразе, али ипак, то се десило у рату који је тада владајући краљ започео, а сва лоша срећа могла се свалити на стари режим. Међутим, у овом последњем поразу Мајмуни су се сукобили са контрареволуционарним земљацима и усмереним искључиво против новог режима. Ово је био први озбиљни ударац изазван револуцијом.

Уличне демонстрације и немири почели су широм земље. Заstraшен, цео кабинет је дао оставку. Синдикат Пролетара опљачкао је све винске подруме.

ПОСЛЕДЊА ЛИТУРГИЈА. ТРПЕЗАРИЈА

Лейонац сѝуѝи у свейло. Продере се.

ЛЕТОНАЦ: Дошао је свештеник! Дошао је свештеник.

Јуровски се моѝа около. Неко кашље.

ЈУРОВСКИ: Ајде, друже попе. Није толико хладно...

(Лейонцу.)

Нека уђу.

ЛЕТОНАЦ: Хајдете сад!

Улази Цар. Намрачен, у униформи-гимнастѝјорки. Без еѝолейѝа, али ѝоносан као да их има. За њим сѝуѝа усѝравна Олѝа – на њој бела блуза и црна сукња.

На сѝолу је ваза са великим цвейѝом. Крај цвейѝа је заѝакнуѝа нерукоѝтворена икона Хрисѝа Сѝаса.

Верна царска породица се сабрала у просџорији. Сенке свих на зиду: поџрбљена Царица на сџолици, Царевић у инвалидским колицима...

Иза породице која се моли Јуровски и Леџонац сџоје, раскречених ноџу, на оџрезу да се неке силе небеске не поџаве без дозволе.

Мрак. Расвџељење.

Лиџурџија верних – евхарисџијско сабрање.

„Господе помилуј“.

Озарење међу Романовима. Оџварају усџа и џевају – али се звук не чује. И Цар и Царевна џрејну.

Мрак.

„Благослови душо моја, Господа...“,

Расвџељење. Озарење међу Романовима. И поново оџварају усџа и џевају – али се звук не чује. Цар и Царевна џрејну.

Мрак.

„Јединородни Сине...“,

Расвџељење. Све се понавља Мрак.

„Блаженима“.

СВЕШТЕНИК: *(Слава, кондак, џлас 8)*

Со Свјатими упокој,
Христе, души раб Твојих,
идјеже њест бољезан, ни печал,
ни воздиханије,
но жизањ бесконечнаја.

Наједном Цар џада на колена. Олџа је поџијуно збуњена збоџ џоџа. На крају се одлучује и сама да клекне.

СВЕШТЕНИК: И ниње, Богородичен:

Блажим Тја вси роди, Богородице Дјево,
в Тја бо невместимиј Христос Бог наш, вместитисја
благоволи.
Блажени јесми и ми, Предстатељство Тја имушће:
ден и ношћ молишисја о нас,
и всја страна наша Твоими молитвами утврђдаетсја.
Тем воспевајушће вапијем Ти:
радујсја, Благодатнаја, Господ с Тобоју.

Мрак. Расвџељење. Романови су усџали. Моле се.

СВЕШТЕНИК: Богородице Дјево, радујсја,
 Благодатнаја Марије, Господ с Тобоју.
 Благословена Ти в женах,
 И благословен плод чрева Твојего,
 Јако Спаса родила јеси душ нашим.

Мрак. Расвєйљење. Романових нема. Тешко дисање

ЈУРОВСКИ: Зашто сипћете, друже попе? Прехлађени?

Осврће се око себе. И њему је лакнуло.

ЈУРОВСКИ: Ето, помолисмо се. Душама олакшасмо. Шта гледате? Никад нисам одрицао утицај религије и то нисам крио. Јесмо ли бранили коме да верује?

Ћуїи. Чека свешћеников немушћи одговор.

ЈУРОВСКИ: Свашта. ... Ајде, одлазите сад. Лечите се. Прозоре затварајте, промаја убија брже од сваке нечисте силе.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЋУИГРА XVII

Маскирана девојка ћријоведа насћавак сћриїа.

ОЛГА: Имајући у виду чињеницу да Нојштат није био довољно утврђен и стога није могао да издржи одговарајућу опсаду, Мишка је одлучио да онемогући приступ. У том циљу, он и његове трупе су заузеле Санжвил д'Оријан двадесетог априла, када су први пут донели исту врсту реда граду као што су то урадили у Мајмунској четврти. Затим су уништили све мостове и путеве који су водили до града, остављајући само један аутопут у случају да Мишка жели да нападне Париз. Непријатељ са најтврђом вољом на свету не би могао да искористи аутопут, пошто би га то ставило под унакрсном ватром артиљерије Нојштата.

У међувремену, гласине су се шириле како револуционари желе да се освете оним члановима краљевске породице који су били под њиховом влашћу: краљу Алберту VIII (који је био збачен с трона као малоуман); његовој мајци Краљици Клеопатри, и надвојводи Карлу Лудвигу, брату краља Лудвига XXV. Мишка је био ужаснут и одлучио је да отме све троје из Марсовског Париза. Са овим циљем на

уму, на ужас својих земљака, преобукао се у изврсно грађанско одело, ушао у чудесни Бенцов аутомобил, и заједно са поручницима Хангризалом, Веселкином и Мишуком фон Беренбургом ослободио краљевску породицу.

Рано ујутру, аутомобил покривен прашином, са тријумфалним оглашавањем сирене, ушао је у зидине замка Шлосбург. Затвореници су погледали около и нису веровали својим очима. У замку, снаге Нојштата и Перјанске постројиле су се дуж стазе и поздравиле бегунце громким „ура“.

Мишка је отворио врата, скочио из кола, помогао својим часним гостима да се попну, клањајући се и љубећи руку краљице, рекао:

„Ваше Величанство, потпуно сте слободни, а мој замак и палата у Нојштату вам стоје на располагању.“

РАДНА СОБА

Јуровски, на ивици суза, улази у радну собу. Пои́ресен је, не зна и́иша да мисли.

Сјуишја и́аи́ре и́ред Цара који седи за и́саћим сѝолом.

ЦАР: Зашто сте тако потресени? Је ли све у реду с вашом породицом?

Јуровски му и́рја и́аи́ре у руке. Цар чи́иа.

ЦАР: Шта сад прикупљате као дабар? Шта ће мени ваши дешифровани телеграми?

ЈУРОВСКИ: Зашто ми нисте рекли да сте добили пророчанство?

ЦАР: Какве то сад везе има?

ЈУРОВСКИ: Има. Ви се понашате као да знате шта ће бити са свима нама.

ЦАР: Зашто бих ја знао? Не будите дете.

Јуровски је сумњичав.

ЈУРОВСКИ: Нешто знате.

ЦАР: *(Слеже раменима.)*
Колико је сваком дато.

Грувају и́ојови из даљине, али сада већ километрима ближе.

Улази Новинар. Ојуишјен, и́еаи́ралан, бодар.

- ЦАР: Ах, сакупља се дружина за картање древним картама!
- НОВИНАР: Не може душа починути од силе челика и експлозива. Ни ви не дремате?
- ЦАР: Око Времена је Око Недремано. Па и ми с њим.
Јуровски уручује Новинару шелеграме. Овај прегледа, ња уредно пресавије и враћи бољшевику.
- ЈУРОВСКИ: *(Новинару.)*
Стекао се неки утисак да смо ви и ја људи од поверења. Од самисли. Од задатка. Ако не и пријатељи. Зашто ми нисте рекли за пророчанства?
- НОВИНАР: Па шта?! Пророчанства-зафрканства... Поповске приче и бапске ујдурме.
(Погледа Цара.)
А шта ви кажете на бапске ујдурме, поштовани? Да не кажем: на више силе...
- Јуровски се окрене Цару, њун наде.*
- ЈУРОВСКИ: Али не било које силе! Конкретно: прорицања, виђења...
- НОВИНАР: Па ви као Јеврејин знате и сами: „Излићу Духа свога на свако тијело! И прорицаће ваши синови и кћери! Ваши ће старци сањати сне, а ваши младићи гледати виђења.“
- ЦАР: Знали сте Јоила?
- Новинар се насмеши: одлично прик-ишпање. Вади ону најсишњију оловчицу и најмајушњију бележницу.*
- НОВИНАР: Ево, за моју репортажу – да пређемо на лакше теме. Зашто династија Романових сто година упорно покушава да себи обезбеди најлепши српски рукопис – Мирослављево јеванђеље из 12. века?
- Јуровски је збуњен. Цар је хладан. Новинар је весељак.*
- НОВИНАР: Да ли је лично ваш агент закаснио за један дан 1894. године да од Бугара који су држали српски Хиландар купи цело јеванђеље, али је оно већ отишло српском краљу Александру Обреновићу?
- ЦАР: Оном што је убрзо дивљачки са женом од својих убијен, али ко стварно зна и зашто?
- Новинар се прави да није чуо.*

НОВИНАР: Шта се скрива у цртежу на оној 166. страни из Јеванђеља која се сада налази у Петрограду? Зашто је Кијевски владика Порфирије баш њу украо из Хиландара 1845?

Цар шири руке због индискреције.

НОВИНАР: Да ли је Порфирија ваш прадеда-имењак, кнез и цар Николај Први, послао да то уради? Која је тајна скривена у тим цртежима? Је ли и ту пророчанство? Колико слојева може да има приповест у сликама и шареним тракама?

ЈУРОВСКИ: Молим вас, шта је на том украденом листу?

НОВИНАР: Читенија за 20. јануар, празник Светог Јована Крститеља. И слика Вавилонске блуднице – метафора за Иродијаду, која од девера-муџа-цара затражи главу пророкову.

(У поверењу.)

То је, иначе, једина нага жена у прелепој књизи.

(Цару.)

Дакле, шта нам слике говоре?

Цар слезне раменима.

ЦАР: Ви ми реците – шта нам слике говоре?

НОВИНАР: И шта је ваш Распућин тражио 1913. на Светој гори Атонској док су верски окршаји међу црнорисцима трајали?

ЦАР: У туђим потрагама не учествујем и не бих се много на ослањао на пабирке података. То су мистификације.

НОВИНАР: А је ли мистификација и пророчанство о Руском цару у ослобођеном Цариграду, што нам Тарабићи и други Срби прорекоше?

ЦАР: Видите, ја сам верник, али нисам сујеверан. Ко живи за данашњи дан, као ја што живим са овом мојом породицом, није добар кандидат да прича о далекој будућности, како је знају у српским планинама.

НОВИНАР: Али се слажете да оба народа нешто виде и нешто из тога закључују и верују?

ЦАР: Без сумње. И Србин, слично Русу, има свој завет, косовски, који подразумева Царство Небеско и Нови Израил. То је идеологија изабраног народа који мора изнад свега да следи морални императив. Преци Јуровског то знају.

ЈУРОВСКИ: *(Саркастично.)*

И због тога Србин фанатично дође на ивицу нестанка, испод чизме три царства. И прође Албанску голготу.

ЦАР: Молим лепо. Видећемо тек шта ровови изнад Солуна ових дана рађају. Можда васкрс Србије. Ко зна, можда и крај Великог рата. И један човек је војска, а шта је онда шездесет хиљада њих?

ЈУРОВСКИ: Још само да ми кажете да је Москва Трећи Рим а да четвртог бити неће.

ЦАР: Па тако су нам рекли. Али наша династија није никад много инсистирала на томе.

НОВИНАР: Рекле су вам ваше слуге у ризама: пре свих игуман Филотеј московском књазу Василију Трећем 1524.

ЦАР: Не! То је стигао глас век раније, из апостолске цркве са Дунава. Пахомије Србин, који је боље знао тајне списе из Колевке, први се обратио кнезу Василију Другом са титулом „Царе“. Али да прескочимо те приче. Ако је и тачно да је Москва Трећи Рим – и то је мало даља будућност. А можемо ли ми добацити и до суботе са овом памећу?

НОВИНАР: А да ли је пророчанство Св. Серафима далека будућност?

Цар се нејријатно лецне. Ђуји.

ЈУРОВСКИ: Серафима Саровског?

НОВИНАР: Да. Оно пророчанство које је недавно сачекало овог овде бившег цара у манастиру где га је Серафим оставио да се уручи баш оном Цару који ће га прославити...

Новинар и Цар се зледају у очи. Новинар је ѿријумфалан.

НОВИНАР: И сви су веровали да у пророчанству Светац мисли на Николаја I и његову жену Александру и мајку Марију. Али се односило на овог нашег Николаја, коме се, гле, и мајка-царица и супруга-царица зову исто тако.

Из мрака се појављује Лейџонац са ѿушком најереном Цару у ѿишљак. Приближава се да нациља боље.

ЦАР: Па, можда у теми има нечега, ајде, рецимо, трунку.

Јуровски показује Лейџонцу да не ради ѿо. Лейџонац схваћа поруку и креће бајонетом.

ЦАР: Да... Постоји пророчанство.

Јуровски покаже да се ни бајонетом не ради. Лејтонац њихо оде.

ЦАР: И да, читао сам.

Цар се нагло окрене. Лејтонац више нема. Цар погледа саговорнике.

Карте су сада отворене.

Игра вођена ошкро су се њих пројица уознали сада ће бити завршена. Новинар и Јуровски сада желе јасне коначне одговоре, спрежни на све.

НОВИНАР: Ту смо да чујемо. Разумемо. Помогнемо.

ЈУРОВСКИ: Ви се понашате као да знате шта ће бити са свима нама.

ЦАР: Ви сте стварно детињег ума, дијалектички материјалиста и идеалистички касапин усред сеоске кланице за коју сте одговорни. Али, да – знам понешто.

ЈУРОВСКИ: И знате шта ће бити са Русијом? Са човечанством?

Цару није до разговора, али појушиа пред молећивошћу комесарског погледа.

ЦАР: Можда. Не превише.

Јуровски чека, услахирен. И Новинар је узбуђен.

ЈУРОВСКИ: Но! Ко ће победити?

ЦАР: У рату брата наспрам брата и кћери наспрам мајке – ви. Нестаће Русије.

Јуровски одахне, Новинар се ухо претворио.

ЈУРОВСКИ: Па шта ће бити уместо Русије?

ЦАР: Антирусија. Моћна. Не вечна, али другачија.

ЈУРОВСКИ: Биће бесплатно школовање? Болнице. Пензије? Обиље?

ЦАР: Обиља не, али сваког чуда – да. Победићете у ратовима, ваши кучићи путоваће свемиром. И више од тога – цела планета ће бити присиљена да се побољша због вас. Сви капиталисти и феудалци. Али ви ћете се сви живи узидати у то, десетине милиона ничим изазваних глава. И вашу гладну децу повешћете с вама на другу страну. Имаћете све тријумфе овог света у уџбеницима, само живота и слободе нећете имати.

ЈУРОВСКИ: Ми смо на то спремни. Сви одлучни радници и стамене сељанке. Значи, сад признајете да је Маркс био у праву у свему...

ЦАР: Чудан сват, проницљив – мада не у свему у праву. Да сте били пажљивији док сам причао пре неки дан, видели бисте да је омашио у логици ствари и да је, ето, забашурио кад је себе ухватио у грешци. Будућност неће изгледати како ви, солидно информисани господине комесаре, мислите. Да би социјализам дошао, револуција уопште није потребна, а камоли терор. Маркс је правио логичке грешке претпостављајући развој људске цивилизације преко капитализма у социјализам, па у комунизам. Занемарио је један дух који још није дух, али ће несумњиво бити – Машину. Машина не мари за капитал, машина има своју логику и додатну вредност стварања, а имаће и памет. Дакле, машине ће донети комунизам, а да ли ће га донети и људима, то зависи од тога да ли ће тада уопште бити људи, тих Теслиних аутомата свемира.

НОВИНАР: Вратимо се пророчанству!

ЦАР: Ах, како сте ви нестрпљиви!

ЈУРОВСКИ: Али, шта ће с нама бити?

ЦАР: Са човечанством? Или бољшевицима? Или нама у овој кући? Рецимо... Нама Словенима и вама Јеврејима страшна је судбина писана у следећем рату. Но, биће и васкрса, на истом ушћу Саве у Дунав, где сви светови настају. И ту где је најављен успон Словена, тамо је најављен и успон Јевреја кроз ционистичку идеју.

ЈУРОВСКИ: Зашто тако слободно причате? Не плашите се да ћу већ ноћас све у Москву јавити.

ЦАР: Нема тамо Москве и неће је бити неко време. У Кремљу су сад силе које не умеју себе именовати. Причам слободно јер ви, бољшевици, и они који вас шаљу и организују и хушкају, више не можете изменити будућност. Закаснили сте. По правом Авељевом пророчанству, духовно семе Русије, које се сада у револуцији убија, затире и спаљује, биће, као ономад из Троје Енејином руком, однето и сачувано на рајској реци Фисону.

Цар је сад промењен. Надљудски.

ЦАР: То је био додатни разлог зашто смо ушли у рат, а не само да одбранимо Француску и себе. И знао сам да морам абдицирати за сам спас Русије, јер наша војска није смела напустити фронт прерано и земља је морала

остати цела колико је било могуће у вишеструкој десној и левој издаји. А стотине хиљада и милиони драгоцених глава морало је бити спасено и кренути на Запад. И које год мере уништења Србије надале будете спроводили – а спроводићете и држаћете тај народ између ножа, чизме и бича – семе једине Русије биће сачувано у старој постојбини Словена – на библијском Фисону – Дунаву, Сави, Дрини, Морави, Вардару... Док не дође време за повратак Русије себи. А доћи ће, у данима кад се све и друго буде испуњавало.

Новинар се епилејично кочи, џрза удовима, убелује очима.

Али његови саговорници га више не примећују. Јуровски је шокиран.

ЈУРОВСКИ: И ви то тако... Хладно. Да ли сте прочитали и своју судбину? Своје породице?

Цар одмахује главом

ЦАР: Било би превише. Ометало би ме у царским одлукама.

ЈУРОВСКИ: Дакле, своју будућност не знате?

ЦАР: Зар је битно? Није ли малопре речено: постоји Завет. Постоји Земаљско и постоји Небеско царство. Све друго су трице. Покоја кучина. Један део истине и треба да остане у мраку, да би човек остао ментално здрав, да се не би претворио у збир својих страхова. Да би урадио оно што мора.

Цар сабира харџије са пророчанством, враћа их Јуровском.

ЦАР: Ево. Немојте мислити да је пророчанство суштина.

ЈУРОВСКИ: А где је суштина?

ЦАР: У мотивацији. У намери човековој.

Цар се окреће Новинару.

ЦАР: Рецимо, која је ваша намера била – добри српски Енглезу или британски Србине, пријатељу наш – да нам сад донесете скраћена и кривотворена Авељева пророчанства?

Новинар се врџољи. Има благе џишкове испод ока.

ЦАР: Зашто је друго писмо насловљено за моју кћер Олгу? Какву сте јој описали будућност: њену, Русије и Планете? Зашто сте је испитивали колико зна о Тројанцима и њиховим прецима и потомцима?

Новинар као да џуби живце, џојачавају му се џишкови.

НОВИНАР: Након тројанског рата, Енеја је – Енеја је – Енеја је...

Гуши се у најору. Налази речи и почине агресивно да се дере.

НОВИНАР: Aeneas, post Troianum bellum et excidium urbis cum Ascanio, filio suo fugiens, Italiam navigio devenit!

ЦАР: Одакле примамљива понуда за Олгу, а не и за нас друге?!

НОВИНАР: Ibi, cum a Latino rege receptus esset, invidit ei Turnus, Dauni regis Tuscorum filius et cum illo congressus est, et...

ЦАР: Шта је та девојка могла да измени у историји 20. века?

НОВИНАР: ... dimicantibus illis, praevaluit Aeneas et ipsum interemit regnumque Italiae et Laviniam, filiam Latini, adeptus est.

ЦАР: И шта ће тек успети ако јој Господ да здравља и година? Која ће Велика Олга постати?

Новинар показује своју демонску сїрану. Почине да се љресе, говори сада и неким дружим жрленим језицима. Није њо глас од овога свеїа.

НОВИНАР: Pandraso regi Graecorum, Brutus reliquiarum Troiae dux, salutem.

Цар га љрезриво љогледа.

ЦАР: Уосталом... Права Троја није склоњена тамо где сте измислили!

НОВИНАР: *(Шаїуће.)*

Quia indignum fuerat gentem praeclaro genere Dardani ortam iugo servitutis premi et tractari aliter quam nobilitatis eius serenitas expeteret sese infra nemorum abdita recepit, malens ferino ritu, carnibus videlicet et herbis, vitam cum libertate tueri, quam divitiis ac deliciis affluens iugo servitutis teneri.

ЦАР: Које ти је право име? Ко те заиста шаље? Шта хоћеш од моје кћери?

Новинар скоро да варнички, изгубљен и еїллейїичан. Цар га гледа, климне главом и одусїаје. Окрене се Јуровском.

ЦАР: Не брините се. Ваше време заиста долази. И имаћете прилике да размислите шта сте учинили с њим.

Цар, хладнокрван, најушїаа љросїїорију.

Јуровски је смрзнуї.

Новинар хваїа дах. Усїева да дође к себи, само одмахне руком.

Наїољу су љїоїови. Још ближи.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЂУИГРА XVIII

Олџа са маском ириџоводача настџавља стџриџску иричу.

ОЛГА: Одлучено је и да се краљ Алберт отме током ноћи осмог маја. Мишка, који је боравио код изасланика, успео је, док је глумио слугу који служи краља за столом, да преда краљу следећу напомену: „Идите у кревет у једанаест часова. У два часа попењите се преко зида у углу наспрам језера. Стражар ће спавати. Пазите на стражара на улици. – Топтигински“

Краљ је постао неописиво узнемирен и изненада устао, тако блед и живчан да се нико није изненадио када је, жалећи се на главобољу, отишао у кревет раније но обично. Сви су га следили.

Затим, када се све у кући стишало, Мишка се пресвукао у теренску одећу, изашао на улицу и нестрпљиво стао на унапред предвиђеном месту. Тачно у два часа, иза ограде се појавила висока фигура краља. Мишка му је помогао да се попне. Ствари се нису могле боље поставити. Срећом за Краља, стражар је у то време био с друге стране куће те није видео ништа. Краљ и Мишка су отишли до реке и укрцали се на чекајући чамац који је пловио под заставом Перјанске. До јутра су стигли до залива Дугог гребена, где је комерцијално пловило Перјанске чекало да их одведе у Марсеј. Након промене одеће, ушли су у аутомобил који је испоручио Беренбург, а дванаестог маја су безбедно стигли до границе војводства Нојштат.

Након доласка у Шлосбург, Краљ је одмах саставио план деловања. Његов повратак створио је огроман утисак. Цели пукови ројалиста најразличитијих националности стигли су да заштите краља. Цела Европа је величала Мишку. Краљ је одликовао Мишку Војним орденом, друге класе и орденом *Pour le Mérite*, прве класе, и доделио му чин пуковника гарде. Обилне награде су облиле и све Мишкине сараднике. Краљ је направио пукове по народностима и, удруживши се са војскама Нојштата, преселио се у Париз. Револуционари су безуспешно против њега слали војску за војском. Офанзива краља и војводе била је чиста победничка парада. Становништво, уморно од револуције, усхићено је поздравило своје ослободиоце. Првог дана јуна 1917. тријумфална поворка два монарха окончала је свој церемонијални улаз у Марсовски Париз.

ТРПЕЗАРИЈА

Ноћ. Тојови брзувају, још су ближе.

Олџа сџоји у трпезарији, ослушкује звуке који је и радују и њлаше. Сваки удар је џројресе и џресече, а њој мило.

Улази Лејџонац. Избезумљен. Блед. Није се добро ни обукао ни ојремио, одећа и ојрема висе на њему.

Пољледа у Олџу. Не зна како да јој саојшџи за њеџа лошу, а за њу добру весџ.

ОЛГА: Но, војниче?

ЛЕТОНАЦ: Каже ми командир: ево их ваши! Чехословачка легија!
И бела Сибирска армија!

ОЛГА: Како тако брзо!?

ЛЕТОНАЦ: Пробили су нам задњу одбрану! Претходница, српски одред, стиже у Јекатеринбург можда већ ноћас. Рачунају и на побуну у граду, што може бити сваки трен.

Девојка би да крене у акцију, али се врло конџролише.

ОЛГА: И то је све?

ЛЕТОНАЦ: Сибир ћемо до петка изгубити.

Девојка се наслађује.

ОЛГА: И још?

ЛЕТОНАЦ: Не знам! Одакле бих знао, осим оног што ми кажу?! Али, стиже командир да вам и званично саопшти. А ви, полако – ваша породица сад је главни улог за преговоре. Све ће вам бити потаман.

Момак се ујџеже на брзину. Олџа весело сџоји џред њим, издиже се вишекрајџно на џрсџе, као да се исџеже.

А онда се она брзо џројне и џмокне џа у образ. Он је зџрануџ, на џрен џресџане да се заџеже.

Поздрави је џо војнички. Иџак је она џуковник хусара.

ЛЕТОНАЦ: Дозволите! Ја морам на стражу.

Она климне. Заџеџне му краџну.

ОЛГА: Дозвољавам.

Он одлази, заџеџући ојасаче.

Олџа се осврне у радосџи не зна џде ће џре. Груне на џрва враџа.

ОЛГА: Тата! Тата!

Нема одзива.

ОЛГА: *(Несврљиво.)*
Тата! Одмах!

Цар излази, комљейно обучен и њрибран. Није сјавао.

ОЛГА: Спремајмо се! Дитерихсови Чехословаци и наши Сибирци надиру, а у граду ће изгледа кренути устанак! Спасени смо можда већ ноћас.

У Цару се меша више осећања. Али ипак се уздржи да каже ишта мисли.

Лујане чизама. Улази Јуровски, блед, ушегнућ, ваљрених али мућних очију.

ЈУРОВСКИ: Добро вече, опет! Нове околности! Немири се шире по граду, идемо у приградски објекат где сте безбедни!

Згледа се са Царем.

ЈУРОВСКИ: Одмах се спремите, док не дођу возила чекаћемо у подруму. Да не би – сачувај и саклони – парче метала са улице прошло кроз прозор и нечију главу.

ЦАР: Нећете заборавити столице и колица? За моју жену и сина.

Јуровски га пошайше по рамену и излази. Цар се враћа у собу.

Олга се осврће њрема дружим врајима – собама где сестре бораве.

ОЛГА: Ајмо, цуре, ајмо, лабудице, устајмо! Шта је сад?!

Загледа се у мрак њихових соба.

ОЛГА: А ви сте будне, ђурке! Шта се тресете, облачите се... Хајдемо, сад се мора бити брз.

Свејло умине, свејло се појача.

У средини собе сјоје Олга и Цар који држи у наручју Алексеја – њрви су сјремни.

Иза њих, негде у сенкама се наслућује бесан и њонижен Новинар, њонеки њик му још варниччи на лицу.

Јуровски носи Олгин фојо-ајарай. Осмојри Цара и Олгу, задовољан.

ЈУРОВСКИ: Брзи сте. Види се где је плава крва најгушћа.

(Даје Олги фојо-ајарай.)

Молим вас, Олга Николајевна...

Она узима уређај, срећна шїо га држи. Командир ѓрегледа ѓаїир са ѓодсеїником.

ОЛГА: (Осврће се у мрак, ка собама.)
Брже, цуре!
(Смеје се.)
Освежите шминку, али не много. Као за бал зрелости...

Јуровски је ѓрегледао сїисак. Труїне ноћом.

ЈУРОВСКИ: Кренули!

Сви се крећу ка сїеїеницама, сенке међу сенкама.

МИШКИНИ ДОЖИВЉАЈИ – МЕЃУИГРА XIX

Олға, ѓод маском ѓрїїоведача, ѓриводи крају сїїрїїску еїоїеју о храбром Мишки.

ОЛГА: Краљ и Мишка, у елегантним комплетним униформама су ушли у аутомобил и провезли се право у Шлосбург. Возећи се до величанственог замка, краљ се изгубио у дивљењу величанственом погледу. Затим се окренуо према Мишки и величанствено показујући на замак, рекао: „Какав је диван замак Војводе од Нојштата!“

„Извините, Ваше Височанство“, рече Мишка с поштовањем, уз трунку јада у гласу: „Можда сам поступио против жеља Вашег Величанства, и у том случају, имам част да замолим Ваше Височанство да поново преузме тај замак. До овог тренутка, припадао је мени, Ваше Величанство.“

„Мислим да се не разумемо у потпуности“, рекао је краљ грациозно. „Ја уопште не желим да ти узмем замак. Али ваша земља, дајући те Марсу, достојна је велике части и среће што те има као свог самодржног и независног монарха, Војводо Мишко.“

Девојка засїаје. Прелисїава књићу, види да ли има још сїїрана. Има. Погледа у засїалоћ браїа.

Склоїи књићу и ѓогледа у црн ѓросїїор изнад себе. Сликe сїїрїїа ѓочињу да бледе. Наћли мрак.

ПОДРУМ

Цар уноси у подрум Алексеја, за њим долазе жене.

Комешање, намештање у збуњености...

ЈУРОВСКИ: Хајмо, још један снимак пре путовања! Нек се види да смо живи, здрави и весели.

Срећна Олџа му даје фојто-апарат.

Јуровски намешта царску породицу да позирају

Сенке Романових и праћилаца добијају композицију као са иконе, али су сви у доњем и у контрастном светлу. Светлу не од овога света.

ЈУРОВСКИ: *(Убрзано, Цару, научено најамеј.)*

Ваши краљевски рођаци у земљи и иностранству покушавају да вас спасу. Али Радничко-сељачки совјет Урала је одлучио да вас стреља.

ЦАР: *(Збуњено.)*

Шта?! Шта?! Можете ли поновити?

Цар се окреће према Алексеју.

Јуровски пуца у Цара. Војници му се придружују. Бљескови изгледају као бљескови блица фојто-апарата.

Екзекуција траје, дуго. Експлозије, севање у мраку, крици, демонска музика.

Алексеј седи, ништа га не може оборити.

Нагли крај. Прекид пуцања и тишина за трен.

Међутим, жене настављају да цвиле и вршиће са пода.

Пуцњава ојет почиње.

Олџа покушава да устане, али је ноге издају. Улашена је али јркосна.

Лейонац прилази и пуца Олџи у чело. Погледа у Јуровског који љаче, па се окрене шелу девојке.

Јуровски се прибира, прилази Алексеју и пуца у њега из близине. Дечак пада.

Лейонац убада Олџу бајонетом више пута.

Девојка поново устаје.

Улашени Лейонац јој пуца у главу.

Тајан.

Пробија заслепљујућа светлост.

То је блиц фојто-апарата Новинара. Он Олџиним апаратом облилази лешеве и пажљиво снима.

ЗАМИШЉЕНИ ПРОСТОРИ

Мрак. Па свеїлосїї – їолако долази из једне їачке.

Олѓа лежи. Неїомична

ЦАРСКА

ПОРОДИЦА: *(Глас їреко: Олѓа.)*

Пошљи нам, Господе, трпљења силе,
у години мрачних дана страшних,
да поднесемо прогон гомиле
и сва мучења целата наших.

Придружује се очев нежни ѓлас, а касније и сесїрински ѓласови.

ЦАРСКА

ПОРОДИЦА: *(Цар се їридружује, ѓлас їреко.)*

Праведни Боже, снагу нам јави
зло ближњега да простит' смемо
и крст свој тешки и крвави
с кротошћу Твојом да сретнемо.

Олѓа усїаје. У каїуїу је и даље, ѓолубије сива у сивом.

Скида каїу, скида каїуї, исїод је крвава хаљина, нежна и свеїла.

Преображај у леїоїу.

Она хода кроз свеїлосїї. Босоноѓа.

*Гласови деце, жаморе, їевају. Весело зујање и цвркуїї елекїричних
машина.*

*Олѓа се наклања невидљивим људима с сїране. Плеше на музику
соїсїивени валцер.*

*Изненада се їојачава енѓлеска хиїї їесма. Породични филмови су
їројекїиовани на зидовима – девојка је у сузама од среће.*

*Виїаќ младић се їојављује, їлешући. Новинар. Мења шешире, лице
му је заклоњено. Добар је и умилан.*

Новинар се їридружује Олѓи, їлеше са њом.

ЕНГЛЕСКА

ПЕСМА: *(Насїаваќ енѓлеске їесме иде їреко.)*

REFRAIN

Some day waiting will end:
Some day troubles will mend:
We'll forget our sorrow,
clouds are breaking
Will it be tomorrow?
Hope is waking. Someday hating will cease:

Some day there will be peace,
And with laughter and singing and with
wedding bells ringing
We'll drive all our tears away

НОВИНАР: Дозволите да вам се представим!

ОЛГА: Али више не морате! Са нама сте јако, јако дуго.
Види се да сте човек од раскоши и добра укуса.

НОВИНАР: Да, украо сам много девојачких душа и надања.

ОЛГА: Увек сте с нама кад посумњамо у болу...!

НОВИНАР: Мени је у ствари драго да смо се упознали. Надам се да сте погодили како се зovem. Али оно што вас збуњује је природа моје игре.

ОЛГА: У ствари, не збуњује ме.

НОВИНАР: Био сам у Санкт Петербургу, кад сам схватио да је време за промене. Убио сам и вас и ваше министре, девојчица је узалуд вриштала...

Олџа се измиџољи из његовог загрљаја и отишлеше даље.

НОВИНАР: Па ако се опет сретнемо, будите учтиви, будите саосећајни, и покажите да имате укуса. Драго ми је да смо се упознали.

Олџа се не осврће.

НОВИНАР: *(Очајно.)*
Реци ми, лутко, како се зovem!

Новинар почине да звиждуће „Саосећање за ђавола“ од Ролинџ-сџоунса. Гледа за њом. Насијавља сам да илеше. Тужан.

Девојка се ипак на ирен осврне. А онда оде даље. У светиљоси.

КРАЈ

Бошко СУВАЈЦИЋ

АПОКАЛИПСА ЈУЧЕ, ДАНАС, СУТРА (Поговор)

Актуелну 59. свеску *Савремене српске драме* карактеришу одлике дистопијске књижевности: друштвена стварност посредована медијима, постхуманистички мотиви, антрополошки песимизам, апокалипса у најави, футуристичка перспектива краја познатог света, дистопијска визија. Поред ових изходних принципа, и заједничких усмерења, реч је ипак о драмским текстовима разнородних поетика и о рукописима различитих стваралачких сензибилитета, па и уметничких домета.

Драмски текст *Анесџезија* Милана Миловановића по својим основним одликама најпре би могао да се сврста у жанр антиутопије. То се види већ по списку лица и њиховим функцијама у „новом светском поретку“: Светска влада, Светска безбедносна агенција и др. Теме које се покрећу у драми су у складу са дистопијским дискурсом: комплекс биоетике, пренасељеност, мере репресије и унификовања човечанства, постхуманистички свет, непостојање органске хране и воде, концепт породице, односи међу људима лишени емоција и људскости:

СТЕЛА: Стари, то је застарели концепт породице. Сада су пожељни истополни бракови, да не би опет дошло до појаве пренасељености.... А
(*Више за себе*)
пожељна је и еутаназија свих старијих од шездесет.

ЛЕА: Стела!

НИКОДИМ: (*Леа*)
Је л' она то озбиљна да се распала Југославија?

- ЛЕА: Не сећаш се да смо јуче причали о томе?... Распала се.
- НИКОДИМ: Па шта је онда било?
- ЛЕА: Онда је била некаква мала Југославија... па се онда и та мала распала...
- НИКОДИМ: Куку... Па је л' остало нешто?
- ЛЕА: Остала Србија.
- НИКОДИМ: Србија?! Е нека је, хвала богу. А да се није, не дај боже, и она распала?
- ЛЕА: Није да није, ал' је зато ушла у Европску унију.
- НИКОДИМ: И сад смо ми несретници у тој Унији?
- ЛЕА: Нисмо.
- НИКОДИМ: И она се распала?
- ЛЕА: Распала... Али зато смо сад сви у Светској Унији.
- НИКОДИМ: У Светској Унији?... А јесу ту са нама Србима и Руси и Американци и Кинези...?
- СТЕЛА: Сви смо у Унији, али нема више Срба, Руса, Американаца... Сад смо сви једно. Разумеш? Нема држава и нема народа.
- НИКОДИМ: Буди бог с нама.
(Прекрсти се.)
- СТЕЛА: Леа, па кажи му већ једном да се не крсти!
- ЛЕА: Деда Никодиме, немој више да се крстиш.
- НИКОДИМ: Зашто да се не крстим? Да нису опет комунисти на власти?
- СТЕЛА: Нема више комунизма, али нема више ни тог твог православља. Кажем ти да сада живимо у новом светском поретку, у идеалном друштву у ком постоји једна светска влада и једна светска религија, тако да више нема места ни за какве сукобе међу људима.

Овај, утопијско-дистопијски дискурс, међутим, прилагођен је нашем менталитету, балканизован је (читај банализован) и персонализован у лику директора Светске безбедносне агенције који је „џибер“ до сржи, премазан свим фарбама и приправан на све бедастоће како би опстао у дистопијским структурама „новог светског поретка“: лаже, вара, пренемаже се, подводи, подмеће, уцењује, наручује убиства. Једном речју, надасве топао и народски човек.

С друге стране, у оквиру жанра научне фантастике, потпуно у духу дистопијског проседеа, на делу је сликање ауторитарних режима и конзумеристичке културе, чији су узор

Орвелова *1984* (1949) и Хакслијев *Врли нови свејџ* (1932). Убедљиво, зрело написана, са бекграундом који упућује на трагичне године југословенског распада, са отпацама људскости, која ипак остаје на (с)цени, драма Милана Миловановића је с пуно разлога освојила Нушићеву награду 2019. године. Можемо је замислити на сцени, у сведеној, минималистичкој сценографији футуристичког болничког атељеа ментално огољеног човечанства, са белим зидовима који омеђују тоталитарно друштво апсолутне контроле и беспоговорне цензуре. Сцени, која је прекопирана верзија иследничких тортура у фашистичким или стаљинистичким логорима. Све су те келије помало испосничке: мрачне, оронуте, задимљене, завереничке, ознојене, пошкропљене људским излучевинама и крвљу:

Мрачна историја. Виктор крвнички пребија Симона. Када Симон, обливен крвљу, осјане да лежи на јоду, Виктор седне на столицу и на њишољ монтира бригушвач.

СИМОН: Ви сте за све ово криви.
(*Сјење.*)
Ти и теби слични... Ви и полиција.
(*Пљуне крв.*)
Како су они дошли на власт? Неко их је изабрао? Не! Отели су власт на крвав и подмукао начин!... Али ко им даје моћ да ту власт задрже? Ви... Зато што сте анестезирани, зато што не можете да се пробудите из кошмара у ком не штитите народ од тирана, него штитите тиране од народа.
(*Полако се јодиже на колена.*)
Ви сте криви, зато што не схватате да припадате нама, а не њима. Ви сте маљ у њиховим рукама којим ћете нас дотући... Шта је, тешко дишеш? Уморио си се од тога да ме бијеш?... Не брине, ту сам ја, па ти кад се одмориш, удри... Или ћеш ме одмах убити као псето?
(*Покуша да усјане.*)

Но, Миловановић се овде не задржава. И наредне, 2020. године, на анонимном конкурс, он заслужено осваја своју другу узастопну награду „Бранислав Нушић“, продубљујући анализу тоталитарних механизма власти и репресивни систем друштвене контроле.

Жири за доделу награде на 41. анонимном конкурсy „Бранислав Нушић“ Удружења драмских писаца Србије оценио је да се, међу 24 приспела рукописа, зрелошћу драматуршке обраде теме, динамичношћу радње и доследном карактеризацијом ликова, посебно издвојио текст *Бесмртник*.

У драми *Бесмртник*, универзалну тему, смештену „негде на маргинама Европе“, о власти, моћи, пријатељству, љубави, прелјуби, доследности и превари, са благом аромом античких трагедија и шармом шекспировских заплета, Миловановић представља на свеж и оригиналан начин. Томе, свакако доприноси прецизна структура драме, функционалност стилских решења, одмереност реплика, али и фини иронично-гротескни тон, којим се од почетка до краја позната идеја о бесмртности људске жудње за моћи, влашћу и животима поданика, од антике до данас, представља на модеран и сценски допадљив начин.

ВИРТУС: *(Седне и забринуто̄ лица̄ га̄ уӣӣӣа)*
Како ти је? Причај шта има ново.

ДЕЛАЦИО: *(Наједном се уозбиљи)*
Шта има ново? Видиш ли ме?

ВИРТУС: Видим те и видим несрећу твоју. Опрости на неумесном питању.

ДЕЛАЦИО: Не, немој се извињавати због питања. Не вређа мене твоје питање, већ ово зло у које ме је твој брат прерушио. Али није сва трагедија у несрећи једног човека, цело краљевство је на ивици пропасти... Опрости на овој искрености, знам да говорим против твоје крви, али рачунам да смо довољно добри пријатељи да ти у интересу целе нације могу рећи да нас Тератос незадрживо вуче на дно. Мене је јавно прогласио дворском лудом, али по свему судећи он цео свој народ види као своју приватну луду, играчкицу којој ће по свом хиру покидати руке, ноге, или главу. Он је у стању све да нас жртвује ради свог болесног апсолутизма. Изоловао нас је од остатка света; народ је одавно престао да живи као народ, док са друге стране Тератос готово свакодневно зида нове подземне трезоре у које ће сахранити своје баснословно богатство; заратили смо са највећом империјом која је икада постојала под овим сунцем... И то само због његовог суманутог егоизма. Ми који једва на својим ногама стојимо, хватамо се у коштац са силом јачом и од бога, и

наравно губимо на свим фронтovima, наше жртве броје се у милионима, док твој брат не престаје да држи победничке говоре... Чак је и своја прса украсио са свакојаким ордењем... Умислио је да је Наполеон, а краљевство му се претворило у мишју рупу... Нешто се мора учинити у вези са тим, или...

Драма *Бесмртник* спада у жанр политичког театра. Зло, оличено у Тератосу (грчка реч *ἰεραῖος* означава зло, чудо, наказу), има свога брата близанца, у врлини, мушкости и снази, оличеној у Виртусу. Потказивач Делацио (лат. достављање, потказивање) и Маја (богиња узвишености, пролећа, плодности; у грчкој митологији једна од седам Плејада), затим лепотица Калиста, Тератосова жена и Виртусова љубавница, жена ненадмашне лепоте, на шта упућује већ њено име, грчког порекла, све су то ликови повезани трагичном улогом жртве махнитог убице, садисте и психопате, који се храни крвљу, мржњом и несрећом у овом политичком трилеру. Нико од њих нема никакву шансу против суштог, есенцијалног зла, махнитог и незаустављивог убице. Већ симболичким именовање јунака и локализовањем радње аутор драми придаје античке прерогативе. Драма *Бесмртник* је политички трилер, смештен у фиктивни митски простор у Европи, поднебље вечитих ратова и пораза, у коме су зверски нагони и злочини витални интерес самог тог поднебља и, као такви, бесмртни и неуништиви. Бесмртник је бесмртан јер је зло бесмртно. Он је полудели разобручени властодржац, убица, помахнитала елементарна сила коју не могу уразумити никакви људски нити божји закони. Онај који убија свога оца како би наследио престо, који ликвидира своју мајку као дементног, но ипак непожељног сведока, који захтева од рођеног брата близанца да му направи сина-наследника да би га потом оптужио за неверство, који морбидно мучи и малтретира своју прелепу жену Калисту, ипак остаје у завршној сцени на ногама да дочека набујалу, подивљалу светину која долази по његову главу. Главу, која је постамент накарадног споменика тиранији. На тој глави сазидан је бестијариј злочина и мрачни вртлог издаја и превара постапокалиптичног друштва. Делацио и Маја у том смислу опетују трагичну љубавну сторију Виртуса и Калисте. На самртном часу, Делацио ће храброшћу и достојанством искупити своју превртљивост.

Виртус неће дочекати краљевство које, уосталом, није ни желео.

У основи приче о два брата близанца стоји мит о двојницима, на којима почива дуалистичка, бинарна структура света. Крај представља крешчендо лудила и махнитости „бесмртника“ у арени политичког театра:

ТЕРАТОС: Све је то иста багра, мој покојни брате! Шта, њима си ме опколио да они заврше оно што ти ниси успео?! Преварио си се брајко мој – мени нико ништа не може! Шта је, шта гледате?!
(Тријумфално подиже руке.)
 Ја сам бесмртан!
(Хисторично се смеје.)
 Ја сам бесмртан! Ја сам бог! А ви не заслужујете да дишете исти ваздух као ја! Ви сте трулеж који нема право на живот! Ви сте гамад која се мора потаманити!
(Испали неколико хиџаца у њих и настави да се смеје.)
 Ја сам бог! Ја сам бог!
(Надгласава га жагор сивоља.)
 И вас ћу побити! Све ћу вас побити! Ништа ви мени не можете, ма колико да вас има!
(Падне на колена држећи се за сивомак и са болном гримасом на лицу настави да урла.)
 Побиху вас! Једног по једног!... Ја сам бог! Ја сам бесмртан!... Ја сам бог! Ја сам бесмртан!

Галама која долази сивоља у пошћуности га надгласа.

Текст *Валцер за Олгу* Зорана Стефановића, добитник Нушићеве награде за 2021. годину, историјска је драма о страдању царске породице Романових од стране бољшевика, представљена кроз трагичну причу најстарије ћерке Романових, принцезе Олге и њеног четрнаестогодишњег брата Алексеја.

У овом тексту се види одлично познавање тог периода бољшевичке Русије, страдања Романових и комплетне међународне ситуације након избијања Октобарске револуције у Русији. Аутор је врсним занатским умећем испреплео последње дане царске породице са вештим „Мишкиним доживљајима“ од 21 игре кроз које се даје алегорична слика друштва у настајању и нестајању. У драматуршком смислу, „Мишкини

доживљаји“ успоравају радњу драме, али су неизоставни део текста и без њих би драма изгубила у универзалном поетском значењу.

Текст драме, кроз суверено бављење последњим данима царске породице у Русији, упечатљиво преплићући суровост револуционара и уплив метафизичких сила, указује на универзалну трагику човековог бивства у суочавању са историјом, без обзира на његов положај, звање и удео у друштву. Отуда жири за доделу награде на 42. Конкурсу за доделу Нушићеве награде ову драму посматра као снажно антиратно штиво, велику причу с почетка претходног века која се приповеда са историјске дистанце од сто година, на почетку новог, по много чему застрашујућег века и миленијума на који драма такође реферише, својим мутним метафизичким наговештајима и тамним слутњама.

Термин дистопија укључује дискурсе из појмовних области историје, филозофије, политичке теорије, социологије, друштвеног уређења и сл. Модеран утопијско-дистопијски дискурс повезан је са научно-фантастичном књижевношћу колико и са елементима популарне културе.

Већ на почетку Стефановићеве драме дидаскалије радњу воде у (историјску) прошлост и (фантазмагоричну) будућност:

Дешава се на ѿланетѿи Земљи леѿа Госѿодњеѿ 1918: брод на Волѿи; железница у Сибиру и Иѿаѿијевски дом као „Кућа ѿособне намене“ у Лекаѿеринбургѿу. За неке јунаке – дешава се и на Марсу, ѿланетѿи будућностѿи.

Један од носећих ликова ове потресне историјске драме, која прати последње дане царске породице Романових, у светској историји религије познат је под различитим именима. Непоменик, ђаво, враг, бес, чорт, криви, нечастиви, нечисти, репати, рогати. Ђаволи могу да имају и лична имена, међу којима су најраширенија она из Библије: Белзебуб, Мефиstofел, Луцифер, Сатана, Асмодеј и др.

У Стефановићевој драми, водећу улогу сплеткароша, филозофа, резонера, има лик Новинара: „Новинар, вечно млад, долази преко седам мора, српских или енглеских.“ Он зна све што је било, што бива или што ће бити, он познаје све тајне

видљиве и невидљиве, од овога и онога света. Занимљиво је да ђаво у драми поприма образину управо новинара. Његову праву природу открива завршетак драме, светлосна, плесна фантазмагорија, утопијска визија, под именом „Замишљени простори“:

... Олга усџаје. У каџуџу је и даље, џолубије сива у сивом. Скида каџу, скида каџуџи, исџод је крвава хаљина, нежна и свеџла. Преображај у леџоџу. Она хода кроз свеџлосџи. Босонога. Гласови деце, жаморе, џевају. Весело зујање машина. Олга се наклања невидљивим људима с сџране. Плесне на музику соџсџивени валцер. Изненада се џојачава енџлеска хиџи џесма. Породични филмови су џројекџивани на зидовима – девојка је у сузама од среће. Виџиак младић се џојављује, џлешуџи. Новинар. Мења шешире, лице му је заклоњено. Дobar је и умилан. Новинар се џридружује Олги, џлеше са џом. [...]

НОВИНАР: Дозволите да вам се представим!

ОЛГА: Али више не морате! Са нама сте јако, јако дуго. Види се да сте човек од раскоши и добра укуса.

НОВИНАР: Да, украо сам много девојачких душа и надања.

ОЛГА: Увек сте с нама кад посумњамо у болу...

НОВИНАР: Мени је у ствари драго да смо се упознали. Надам се да сте погодили како се зovem. Али оно што вас збуњује је природа моје игре.

ОЛГА: У ствари, не збуњује ме.

НОВИНАР: Био сам у Санкт Петербургу, кад сам схватио да је време за промене. Убио сам и вас и ваше министре, девојчица је узалуд вриштала...

Олга се измиџољи из њеџовоџ заџрљаја и оџиџлеше даље.

НОВИНАР: Па ако се опет сретнемо, будите учтиви, будите саосећајни, и покажите да имате укуса. Драго ми је да смо се упознали.

Олга се не осврће.

НОВИНАР: *(Очајно)*

Реци ми, лутко, како се зovem!

Новинар џочиње да звиждуће „Саосећање за ђавола“ од Ролинџсџиоунса. Гледа за џом. Насџавља сам да џлеше. Тужан. Девојка се иџак на џрен осврне. А онда оде даље. У свеџлосџи.

Однос између Олге и Летонца, бољшевичког регрута, који „стиже преко седам гора, руских или свачијих“ дирљива је прича о љубави и смрти, верности и покајању, злочину и каз-

ни. Николај II Александрович Романов, Олгин отац, Цар сверуски, Краљ Пољске и Велики кнез Финске, „човек који није отишао“, и бољшевички командир Јаков Јуровски, „рођен као Јанкељ Хаимович, бољшевик, часовничар, светлописац и поправљач врлина“, воде дубоке, истрајне, метафизичке разговоре о историји религије, о револуционарном терору бољшевика, о питању људске природе и (не)могућности да се она поправи. У све то су уплетене и мистичне приче о Несторовом летопису, Мирослављевом јеванђељу, пророчанствима Тарабића и Серафима Саровског, о судбини и удесу не само руског но и српског народа:

ЦАР: Филозофски гледано, да ја вас питам – чему преврат? Чему терор да би друштво напредовало? Зар нисмо надишли животињско и лудачко у људској природи?

ЈУРОВСКИ: Поједностављујете, карикирате. Тамо где ви видите тамну стране наше појединачне личности, иза тога је одлука групног ума. Ми просто видимо нужност рашчишћавања неразрешивог. Мудру гордијевску одлуку коју није имао ко да донесе.

ЦАР: Па и сами сте рекли да је неразрешиво. Неки чворови се разрешују, само им ваља поклонити стрпљење.
(Погледа у своју кћер.)
Богиња Историје суманутост не воли. Не поштује.
(Па у Јуровског)

Али, кад смо већ и доведе стигли – знам ја и где лежи узрок. Поштовани Маркс је сматрао да човек глуп и туп као биће. Проницљиви није веровао у еволуцију, да је човек способан за промену, а камоли да то може капиталиста који вишак хлеба и гађа принципијелно неће дати пролетеру, макар цркао. Идеалиста материјализма је сматрао да су Словени и сродници реакционарно смеће цивилизације.

Јуровски се иронично насмеши, али не коментарише. Али га је Цар разумео.

ЦАР: По Марксу, дакле, социјалдемократија, наводно, не може успети. Зато вам је рекао да водите револуционарни мач. Али, видите, историја ми је добра познаница – револуција може успети само ако је против страног зла, окупатора. Српска револуција је отерала турску окупацију и донела друштвени напредак. А шта ћете овде, у Русији, континенту, где границе нема осим у људима? Након мача ваше умишљене правде само ће

горчина остати, друштво ће се заувек расцепити. Сваки способан лудак ће ударити жиг своје семењивости на историју. Развој мора бити мекан, у корачићима, човеку и разуму самерен. Заједнички, саборан.

Тренутак погубљења Романових је филмски режирана сцена, упечатљиво оркестрирана, са флешбековима, у контрапункту таме и млазева светлосних рафала.

У доживљајима медведића Мишке на планети Марс актери су Медведи, Мајмуни, Пси, Прасци „и друга безазлена револуционарна бића и контрареволуционарна небића“. Ове међуигре под насловом „Мишкини доживљаји“, а укупно их има 21, приближавају драмски текст поетици стрипа и феномену масовне популарне културе. Драма се тако, у интердисциплинарном приступу, у значајној мери ослања на поп културу, естетику стрипа и поетику филмске уметности.

Последња драма у овој свесци, *Добри мој* Милице Стојановић, талентовано је, живо, разиграно драмско штиво, у дијалозима и полилозима, у коме је живот смештен на позорницу елитног ресторана „Рондо“, на врху Куле Београд, са панорамом „Београда на води“ као кулисама на сцени. И, што се више поглед диже нагоре, то се панорама дубље спушта у симулакрум коме никакво богатство и монденски садржаји не могу удахнути живот. Простор ресторана је загушљив и тежак, испуњен судбинама које се не испуњавају. Свакодневица „угледне“ клијентеле у опозицији са особљем ресторана „Рондо“ представља Апокалипсу данас. Расточен, ситничав, бесан, подругљив, циничан и празњикав живот, који се дезинтегрише изнутра, описан је надахнуто и верно, са искуством инсајдера. Особље ресторана је особље живота. Реалистичка, на моменте натуралистичка драма, са сјајним смислом за карактеризацију ликова, открива нам младу ауторку чији драмски првенац обећава једну лепу уметничку каријеру. Слободни смо да прогнозирамо леп живот ове драме на позоришним сценама.

Едиција
САВРЕМЕНА СРПСКА ДРАМА

КЊИГА 1

Миладин Шеварлић, *Господин Министар*;
Јелица Зупанц, *Недовршена симфонија*;
Владимир Ђурић – Ђура, *Гробље мачака*;
Мирољуб Недовић, *Тамни вилајет*;
Драгана Абрамовић, *Јавор на ишанама*.

КЊИГА 2

Александар Поповић, *Трка с временом*;
Слободан Стојановић, *Кућа на брду*;
Драган Томић, *Слава*;
Радомир Путник, *Последњи иренуци краља Александра и краљице Драге*;
Стеван Копривица, *Дуго путовање у Јевропу*.

КЊИГА 3

Миливоје Мајсторовић, *Растур*;
Раде Радовановић, *Оригинал фалсификата*;
Едуард Дајч, *Седморица (војсковођа) проишв Тебе*;

Деана Лесковар, *Три чекића*;
Братислав Петковић, *Legion d' honneur*.

КЊИГА 4

Иван Панић, *Кад ћеш доћи*;
Ђорђе Лебовић, *Кактуси и руже*;
Миодраг Илић, *Пуч*;
Ирина Кикић, *О поморанцама и хлебу*;
Радослав Златан Дорић, *Позориште у иланци, илићи Мајмун и Трагичар*.

КЊИГА 5

Миодраг Ђукић, *Пошраживања у мојелу*;
Срба Игњатовић, *Ислазе на даске три краља од Данске*;
Миладин Шеварлић, *Вуци и овце или Србија на Исиоку*;
Миливоје Мајсторовић, *Маршин анђео*;
Миодраг Зупанц, *Бела ружа за Дубљанску улицу*.

КЊИГА 6

Александар Обреновић, *Проналазачи*;

Драган Томић, *Пожар*;
др Владан Ђорђевић и др Едуард
Дајч, *Плава књиџа о српском
йишану*;
Милан Јелић: *Јелисавейини
љубавни јади збоџ молера*;
Желько Хубач, *'Ајдуци су ойейи
међу нама*.

КЊИГА 7

Синиша Ковачевић, *Јанез*;
Вера Црвенчанин, *Човече, не љуши
се*;
Миодраг Ђурђевић, *Дуџ из
Баден-Бадена*;
Рајко Ђурђевић, *Косовска
хроника*;
Драган Алексић, *Мала српска
комедија*.

КЊИГА 8

др Владан Ђорђевић и др Едуард
Дајч, *Бела књиџа о српском
йишану*;
Леон Ковке, *Викйшмолошка
йрича*;
Душан Савковић, *Смрйй џосйође
минисйарке*;
Миладин Шеварлић, *Код злайноџ
вола*;
Владимир Ђурић, *Као
божансйивена комунисйичка
комедија*.

КЊИГА 9

Братислав Петковић, *Каскадер*;
Александар Ђаја, *Језеро*;
Иван Негришорац, *Исйраџа је у
йоку, зар не?*;
Драган Томић, *Шиййар*;
Миодраг Ђукић, *Криичњак*.

КЊИГА 10

Леон Ковке, *Рийуал зџуснуйоџ
ваздуха*;
Иван Панић, *Той од йреише*;
Братислав Петковић, *Grand Prix*;
Бошко Пулетић, *Букефал*;

Драган Станишић: *Суђење
Хамлейовим ѓлумцима*;
Миладин Шеварлић: *Мрйива
йрирода*.

КЊИГА 11

Радомир Путник, *Туцинданска
йраџедија*;
Едуард Дајч, *Анйиџона на
Колхиди*;
Александар Ђаја, *Веронезе*;
Марина Миливојевић, *К*;
Братислав Петковић, *Војин
Кајганић, Sporting life*;
Леон Ковке, *Клейсидра*.

КЊИГА 12

Миодраг Илић, *Леџенда о земљи
Лазаревој*;
Миладин Шеварлић, *Небеска
војска*;
Драган Томић, *Псећа кућица*;
Владимир Ђурић – Ђура, *Коју
иџру иџраи?*
Снежана Кутрички, *Ковчеџ*.

КЊИГА 13

Леон Ковке, *Минисйарка воли
кнедле (Кнедла у бањи)*;
Новица Савић, *Ойейи йлаче, ал'
сад од сређе*;
Миле Петковић, *Воз за зайад, или
рађање Синђелића*;
Иван Панић, *Одврайна драма*;
Зорица Симовић, *Јелена*.

КЊИГА 14

Миодраг Илић, *Еквилибрисйи*;
Бошко Сувајдић, *Вишњић*;
Мирко Петковић, *Масакр на
йверђави*;
Леон Ковке, *Шећерна водица*;
Бора Ољачић, *Цукер – клакер*.

КЊИГА 15

Новица Савић, *Кад онај йамо
умре*;

Љубинка Стојановић, *Голубарник*;
Весна Јанковић, *Мало више око*
Мике;
Рашко В. Јовановић, *Бранислав Ђ.*
Нушић;
Миладин Шеварлић, *Косово*;
Едуард Дајч, *Тројанска трилогија*.

КЊИГА 16

Миодраг Ђукић, *Александар*;
Милан Јелић, *Ла Бедница*;
Радослав Павловић, *Девојке*;
Александар Ђаја, *Живот*
Јевремов;
Братислав Петковић, *Les Fleurs du*
mal (Цвећеви зла);
Соња Богдановић, *Каша*.

КЊИГА 17

Младен Поповић, *Маслачак и*
Рейард;
Соња Богдановић, *Црвенкаша у*
небајци;
Миладин Шеварлић, *Дивљач је љала*;
Драган Т. Томић, *Нужна одбрана*;
Јован И. Рајковић, *Тачка ослонца*;
Едуард Дајч, *Црвена књижа о*
српском пишању или Пропадање и
васкрс српских либерала.

КЊИГА 18

Миодраг Илић, *Хајкуна од Удбина*;
Рашко В. Јовановић, *Јован*
Сиверија Поповић;
Зоран Божовић, *Са меродавног*
месца се саопиштава;
Соња Богдановић, *Едерланда*;
Радмила Јовановић, *Вечна маска*;
Снежана Андрејевић, *Два љућа*
два је љућа.

КЊИГА 19

Милан Миња Обрадовић,
Атрактиван наслов;
Дина Недељковић, *Артхо и његов*
двојник;
Владимир Ђурић – Ђура, *Бан Сирах*;

Соња Богдановић, *Суђење*
Баба-Јази;
Миљисав Миленковић, *Процес –*
Франц Кафка;
Капетан Едуард Дајч, *Пирајтска*
трилогија.

КЊИГА 20

Миодраг Ђукић, *Кисеоник*;
Мирјана Бобић Мојсиловић,
Имитација животног;
Снежана Кутрички, *Смедеревско*
блаво;
Добрило Ненадић, *Гојко Шантић,*
Маџла;
Велимир Лукић, *И смрт долази на*
Лемно;
Миладин Шеварлић, *Карађорђе*.

КЊИГА 21

Миодраг Ђукић, *Баштиник*;
Синиша Ковачевић, *Зечији насип*;
Стеван Копривица, *Tre Sorelle*;
Ђорђе Лебовић, *Војник и лушка*;
Миладин Шеварлић, *Змај од*
Србије.

КЊИГА 22

Новица Савић, *Овде нема лојова*;
Миодраг Илић, *Машина за пирор*;
Предраг Перишић, “2004”;
Милан Миња Обрадовић,
Огледало без покрива;
Соња Богдановић, *Ситанојло међу*
женама;
Иван Панић, *Куме, изгоре ти!*

КЊИГА 23

Миодраг Ђукић, *Светионик*;
Рашко В. Јовановић, *Косија*
Трифковић;
Александар Пантелић, *Тако смо се*
некад смејали;
Драган Томић, *Сабља досеклија*;
Александар Ђаја, *Ла Герилла*;
Леон Ковке, *Бебин доручак*.

КЊИГА 24

Миладин Шеварлић, *Душевна болница*,
 Стојан Срдић, *Максим*,
 Ирина Шаровић, *Мали Боџ*,
 Радмила Јовановић, *Каракоцула*,
 Спасоје Ж. Миловановић, *Софија Сиврић или смрт односно Уметности преживљавања*,
 Едуард Дајч, *Иза огледала*.

КЊИГА 25

Миодраг Илић, *Жанка*,
 Светозар Влајковић, *Марко & Муса*;
 Александар Ђаја, *Благољуб II*;
 Војислав Савић, *Кенџури*;
 Љубинка Стојановић, *Пић*;
 Бојан Вук Косовчевић, *Кавез*.

КЊИГА 26

Стојан Срдић, *Анђео с веранде*,
 Александар Пејчић, *Да Боџ ђоживи ђосјодара*,
 Драган Тешовић, *Заједничка изложба*;
 Миле Петковић, *Поџребни завод Милошевић & сотр.*;
 Ненад Ж. Петровић, *Кућа развратија*;
 Весна Егерић, *Лейа Јелена*.

КЊИГА 27

Миодраг Ђукић, *Млин*,
 Миладин Шеварлић, *Проиаси царсјива срјскоџа*;
 Едуард Дајч, *Гозба или О Еразисјирају*;
 Бошко Сувајдић, *Осјрво*;
 Александар Ђаја, *Повратијак кнежевоџ сокола*;
 Радомир Путник, *Венијаминово крсј*.

КЊИГА 28

Владимир В. Предић, *Само је сјарац сјиџао на брод*,
 Тома Курузовић, *Роман без романа*;

Мирко Милорадовић, *Ибзенова школа*;
 Милисав Миленковић, *Зло је бићи Србин*;
 Зоран О. Ђикић, *Јакац*;
 Соња Богдановић, *Последњи воз*.

КЊИГА 29

Миодраг Илић, *Вукоманов ђовратијак*;
 Миодраг Ђукић, *Пајаџај*;
 Драган Томић, *Раскриће*,
 Александар Ђаја, *Јанковац – ђојојљени свей*;
 Стамен Миловановић, *Консјантин*.

КЊИГА 30

Миодраг Ђукић, *Сомнамбули*;
 Предраг Перишић, *Хероји*;
 Едуард Дајч, *Шарена књиџа о срјском ђићану*;
 Стојан Срдић, *Грч*; Зоран Ђикић, *Дечак*;
 Маша Филиповић, *Задржи курс*.

КЊИГА 31

Миодраг Ђукић, *Уџовор*;
 Миладин Шеварлић, *Нови живој*;
 Горан Марковић, *Villa Sachino*;
 Братислав Петковић, *О tempora! О mores!*
 (*О времена! О морала!*),
 Драгана Абрамовић, *Беоџрадски локвањи*,
 Ана Родић, *Кућа у шуми*

КЊИГА 32

Милена Марковић, *Наход Симеон*,
 Миодраг Ђукић, *Лабудово језеро*,
 Александар Ђаја, *Бићка за Сењак*,
 Бојан – Вук Косовчевић, *Космо С – Шјасмо С*;
 Егон Савин, И. А. Гончаров:
Обломов;
 Драган Коларевић, *Аџенција за духовни развој*

КЊИГА 33

Светозар Влајковић, *Море у лифтју*;
 Миладин Шеварлић, *Ойтимисит*;
 Мухарем Дурић, *Писаа*;
 Слободан Жикић, *Брајско војевање*;
 Зоран Стефановић, *Словенски Орфеј*;
 Федор Шили, *Козји гроб*.

КЊИГА 34

Миодраг Илић, *Јерейик*,
 Бошко Сувајић, *Иларион*,
 Стамен Миловановић, *Оливера*,
 Весна Егерић, *Весела Енглеска*,
 Миле Петковић, *Прокруст и графин*;
 Дејан Новчић, *Мелодрама*.

КЊИГА 35

Миодраг Ђукић, *Чудан сирец*;
 Благоје Јастребић, *Боравак у обичној соби*;
 Миодраг Илић, *Валцер јоручика Нидригена*,
 Миладин Шеварлић, *Мала српска комедија*;
 Горан Ибрајтер, *Карданус*;
 Иван Панић, *Трешњин цвет*.

КЊИГА 36

Владимир В. Предић, *Јесењи ловац*;
 Миодраг Ђукић, *Фараон и лав*;
 Миладин Шеварлић, *Византијски амејисит*;
 Александар Ђаја, *Било једном у Србији*;
 Мухарем Дурић, *Ђорава маца*.

КЊИГА 37

Едуард Дајч, *Еврипидова Ијсипила*;
 Зоран О. Ђикић, *И медведи су људи*;
 Стојан Срдић, *Своје времена*,
 Славен Р. Радовановић, *Расиков*

Ћућ;

Драган Коларевић, *Суочавање са прошлошћу*.

КЊИГА 38

Стамен Миловановић, *Једначење по звучности*;
 Верослав Ранчић, *Златно правило Глосово*;
 Александар Ђаја, *Одржавање Захарија*;
 Милица Пилетић, *Палиндром*,
 Пеђа Трајковић, *На крају крајева*,
 Милан Миловановић, *Сенка*.

КЊИГА 39

Миодраг Ђукић, *Сиритијиз код Цакера*;
 Миладин Шеварлић, *Балканска рајсодија*;
 Мухарем Дурић, *Хан*;
 Младен Гверо, *Првоборци Бавоље вароши*;
 Петар Петровић Његош, *Луча микрокозма*, обрада и драматизација Гојко Шантић.

КЊИГА 40

Жика Лазич, *Књажев секретар*;
 Борислав Пекић, *Цинцари или Корешоденција*;
 Слободан Стојановић, *Велики дан*;
 Миодраг Ђукић, *Вила мейаморфоза*;
 Миладин Шеварлић, *Ајсолућин слух*.

КЊИГА 41

Миодраг Ђукић, *Мајсјори*;
 Миладин Шеварлић, *У рукама ошаџбине*;
 Мухарем Дурић, *Булоњска шума* (Хасанагиница или La lucra de un hombreg);
 Драган Томић, *Портир*;
 Бошко Сувајић, *Голубачка мушица*;

Стамен Миловановић, *Удовичко коло*.

КЊИГА 42

Желько Каран, *Глиб*;
Мухарем Дурић, *Дубоко жрло*;
Бошко Сувајић, *Перијеорион*;
Радослав Златан Дорић,
Позориште долази;
Пеђа Трајковић, *Фајрон*.

КЊИГА 43

Миодраг Ђукић, *Кочијаш*;
Слободан М. Исаковић, *Душаново јујуро*;
Миладин Шеварлић, *Издајник*;
Владимир В. Предић, *Ноћ*;
Горан Бабић, Величанствена
драмска фреска под насловом
"Ноћ, свуд околу Јасеновац".

КЊИГА 44

Драгана Абрамовић, *Змија у недрима*;
Ана Бујић, *Оснивач*;
Смиљана Ђорђевић, *Мала и ноћна музика*;
Владислава Војновић, *Деца Ере Комјушера*;
Јелена Попадић, *Кохио*;
Мирјана Јевтић, *Кафана у Њујорку*.

КЊИГА 45

Миладин Шеварлић, *Смрт на излешу*;
Божидар Зечевић, *1918.*;
Стамен Миловановић, *Дуға ноћ под орахом*;
Милисав Миленковић, *Лов на прејелице*.

КЊИГА 46

Желько Каран, *Опера уз шањир пасуља (Ценериканци)*;
Миодраг Илић, *Ајисова клејва*;
Обрад Ненезић, *Нежење*;
Александар Ного, *Мајсторска радионица*.

КЊИГА 47

Божидар Зечевић, *Пивара*;
Миладин Шеварлић, *Мерлинкина исјовес*;
Стамен Миловановић, *Скрколије*;
Предраг Перишић, *Срећа у несрећи*.

КЊИГА 48

Горана Баланчевић, *Огвожђена*;
Маша Певац, *Јуначка јријоведанја*;
Димитрије Коканов, *Вилинска прашина*;
Светозар Влајковић, *И невидљиви воли вајромей*.

КЊИГА 49

Миладин Шеварлић, *Анџиквар*;
Стојан Срдић, *Гејо*;
Ана Бујић, *Временска прогноза за Аулиду*;
Стамен Миловановић, *Не љлачи, Пејра*.

КЊИГА 50

Радмила Смиљанић, *Бунар*;
Јелена Поповић, *Мрки њонеделяк*;
Марио Ђулум, *Шалџер*;
Горан Јокић, *Иваново ојваране*;
Ранко Рисојевић, *Јолџаз Давидов*;
Бранко Брђанин Бајовић,
Недођија.

КЊИГА 51

Игор Бојовић, *Ошџећени*;
Стојан Срдић, *Микулина женидба*;
Стамен Миловановић, *Поврајџак*;
Војислав Савић, *Егзекујор*.

КЊИГА 52

Стојан Срдић, *Ћојави људи*;
Анђео с веранде; *Салон*; *Гејо*.

КЊИГА 53

Милан Јелић, *Ванцаге*;
Драгана Абрамовић, *Секс за*

ћонећи;

Никола Теофиловић, *Последња
жеља Дражише Недовића*;
Жика Ранковић, *На ћућу среће*

КЊИГА 54

Стојан Срдћ, *Моје деће*;
Горана Баланчевић, *Прејлава*;
Никола Милојевић, *На ћраћу*;
Предраг Црнковић, *Трбухозборци*.

КЊИГА 55

Небојша Пајкић, *Дечко који
обећава*;
Мирко Демић, *Победници,
ћобедници*;
Стамен Миловановић, *Сав Србин*;
Братислав Петковић, *Прича о
Свћом Сави*

КЊИГА 56

Иван Панић, *Сокраћов
ћесћаменћ, Бол-Болен (Ада на
Реци Дубокој), Одвратна драма
(Краћка сћудија једноћ
караћћера), Маћнећи (Црћища о
сћрћљењу и ћрћљењу)*

КЊИГА 57

Стојан Срдћ, *Бујища, Маћла,
Сахрана, Ићра, Ђојави ћуди,
Максим Црнојевић, Зимска
бащта, Ученице, Исус, Тищине
Косова, Сеобе, Глуво коло*

КЊИГА 58

Милан Јелић: *Сећање на
Албиниња, Јелисавћини
љубавни јади збоћ молера, Ла
бедница, Ванцаће, Хоћу да будем
кромћир*

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-2
821.163.41.09"20"

САВРЕМЕНА српска драма / [главни уредник Биљана Остојић]. -
Београд : Удружење драмских писаца Србије : Позориште "Модерна
гаража", 2021 (Параћин : Графореklam). - 288 стр. : слике аутора ;
20 cm. - (Едиција Савремена српска драма ; књ. 59, ISSN 2620-1712)

Тираж 300. – Стр. 271- 280: Апокалипса јуче, данас, сутра / Бошко
Сувајић. – Садржај: Анестезија ; Бесмртник / Милан Миловановић.
Валцер за Олгу / Зоран Стефановић. Добри мој / Милица
Стојановић.

ISBN 978-86-85501-59-3 (УДПС)

а) Српска драма- 21в

COBISS.SR-ID 55207689